

በቅዱሳት መጻሕፍት ዘገባ

በርግጥ ኢየሱስ ክርስቶስ ማነው?

ከተስፋዬ ርብሌ

ወርጎ ጥቅምት 2000 ዓ.ም

ዓለሙን ሁሉ ሲያሟግት፣ ቀኝና ግራ ሲከፍል፣ ሲያወዛግብ የኖረ እስካሁን ድረስ ማንም እንደ እርሱ የለም። ይኸው አወዛጋቢነት ዕጣ ክፍሉ መሆኑ ገና ከጧቱ ተነግሮለታል። ለብዙዎች መነሣትና መውደቅ ምክንያት እንደ ሚሆን የናቱን ጡት ጠብቶ ሳይጨርስ ተተንብዮለታል። ይህ ሰው የእልፍ መጻሕፍት ርእስ ነው። የሌላ እልፍ ሙዚቃ ሥራዎች ጭብጥ ነው። ስሙም ኢየሱስ ክርስቶስ ይባላል¹።

በብዙ አስራካሪ ጉዳይ ላይ፣ "እኔ ምንተዳዬ" ማለት ይቻላል። ተሟጋቾች ሲጫጩ ዳር ቆሞ ጨዋታ ማድመቅም ይቻላል። ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ ማንነትና ስለትምህርቱ ግን ገለልተኛ መሆን አይቻልም። ወይ ወደዚህ ወይም ወደዚያ መውደቅ ግድ ይኖናል²።

ሴት አያት የልጅ ልጃቸው በወረቀት ላይ የምትጭረውን በአትኩሮት እየተመለከቱ፣ "የእኔ ልጅ ምን እየሣለሽ ነው?" ሲሉ ይጠይቋታል። ልጅቱም ቆፍጠን ብላ፣ "እግዚአብሔርን" "እግዚአብሔርን እየሣለሁ ነው"

- "እግዚአብሔር መንፈስ ነው፤ አንድም ሰው አይቶት አያውቅም፤ እንዴት አንቺ እግዚአብሔርን ትሰያለሽ?"
- "ማንም አይቶት እንደማያውቅ የሰንበት ትምህርት ቤት አስተማሪዎችን ነግራናለች። እኔም ይኸው ጉዳይ ስላሳሰበኝ ነው እግዚአብሔርን የምሥለው። አይዘገብም አያቱ፣ ከእኔ ሥዕል በኋላ ሰዎች እግዚአብሔርን ያዩታል"።

ይህቺ ብላቴና ከቅን ልቡና በመነሣት በመረዳቷ መጠን እግዚአብሔርን በወረቀት ላይ አስፍራ፣ ሰዎች የእግዚአብሔርን ገጽ እንዲያዩ መሻቷ ክፋት ላይኖረው ይችላል። ነገር ግን በርካታ ሰዎች ፈጣሪዎቻቸውን እግዚአብሔርን፣ "በመልካቸው እንደ ምሳሌአቸው" ፈጥረዋል፤ በመፍጠርም ላይ ናቸው። "ሰዎች የሰውን ልጅ ማን እንደ ሆነ ይሉታል?" የሚለውን ኢየሱስ ክርስቶስን ጥያቄ፣ "ሰዎች የሰውን ልጅ ማን እንዲሆንላቸው ይፈልጋሉ?" ወደሚል፣ በዲሞክራሲያዊ መንገድ ለሚበዩን ሕዝብ ውሳኔ አቅርበውታል። አንዳንድ አስረጃች እንመልከት።

- በአውሮፓና በሰሜን አሜሪካ የሚገኙ የእንስሳት መብት ተሟጋቾች፣ ኢየሱስ አትክልት ብቻ የሚበላ ሰው እንደ ነበር ያስረዳሉ።
- የአዲሱ ዘመን እንቅስቃሴ በመባል የሚታወቀው የሐሰት ትምህርት ኢየሱስ በውስጡ ያለውን መለኮትነት ፈልጎ ያገኘ አስተዋይ ሰው ነው ባይ ናቸው³።

¹ ተስፋዬ ርብሌ፣ የዳ ሺንቺ ኮድ ድርሰት ጠቢብ ወይስ ድርሰት ባልቴት? "መቅድም" ንጉሤ ቡልቻ።
² ዝኒ ከማሁ።

- እንስታዊነት (feminists) በመባል የሚታወቀውን ንቅናቄ የሚያራምዱ ሰዎች፣ ኢየሱስ የተባዕት ጾታ ካለው በአንጻሩ ደግሞ አምላክ ከሆነ የወንዶችን የበላይነት ከፍ ስለሚያደርግ ኢየሱስ አምላክ አልነበረም ባዮች ናቸው።
- ሙስሊሞች ኢየሱስ ከነቢይ የማይበልጥ ከዚያም የማያንስ ሰው ነው የሚል ጠንካራ አቋም አላቸው።
- የመጠበቂያ ግንብ የመጽሐፍ ቅዱስና የትራክት ማነበር በመባል የሚታወቀው ሃይማኖታዊ ድርጅትና የይሖዋ ምስክሮች በመባል የሚጠሩት የድርጅቱ ተከታዮች ኢየሱስ፣ ይሖዋ አምላክ መጀመሪያ የፈጠረው ፈጣሪ ሲሆን፣ ኢየሱስ ደግሞ ዓለማትን የፈጠረ፣ የተፈጠረ ፈጣሪ ነው ይላሉ። ይህንንም አስተምህሮ በጎብረ ቀለማት ባሸበረቁ ጽሑፎቻቸው አማካይነት በስፋት ያሠራጫሉ⁴።
- የኢትዮጵያ ሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን በመባል የሚጠራው ሃይማኖታዊ ድርጅት መምህራን ደግሞ፣ ኢየሱስ አብ ያደረበት ሥጋ ነው የሚል እምነት አላቸው⁵።
- እጅግ ባለጸጋ እንደ ሆነ የሚነገርለት፣ "የክርስቶስ ቤተ ክርስቲያን የመጨረሻው ዘመን ቅዱሳን (ሞርሞን) በመባል የሚታወቀው መናፍቃዊ ድርጅት"፣ እግዚአብሔርም ሆነ ኢየሱስ ክርስቶስ እንደኛ ሰው የነበሩና ቀስ በቀስ ሥጋና ዐጥንት ያላቸው አማልክት እንደ ሆኑ ያስተምራል።
- የወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናትን ጨምሮ የኦርቶዶክስና የካቶሊክ አብያተ ክርስቲያናት ኢየሱስ ፍጹም አምላክ ፍጹም ሰው ሆኖ በአንድ አካል የተገለጠ የዓለም መድኃኒት ነው የሚል ጽኑ እምነት አላቸው።

እንግዲያው ኢየሱስ ክርስቶስ ማነው?

ኢየሱስም ወደ ፊልጶስ ቂሣርያ አገር በደረሰ ጊዜ ደቀ መዛሙርቱን፡— ሰዎች የሰውን ልጅ ማን እንደ ሆነ ይሉታል? ብሎ ጠየቀ። እነርሱም፡— አንዳንዱ መጥምቁ ዮሐንስ፣ ሌሎችም ኤልያስ፣ ሌሎችም ኤርምያስ ወይም ከነቢያት አንዱ ነው ይላሉ አሉት። እርሱም፡— እናንተስ እኔን ማን እንደ ሆነሁ ትላላችሁ? አላቸው። ስምዖን ጴጥሮስም መልሶ፡— አንተ ክርስቶስ የሕያው እግዚአብሔር ልጅ ነህ አለ። ኢየሱስም መልሶ እንዲህ አለው የዮና ልጅ ስምዖን ሆይ፣ በሰማያት ያለው አባቴ እንጂ ሥጋና ደም ይህን አልገለጠልህምና ብፁዕ ነህ (ማቴዎስ 15፥13-17)።

ኢየሱስ ከሁለት ሺህ ዓመት በፊት፣ "ሰዎች የሰውን ልጅ ማን እንደ ሆነ ይሉታል?" ሲል የጠየቀው ጥያቄ፣ እስከ ዛሬው ቀን ድረስ ይጠየቃል፤ ያኔ የተለየ መልስ ይቀርብለት እንደ ነበረ ሁሉ ዛሬም የተለያዩ እንዲያውም አንዱ ከሌላው ጋር እጅግ የሚቃረን መልስ ይሰጠዋል።

³ በቅርቡ "The Secrete" በሚል ርእስ በCD እና በመጽሐፍ ተዘጋጅቶ፣ የአዲሱ ዘመን እንቅስቃሴ አስተምህሮ በከተማዬቱ ውስጥ እየተሠራጨ ነው። በዚህ ርእስ ጉዳይ ላይ ሰፊ ማብራሪያ ከፈለጉ ተሾመ ነጋሽ፣ እስከ መጣ ድረስ በሚል እንዲሁም ግርማዊ ቡሽ፣ የአዲሱ ዘመን እንቅስቃሴ በሚል ርእስ ያዘጋጁትን መጻሕፍት ይመለከታል።

⁴ ስለዚህ ሃይማኖታዊ ድርጅት ሰፊ ማብራሪያ ከፈለጉ የዚህ ጽሑፍ አቅራቢ፣ የይሖዋ ምስክሮችና አስተምህሮአቸው በቃለ እግዚአብሔር ሲመዘን በሚል ርእስ ያዘጋጀውን መጽሐፍ ይመለከታል።

⁵ ስለዚህ ሃይማኖታዊ ድርጅት ሰፊ ማብራሪያ ከፈለጉ የዚህ ጽሑፍ አቅራቢ፣ ሰባልዮሳውያን እንዲሁም ውሃውና ስሙ በሚል ርእስ ያዘጋጀውን ተከታታይ መጻሕፍት (ቅጽ 1 እና 2) ይመለከታል።

ጥያቄው ይህን ያህል አስቸጋሪ እንዲሁም አወዛጋቢ ከሆነ፣ ጥያቄውን "የሙጥኝ" ማለት አስፈላጊ አይደለም የሚል የመፍትሔ ሐሳብ ሊዘነዘር ይችላል። ጥያቄውን ለአፍታ እንኳ፣ "ችላ" ማለት የማንችልበት ዐቢይ ምክንያት (1) የጎጠኝ ሥርዓት የምናገኘው ኢየሱስ ባካሄደው ወጀአዊ ሥራ ብቻ ሳይሆን፣ (2) ይህን ወጀአዊ ሥራ ሊሠራ የሚችለው ማነው?

በሚለው መሠረተ ነጥብ ላይ ባለን አቋም ነው። ለዚህም ነበር ኢየሱስ ክርስቶስ፣ "እናንተ ከታች ናችሁ፤ እኔ ከዚህ ዓለም አይደለሁም። በጎጠኝነት እንደተሞቱ ነግራችኋለሁ፤ እኔ እርሱ ነኝ ስላችሁ እኔ እርሱ እንደ ሆንሁ ካላመናችሁ፤ በጎጠኝነት ትሞታላችሁ" (ዮሐንስ 8፡23-24) በማለት የእርሱ የማንነት ጥያቄ ለመሞትም ሆነ የዘላለምን ሕይወት ለማግኘት ሁነኛ ነገር እንደ ሆነ ያስተማረው። ለዚህም ነው ለዚህ መሠረታዊ ጥያቄ ያለን መልስ መሠረተ እምነታችንን፣ አስተምህሮአችንን፣ ጸሎታችንን እንዲሁም ከሌሎች ጋር ያለንን መስተጋብር ሙሉ ለሙሉ የሚቀይረው። በአጠቃላይ የኢየሱስን ማንነት በተመለከተ የሚሰጡት ትንተናዎች በሁለት ጎራ ብቻ የሚፈረጁ ናቸው—ትክክል አልያም ስህተት፤ ሌላ አማራጭ ሊኖር ከተውኑም አይችልም።

ይህ መጣጥፍ ርእስ ላደረገው ጥያቄ የሚሰጠው መልስ እጅግ አወዛጋቢ መሆኑ ብቻ ሳይሆን፣ በአወዛጋቢነት ዘመናትን ያስረጃ ጥያቄ ነው። ለጥያቄው የሚሰጠው መልስ አወዛጋቢ የሆነበት ሁነኛ ምክንያት፣ ቅዱሳት መጻሕፍት በርእስ ጉዳይ ላይ ያላቸው ትምህርት አሻሚ ስለሆነ፣ ትምህርቱ ግልጠት ስለሚጎድለው፣ የተሰጠው ማብራሪያ በቂ ስላልሆነ ወይም ደግሞ ከነአካቴው አንዳችም ማብራሪያ ስላልቀረበ አይደለም። ነገር ግን ርእስ ጉዳዩን ለማጥናት ከመነሳታችን በፊት በርእስ ጉዳይ ላይ ያለን ዳራዊ ዕውቀት አዎንታዊ ወይም ደግሞ አሉታዊ ስለሆነ ነው።

ለክርስቶስ የማንነት ጥያቄ የሚሰጡትን የተለያዩ ምልክታዎች *ከዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ ሰባት* ላይ ብቻ እንኳ የሚከተሉትን መረጃዎች እናገኛለን፡—

- "ስለ እርሱ በሕዝቡ መካከል ብዙ ጉም ጉምታ ነበር። አንዳንዶች፣ 'ደግ ሰው ነው' አሉ። ሌሎች ግን፣ 'የለም፤ ሕዝቡን የሚያስት ነው' አሉ። ይሁን እንጂ አይሁድን ከመፍራት የተነሣ፣ ስለ እርሱ በግልጽ የተናገረ ማንም አልነበረም" (ዮሐንስ 7፡12-13)።
- "ከሕዝቡ አንዳንዶቹ ቃሉን ሰምተው፣ 'ይህ ሰው በእርግጥ ነቢይ ነው' አሉ" (ዮሐንስ 7፡40)።
- "ሌሎችም፣ 'እርሱ ክርስቶስ ነው' አሉ። ሌሎች ደግሞ እንዲህ አሉ፣ 'ክርስቶስ ከገሊላ እንዴት ሊመጣ ይችላል? መጽሐፍ፣ ክርስቶስ ከዳዊት ዘር፣ ዳዊትም ከኖረበት ከቤተ ልሔም እንደሚመጣ ይናገር የለምን?" (ዮሐንስ 7፡41-42)።
- "ስለዚህም በኢየሱስ ምክንያት በሕዝቡ መካከል መለያየት ሆነ" (ዮሐንስ 7፡43)።
- "ፈሪሳውያንም እንዲህ ሲሉ መለሱ፣ እናንተም ተታላችኋል ማለት ነው?" (ዮሐንስ 7፡47)።
- ልመሆኑ ከባለሥልጣናችና ከፈሪሳውያን በእርሱ ያመነ አለሕ" (ዮሐንስ 7፡48)።

ሰዎች ተመሳሳይ/አንድ ዐይነት መረጃ እየተመለከቱ እጅግ ተቃራኒ ወደ ሆኑ የተለያዩ ድምዳሜዎች ላይ እንዴት ሊደርሱ ይችላሉ የሚለው ጥያቄ በተለይ የፍልስፍና፣ የነገረ መለኮት

እንዲሁም የሥነ ልብና/ቋንቋ ምሁራንን እጅግ የሚያሰባቸው ርእሰ ጉዳይ ነው። ለዚህ ችግር (ቢያንስ ልዩነት) ዋና ምክንያት ሰዎች በተለያዩ ርእሰ ጉዳዮች ላይ መጠኑ የሚለያይ አዎንታዊም ሆነ አሉታዊ ግንዛቤ ያላቸው የመሆኑ ጉዳይ ነው። ይህ ዳራዊ ዕውቀት መቅድመ ልባዌ ቅድመ ግንዛቤ፣ (presupposition) ይባላል። በዚህ መልኩ ሲታይ ማናችንም ብንሆን (በተለይ እኛ በምንገኝበት የዕድሜ ክልል የሚገኝ ሰው) ቢያንስ መሠረታዊ በሚባሉ ርእሰ ጉዳዮች ላይ ትክክልኛም ሆነ ትክክለኛ ያልሆነ ግንዛቤ (በተለያዩ መጠን) አለን። ትምህርተ ዘለቅ፣ "የምንጀምርበት ቦታ የምንጨርስበትን ስፍራ ይወስነዋል" (Where a person starts powerfully shapes where he or she finishes) የሚለው አነጋገራቸው፣ መቅድመ ልባዌ/ቅድመ ግንዛቤ በአተያያዥን ላይ የሚያስከትለውን አሉታዊም ሆነ አዎንታዊ ውጤት ታሳቢ የሚያደርግ ነው።

"ለመቅድመ ልባዌ መከሰት ዋና ምክንያት ምንድን ነው?" ለሚለው ጥያቄ በነገረ መለኮት ምሁራን የሚሰጠው ትንታኔ፣ የሰው ልጅ ሙሉ ለሙሉ በነጠላነት የመውደቁ እውነታ (1) የአእምሮውን ጉልበት ማሳነሱ ብቻ ሳይሆን፣ (2) ቀና ምልክታውንም (ቢያንስ በተወሰነ ደረጃ) አጥፍቶበታል ባዮች ናቸው።

ይህን ጉዳይ ግንዛቤ ውስጥ ባስገባ መልኩ የነገረ ክርስቶስ ጥናታችንን ማካሄዳችን፣ ቢያንስ አሁን በሚቀርቡልን መረጃዎች ላይ እንኳ ቆመን እውነታውን እንድንመረምር ዕዝ ያደርጋል የሚል እምነት አለኝ።

ከዚህ በመቀጠል፣ የሐዲስ ኪዳን ምንባባት ኢየሱስ ክርስቶስን አምላክ (ግሪክ "ቴዎስ" "θεός") ያልባቸውን ዋና ዋና ክፍሎች በወፍ በረርም እንኳ ቢሆን እንቃኛቸዋለን።

ኢየሱስ ክርስቶስ አምላካዊ ስም አለው!

በቅዱሳት መጻሕፍት*፣ ኢየሱስ ክርስቶስ የእግዚአብሔር ብቻ መጠሪያ በሆኑ አምላካዊ ስሞች መጠራቱ አምላክ መሆኑን የሚያረጋግጥ ቢሆንም፣ አምላክነቱን የማይቀበሉ የሃይማኖት ተቋማትም ሆኑ ግለሰቦች የሚከተሉትን የሙግት ነጥቦች በማቅረብ፣ አምላክነቱን ለማስተባበል ሙከራ ያደርጋሉ። አንዳንዶቹ ደግሞ ኢየሱስ አምላክ ነው የሚለውን ጉዳይ ቢቀበሉም፣ በአንደኛው ክርስቲያናዊ አስተምህሮዎች ላይ ያላቸው ግርንቢጥ* አስተምህሮ ይህን መሠረተ እምነት ለሚክዱ ሰዎች ጥርጊያ መንገድ ሊጠርግ ስለሚችል፣ ለትምህርታችን ጥሩ መደላድል እንዲሆን ይህን ጭጋ ለጥርተን እንለፍ።—

- 1) የመጠበቂያ ግንብ የመጽሐፍ ቅዱስና የትራክት ማኅበር*፣ ኢየሱስ አምላክ ተብሎ መጠራቱ አምላክ መሆኑን አያሳይም፤ ምክንያቱም "እግዚአብሔር" ወይም "አምላክ" (በግሪክ "ቴዎስ" "θεός") የሚለው ቃል ለሰዎች ተሰጥቶ ይገኛል (መዝሙር 82÷1፣ ዘፀአት 7÷1፣ 4÷16)። ይህም የሰዎችን ክብርነት ይኸውም ከመላእክት ጥቂት ብቻ ማነሳቸውን (መዝሙር 8÷5)፣ የሚያመለክት ነው የሚል አቋም አለው። እንዲያውም የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት በአንዳንድ ሁኔታ ሰይጣንም ሆነ ኸድ (2ቆሮንቶስ 4÷4፣ ፊልጵስዩስ 3÷19) አምላክ ተብለው ተጠርተዋል፤ አምላክ ተብለው መጠራታቸው ግን አምላክ መሆናቸውን እንደማያሳዩው

ሁሉ፣ ኢየሱስ አምላክ መባሉ አምላክ መሆኑን የሚያስተምር አይደለም የሚል የሙግት ነጥብ ያቀርባል⁶።

ሰይጣን፣ መላእክት፣ ኾድ፣ አጋንት ወዘተ አምላክ/አማልክት (θεός) ተብለዋል፣ ስለዚህ ኢየሱስ አምላክ መባሉ አምላክ መሆኑን አያሳይም የሚለው የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት የሙግት ነጥብ መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረት የለውም። ብሉይትም ሆኑ ሐዲሳት እግዚአብሔር/አምላክ የሚለውን የግሪክ ቃል አምላክን በሚያሳይ መልኩ ብቻ ጥቅም ላይ እንዲውል ያደረጉ ሲሆን ሰይጣን፣ መላእክት፣ ኾድ፣ አጋንት ወዘተ አምላክ ወይም አማልክት (θεός) የሚለውን ቃል የተጠቀሙት በምፀት (irony) (ለምሳሌ መዝሙር 82÷1-2) ወይም "እጃደ እግዚአብሔር" ወይም "በእግዚአብሔር ፈገግ" በማለት ወይም ደግሞ፣ "የዚህ ዓለም አምላክ" የሚል ቅጽል ተቀጽሎባቸው ነው (ዘፀአት 4÷16፣ 7÷1፣ 2ቆሮንቶስ 4÷4)፣ በአንዳንድ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንባባት ደግሞ አምላክ የሚለውን ቃል የተጠቀሙት የመድብለ አማልክት አምላክያን የሆኑ አረማውያን ናቸው እንጂ፣ እግዚአብሔር፣ የእግዚአብሔር ሕዝቦች ወይም ደግሞ የእግዚአብሔር ነቢያት አይደሉም (ሕዝቅኤል 32÷21፣ ዘዳግም 19÷17)⁷። በተለይ ደግሞ በብሉይ ኪዳን ምንባባት (መዝሙር 82÷1-6፣ መዝሙር 8÷5፣ ዘፀአት 22÷8-9-28) አምላክ የሚለው ቃል በብዙ ቀጥሮ አማልክት (በዕብራይስጡ "ኤል" ሳይሆን "ኤሎሂም" በግሪኩ "ቴዎስ" ሳይሆን "ቴዎይ") መባሉ እንዲሁም የክፍሉ ዐውድ እውነተኛ አምላክ የሆነውን ጌታ የሚያሳይ ያለመሆኑ እነዚህን አካላት አማልክት እንዳላላቸው አመለካኝ ነው።

2) እንደ ኬኔት ሂንንንና ኬኔት ኮፕላንድ ያሉ የእምነት እንቅስቃሴ መምህራን ደግሞ፣ ሰዎች "አምላላ መለኮት" ናቸው ወይም አማኞች፣ "ክርስቶስን እንዲመስሉ ተጠርተዋል" ወይም ደግሞ ክርስቲያኖች፣ "የመለኮት ባሕርይ ተካፋይ ሆነዋል" የሚሉት መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንባባት፣ ሰዎች መለኮት ቀመስ ባሕርይ እንዳላቸው የሚያሳይ ነው የሚል ትምህርት አላቸው⁸። ይህ ጉዳይ ኢየሱስም አምላክ መባሉ ፍጹም አምላክ መሆኑን የሚያሳይ አይደለም ለሚለው የአርዮሳውያን አስተሳሰብ ጥርጊያ መንገድ የሚከፍት ነው። እነዚህ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንባባት ሰዎች አምላክ ናቸው ወይም አምላክ የመሆን ዐቅም/ጉልበት ተስጥቶአቸዋል የሚል አስተምህሮ የላቸውም። ሰዎች፣ "እግዚአብሔርን ይመስላሉ" ወይም "አምላላ መለኮት ናቸው" ሲባል፣ የእግዚአብሔርን ግብረገባዊ ባሕርይ ተካፋዮች ሆነዋል (ዘፍጥረት 1÷26-27፣ 5÷1፣ 1ቆሮንቶስ 11÷7፣ ኤፌሶን 4÷24፣ ቁላስይስ 3÷10) ማለት ሲሆን፣ "ክርስቶስን መምሰል" ማለት ደግሞ (1) የኢየሱስ ክርስቶስን ግብረገባዊ ባሕርይ ተካፋይ መሆን (1ዮሐንስ 3÷2፣ ሮሜ 8÷29) (2) እንደ ኢየሱስ ክርስቶስ በከበረና በማይሞት አካለ ትንሣኤ ከሙታን መነሣትን የሚያመለክት ነው (ፊልጵስዩስ 3÷21፣ 1ቆሮንቶስ 15÷49)⁹።

⁶ በሥላሴ ማመን ይገባሃል? (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1993), 28. ከቅዱሳን ጽሑፎች እየጠቀሱ ማመራመር (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1994), 413.

⁷ ተስፋዬ ሮበል፣ የአስተምህሮተ ሥላሴ መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረት (ተስፋ ዐቃብያነ ክርስትና ማኅበር፣ አዲስ አበባ፣ 1998 ዓ.ም)፣ ገጽ 25-32።

⁸ Kenneth Hagin, *Zoe: The God-Kind of Life* (Tulsa: Kenneth Hagin Ministries, 1981). Kenneth Copeland, *Our Covenant with God* (Fort Worth: Kenneth Copeland Publications, 1987).

⁹ ተስፋዬ ሮበል፣ የአስተምህሮተ ሥላሴ መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረት፣ ገጽ 25-32።

3) የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን መምህራን ደግሞ የተጸውዎ ስም (ለምሳሌ ኢየሱስ) እንዲሁም የማዕረግ ስም (ለምሳሌ አባት/አብ) መካከል ልዩነት የሚፈጥረው ትምህርታቸው¹⁰ ኢየሱስ አምላክ ተብሎ መጠራቱ አምላክ መሆኑን አያሳይም ለሚለው አርዮሳዊ አስተሳሰብ የተወሰነ ደረጃ ዕገዛ ሊያደርግ ስለሚችል ቃለ እግዚአብሔር በተጸውዎ ስምና በማዕረግ ስም መካከል አንዳችም ልዩነት አንዳማያኖር የተወሰኑ ማስረጃዎችን እንመልከት፡—

- "ቀናተኛ" የሚለው ስም የእግዚአብሔር ስም እንደ ሆነ ተገልጿል (ዘፀአት 34÷14)።
- ድንቅ መካር፣ ኅያል አምላክ፣ የዘላለም አበት፣ የሰላም አለቃ የሚሉት ስያሜዎች የመሲሐ ኦሪት "ስሞች" ናቸው (ኢሳይያስ 9÷6)።
- "ቅዱስ" የእግዚአብሔር "ስም" ነው (ኢሳይያስ 57÷15)።
- አዳኝ ስም ነው (ኢሳይያስ 63÷16)።
- ክርስቶስ (ማቴዎስ 24÷5 ከ1ጴጥሮስ 4÷14 ጋር ያነጻጽሩ)።
- ክርስቲያን (1ጴጥሮስ 4÷16)።
- የእግዚአብሔር ቃል (ራእይ 19÷13)።
- የነገሥታት ንጉሥ፣ የጌቶች ጌታ (ራእይ 19÷13)።

ለምሳሌ እግዚአብሔር ወይም አምላክ የሚለው ቃል የተጸውዎ ስም ነው ወይስ የማዕረግ ስም የሚል ጥያቄ ሊነሣ ይችላል። መጽሐፍ ቅዱስ አምላክ በሚለው ስም ላይ "የእኛ"፣ "የእስራኤል" ወዘተ የሚሉት ቅጽሎች ተቀጽለውበት የሚገኝ ስለሆነ፣ ቃሉ የማዕረግ ስምን ማሳየቱ እሙን ነው። ነገር ግን እነዚህ ቅጽሎች በሌሎች ሁኔታ ግን አምላክ/እግዚአብሔር የሚለው ቃል የተጸውዎ ስምን ማመልከቱ የግድ ይሆናል። ለዚህ ጥሩ ማስረጃ ሊሆን የሚችለው፣ "ክርስቶስ" የሚለው ቃል ነው። በአንዳንድ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምንጣባት "መሲሐ" የሚለው የዕብራይስጥ ቃል ክርስቶስ የሚለው የግሪክ ቃል የማዕረግ ስምን በማያሳይ መልኩ ጥቅም ላይ ውሎአል (ለምሳሌ ማቴዎስ 16÷16፣ ሉቃስ 24÷46፣ ዮሐንስ 1÷41)። ነገር ግን በሐዲስ ኪዳን መልእክቶች ውስጥ፣ "ክርስቶስ" የሚለው ቃል በአብዛኛው የተጸውዎ ስምን በሚያመለክት መልኩ ጥቅም ላይ ውሏል። ከዚህ የምንማረው ነገር በቅዱሳት መጻሕፍት በተጸውዎ ስምና በማዕረግ ስም መካከል አንዳችም ልዩነት እንደማያደርግ የሚያሳይ ነው¹¹።

4) ምናልባት አንዳንድ ሰዎች፣ "እግዚአብሔር በሚጠራበት ስም የተጠሩ ሰዎች መኖራቸው (ለምሳሌ "እረኛ" "ዐለት") ግለሰቦቹ አምላክ በተጠራበት ስያሜ ስለተጠሩ ብቻ አምላክ ይሆናሉ ወይም ይህ ስያሜ አማላክ እንዲሆኑ ያደርጋቸዋል ማለት ይቻላል?" የሚል ጥያቄ ሊጠይቁ ይችላሉ። የሰው ልጆችም ሆኑ ሌሎች ፍጥረታት አምላክ በተጠራበት ስም ስለተጠሩ ብቻ አምላክ ናቸው ወይም አምላክ ይሆናሉ ማለት ትክክል አይደለም። የኢየሱስን ጉዳይ ከዚህ የሚለይበት በርካታ ምክንያቶች ግን አሉ። ይኸውም፡— (1) ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ በተጠራበት ስም ብቻ የተጠራ ሲሆን፣ በቅዱሳት መጻሕፍት በዚህ ስያሜ የተጠሩ አንዳችም አካላት በሌሎች ሁኔታ ቃሉ ለኢየሱስ ተሰጥቶ መገኘቱ የኢየሱስን አምላክነት የሚያሳይ ይሆናል። ለምሳሌ አምላክ/እግዚአብሔር (ግሪክ "ቴዎስ" θεός) የሚለው

¹⁰ ተክለ ማርያም ገዛኸኝ፣ እድን ዘንድ ምን ማድረግ ይገባኛል? አዲስ ልደት፣ (አዲስ አበባ ኢትዮጵያ) ገጽ 117።

¹¹ Robert M. Bowman Jr. and J. Ed Komoszewski, *Putting Jesus in His Place: The Case For The Deity of Christ* (Grand Rapids: Kregel, 2007), 127-28.

ስያሜ ከእግዚአብሔር ውጪ ለሆኑ አካላት ጥቅም ላይ ውሎ እንደማይገኘው ሁሉ¹²፤ አልፋና ያሜጋ፤ መጀመሪያውና መጨረሻው፤ የነገሥታት ንጉሥ የጌቶች ጌታ ወዘተ የሚሉት ስሞች ከእግዚአብሔር ውጪ ላሉ አካላት ጥቅም ላይ አልዋሉም። ቅዱሳት መጻሕፍት ኢየሱስ ክርስቶስን "አዳኝ/መድኃኒት"፤ "ዐለት" ወዘተ እንዳሉ ሁሉ ስዎችንም "አዳኝ/መድኃኒት"፤ "ዐለት" ያሉበት ሁኔታ አለ። ኢየሱስ አዳኝ/መድኃኒት ብቻ ሳይሆን፤ እነዚህ ስሞች በአንድ ላይ እርሱን ለማመልከት ጥቅም ላይ ውለዋል (ለምሳሌ፡— "አምላኬና ጌታዬ" (ዮሐንስ 20፥28) "አምላካችንና መድኃኒታችን" (ቲቶ 2፥13፤ 2ጴጥሮስ 1፥1) "ጌታችንና መድኃኒታችን" (2ጴጥሮስ 1፥11)። እነዚህ ስሞችም ቢሆኑ በዚህ መልኩ ከእግዚአብሔር ውጪ ለሆኑ አካላት ጥቅም ላይ ውለው አይገኙም። (2) ሐዲሳት ኢየሱስን አምላክ ያሉበት ዐውድ ብሉይት አብን አምላክ ባሉበት ዐውድ መሆኑ፤ ቃሉ የኢየሱስ አምላክነት የሚያስረግጥ ነው ወደሚል ድምዳሜ እንድንደርስ የግድ ይላል። ለምሳሌ፤ "ጌታ" ማለት አንድ ነገር ሲሆን፤ "የጌታን ስም የሚጠራ ሁሉ ይድናል" ወይም "የጌታ ቀን" የሚሉት ገለጻዎች ግን በብሉይት እግዚአብሔር አብን ለማመልከት ጥቅም ላይ በዋሉበት ትርጉማቸው ለኢየሱስ ክርስቶስ ውለው መገኘታቸው ኢየሱስ ጌታ የተባለው፤ አብ ጌታ በተባለበት ዐውድ እንደ ሆነ እንረዳለን። (3) ለኢየሱስ ክርስቶስ የተሰጡ አምላካዊ ስሞች የኢየሱስ ክርስቶስን አምላካዊ ባሕርይ (ለምሳሌ፡— ዘላለማዊ መሆኑ፤ ሁሉን መቻሉ፤ ሁሉን ማወቁ፤ በሁሉ ባታ መገኘቱ)፤ አምላካዊ ሥራ (ለምሳሌ፡— ሕያዋንንና ግዑዝንን ሁሉ መፍጠሩ፤ የዘላለምን ሕይወት መስጠቱ)፤ አምላካዊ ክብር (ለምሳሌ፡— ስግደትን መቀበሉ፤ ጸሎትን መስማቱ፤ ዝማሬ ማኅሌት መቀበሉ)፤ እንዲሁም አምላካዊ መንበር (ለምሳሌ፡— ከአብ ጋር እኩል መሆኑ፤ በፍጡራን ሁሉ ላይ ገዢ መሆኑ፤ በአብ ቀኝ መቀመጡ)፤ እንዳለው በሚያሳይ መልኩ ጥቅም ላይ የዋሉ ናቸው¹³። በአጠቃላይ ከዚህ በመቀጠል የምንነጋገርባቸው አምላካዊ ስሞች ለኢየሱስ ተሰጥተው መገኘታቸው የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያሳይ ነው የሚል የሙግት ነጥብ መሠረት አድርገን ነው ውይይታችንን የምንቀጥለው።

I. የቴዎስ (Θεὸς) ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

ዮሐንስ 1፥1፤ ዮሐንስ 1፥18፤ ዮሐንስ 20፥28፤ ሮሜ 9፥5፤ ሐዋርያት ሥራ 20፥28፤ ቲቶ 2፥13፤ 2ጴጥሮስ 1፥1፤ ዕብራውያን 1፥8፤ 1ዮሐንስ 5፥20-21

ከዚህ በመቀጠል ጌታንና መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ "አምላክ" (ግሪክ "ቴዎስ" θεὸς) የተባለባቸውን እነዚህን ዘጠኝ የሐዲስ ኪዳን ምንባባት በስፋት ለመመርመር ሙከራ እናደርጋለን¹⁴።

¹² ተስፋዬ ሮበል፤ የአስተምህሮተ ሥላሴ መጽሐፍ ቅዱሳዊ መሠረት (ተስፋ ዐቃብያነ ክርስትና ማኅበር፡ አዲስ አበባ፤ 1998 ዓ.ም)፤ ገጽ 25-32።

¹³ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place: The Case For The Deity of Christ*, 129.

¹⁴ "የቴዎስ ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ" የሚለው የጥናት በአብዛኛው መሠረት ያደረገው የሚከተሉትን ሁለት መጻሕፍት ነው፡— Murray J. Harris, *Jesus as God: The New Testament Use of Theos in Reference to Jesus* (Grand Rapids: Baker, 1992). Robert M. Bowman Jr., *Jehovah's Witnesses, Jesus Christ, and the Gospel of John* (Grand Rapids: Baker, 1989). በርእስ ጉዳዩ ላይ ሰፊ ማብራሪያ የሚፈልጉ ሰዎች እነዚህን መጻሕፍት እንዲያነቡ ይበረታታሉ። የመጀመሪያው መጽሐፍ ኮይኔ ግሪክን ለተማሩ የነገረ

"ቴዎስ" (θεός) የሚለው የግሪክ ቃል በሰብዓ ሊቃናት (LXX) ትርጉም ላይ 2,851 ጊዜ በላይ ጥቅም ላይ የዋለ ሲሆን፣ ያህዌ የሚለውን የእግዚአብሔር ስም ጨምሮ በርካታ የብሉይ ኪዳን የእግዚአብሔር ስሞችን ተክቶአል¹⁵። በሐዲስ ኪዳን ግሪክም ቃሉ 1,315 ጊዜ ጥቅም ላይ የዋለ ሲሆን፣ 78.4% የሚሆነው ውስን መስተኣምር ያለበት (articular) ሲሆን፣ 21.6% የሚሆነው ደግሞ ውስን መስተኣምር የሌለው (anarthrous) ነው። "ቴዎስ" (θεός) የሚለው ነጠላ ቃል 1,307 ጊዜ የሚገኝ ሲሆን፣ የብዙ ቀጥተኛ የሚያመለክተው ቴዎይ (θεοί) ደግሞ 8 ጊዜ ጥቅም ላይ ውሏል¹⁶።

ከዚህ በመቀጠል ከላይ ኢየሱስ አምላክ/እግዚአብሔር ነው የሚሉትን እነዚህን ምንባባት ወደ መመርመሩ እንዝለቅ¹⁷። በዮሐንስ ወንጌል ቢያንስ ሦስት ጊዜ ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ/እግዚአብሔር ተብሎአል (ዮሐንስ 1፡1-18፣ 20፡28) ቅድሚያ ሰጥተን የምናጠናው እነዚህን ክፍሎች ነው።

ዮሐንስ 1፡1-18 ዐውዳዊ ትንተና

የዮሐንስ ወንጌል መግቢያ (prologue) በመባል የሚታወቀው ዮሐንስ 1፡1-18 ያለው ክፍል ሲሆን፣ በወንጌሉ የመግቢያ ክፍል ማለትም ቀጥተኛ 1 ላይም ሆነ በመግቢያው ድምዳሜ ማለትም ቀጥተኛ 18 ላይ፣ ኢየሱስ አምላክ/እግዚአብሔር (ግሪክ "ቴዎስ" θεός) መባሉ አምላክነቱን የሚያጸና ነው።

በዘፍጥረት 1፡1 ላይ እና በዮሐንስ 1፡1 ላይ በመጀመሪያ የሚለው ቃል በአጋጣሚ የተከሰተ ክሥተት ሳይሆን፣ ዮሐንስ ወንጌሉን ሲጽፍ ታሳቢ ያደረገው ዘፍጥረት አንድን እንደ ሆነ የሚያሳይ ነው። ከዚህ በተጨማሪም ዘፍጥረት አንድንና ዮሐንስ አንድን የሚያመሳሰላቸው በርካታ ነገሮች አሉ። ሁለቱም ክፍሎች ስለ ብርሃንና ስለ ጨለማ ይናገራሉ (ዘፍጥረት 1፡3-5፣ ዮሐንስ 1፡3-5:9)። ዮሐንስ ዓለማትን ጨምሮ ፍጥረታት ሕልውናቸውን ያገኙት በቃል አማካይነት እንደ ሆነ ይገልጻል (ቀጥተኛ 3:10)። እነዚህ መረጃዎች ቃል የተባለው ክርስቶስ ፍጥረታት ከመፈጠራቸው በፊት እንደ ነበረ ማሳየታቸው እንዲሁም እርሱ የፍጠረታት ሁሉ መገኛ መሆኑ ኢየሱስ ዘላለማዊና ያልተፈጠረ መሆኑን የሚያሳዩ ናቸው። ዘላለማዊ መሆኑ ደግሞ አምላካዊ ባሕርይውን የሚያሳይ ነው። እንዲያውም ዮሐንስ በወንጌሉ መግቢያ ክፍል ማጠናቀቂያ (ቀጥተኛ 12) ላይ ሰዎች፣ "በስሙ እንዲያምኑ" ጥሪ ያቀርባል። እግዚአብሔር አብን

መለኮት ተማሪዎች የተዘጋጀ ሲሆን፣ ሁለተኛው መጽሐፍ ግን ኮይኔ ግሪክን የማያውቁ ሰዎች ርእሰ ጉዳዩን በትክክል እንዲረዱት ታስቦ የተዘጋጀ መጽሐፍ ነው፤ ነገር ግን ይህ የRobert M. Bowman Jr. መጽሐፍ ትኩረት የሚያደርገው በዮሐንስ 1፡1 እና 8፡58 ላይ ነው።

¹⁵ Murray J. Harris, *Jesus as God*, 22-29.

¹⁶ ዝኒ ከማሁ፣ 31።

¹⁷ የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን በመባል የሚታወቀው ሃይማኖታዊ ድርጅት አባላት፣ "ኢየሱስ እግዚአብሔር ነው" የሚሉትን ክፍሎች፣ "ኢየሱስ ራሱ እግዚአብሔር አብ ነው" ወይም "አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው" ለሚለው የድርጅቱ አስተምህሮ ማጽኛ ይጠቀሙባቸዋል። ይህ ግን ምን ያህል ከንቱ እንደ ሆነ፣ ተስፋዬ ሮበሌ፣ *ውሃውና ስሙ* እንዲሁም *ሰባልዮሳውያን* በሚል ርእስ ያዘጋጀውን ተከታታይ መጻሕፍት (ቅጽ 1 እና 2) ይመለከቷል።

እንደምናምነው ኢየሱስንም "እመኑ" የሚለው ጥሪ ኢየሱስ አምላካዊ ክብር እንዳለው የሚያሳይ ነው።

የ ቃል ማንነት ግልጽ የሆነው የሐንስ፣ "ቃልም ሥጋ ሆነ፤ በመካከላችንም ዐደረ" (ቍጥር 14 አመት) ባለበት ጊዜ ነው። አማርኛቹ ቅጂች "በመካከላችን ዐደረ" (ግሪክ "ኤኬኖሲን ኢን ሁሞን" ἔσκηνωσεν ἐν ἡμῖν) ሲሉ የተረገሙት ቃል በቀሩም (ቃል በቃል ሲተረጎም)፣ "ድንኳንን በእኛ መካከል ደኮነ" የሚል ትርጉም የሚወክል ነው። ይህም እግዚአብሔር በመገናኛው ድንኳን ውስጥ በእስራኤላውያን መካከል ማደሩን (መኖር መጀመሩን) እንዲሁም ሕዝብ እስራኤል፣ ከእግዚአብሔር ጋር ግንኙነት ለማድረግ ወደ እርሱ መሄድ እንዳለበት የሚያሳይ ትእምርት ነው። ከድንኳን በኋላ የተሠራው ቋሚው የመገናኛ ድንኳን እየታነጸ በነበረበት ወቅት እንኳ፣ ሙሴ ጊዜያዊውን ድንኳን ከሰፈሩ ውጪ በመትከሉ ምክንያት እስራኤላውያን ከእግዚአብሔርን ጋር በዚያ ግንኙነት ያደርጉ ነበር (ዘፀአት 33፣7-11)¹⁸። በሰፈሩ መካከል የተሠራው የመገናኛ ድንኳን ሲጠናቀቅ፣ "ደመናው የመገናኛውን ድንኳን ሸፈነ፤ የእግዚአብሔርም (የያህዌም) ክብር ማደሪያውን ሞላ" (ዘፀአት 40፣35)።

የሐንስ፣ "ቃልም ሥጋ ሆነ፤ በመካከላችንም ዐደረ [ἔσκηνωσεν ἐν ἡμῖν]፤ እኛም ጸጋንና እውነትን ተሞልቶ ["ፕሌሬስ" πλήρης] ከአባቱ ዘንድ የመጣውን የአንድያ ልጁን ክብር [δόξαν] አየን" (ቍጥር 14) የሚለው ገለጻው፣ "ደመናው የመገናኛውን ድንኳን ሸፈነ፤ የእግዚአብሔርም (የያህዌም) ክብር ["ዶክሳን" δόξαν] ማደሪያውን ሞላ ["ፕሌሬስ" πλήρης]" (ዘፀአት 40፣35) ከሚለው ጋር የሚገባ ምንጣብ ነው። ከመገናኛው ድንኳን በኋላ የታነጸውም ቤተ መቅደስ ይህንን ተግባር እንዲፈጽም የተዘጋጀ ነበር (ለምሳሌ መዝሙር 74፣7 "መቅደስህን አቃጥለው አወደሙት፤ የስምህንም ማደሪያ አረከሱ")። የሐንስ በእኛ መካከል ያደረገው ቃል፣ "ከአባቱ ዘንድ የመጣውን የአንድያ ልጁን ክብር" (ቍጥር 14) እንደ ሆነ ይገልጻል። ይህ የ"ክብር" ገለጻ ሙሴ በመገናኛው ድንኳን ውስጥ ያየውን የእግዚአብሔርን "ክብር" የሚያመለክት ነው (ዘፀአት 33፣18)። እግዚአብሔር አምላክ በደመና በመገናኛ ድንኳን ላይ ሲወርድ፣ እግዚአብሔር ስለራሱ እንዲህ ይል ነበር፣ "እግዚአብሔር እግዚአብሔር ርኅሩኅና ቸር አምላክ ለቀሩ ለዘገየ፣ ፍቅሩና ታማኝነቱ የበዛ" (ዘፀአት 34፣6)። የሐንስ በእርሱ ዘመን የነበሩትን አይሁድ የሚያስደንቃቸው በሁለት መልኩ ነው፤ ይኸውም፡— (1) በኢየሱስ ክርስቶስ አማካይነት የተገለጠው የእግዚአብሔር ርኅሩኅ፣ ቸርነት፣ ምሕረት ወዘተ በሙሴ በኩል የተገለጠው እጅግ እንደሚልቅ ይገልጻል። የሐንስ ይህን የሚገልጸው ከሁለት ቀሩ ጋር በኋላ በቍጥር 17 ላይ ነው፣ "ሕግ በሙሴ በኩል ተሰጥቶ ነበር፤ ጸጋና እውነት ግን በኢየሱስ ክርስቶስ በኩል መጣ"። (2) ሙሴ ስለ እግዚአብሔር ክብር የተገለጠለት መገለጥ፣ እግዚአብሔር ራሱን በክርስቶስ አማካይነት ለሚገልጠው መገለጥ ጥላ እንደ ሆነ ይገልጻል። እግዚአብሔር ለሙሴ፣ "ማንም እኔን አይቶ መኖር ስለማይችል" (ዘፀአት 33፣20) የሚለው አንጋገሩ፣ "ከቶውንም እግዚአብሔርን ያየ ማንም የለም" (ቍጥር 18) የሚለውን የሚያጸና ሲሆን፣ "ነገር ግን በአብ ዕቅፍ ያለው አንድያ ልጁ የሆነው አምላክ እርሱ ገለጠው" (ቍጥር 18)።

¹⁸ ከሰፈሩ ውጪ ስለተተከለው ስለ ጊዜያዊው መገናኛ ድንኳን እንዲሁም በሰፈሩ መካከል ስለተሠራው የመገናኛ ድንኳን የአዲሱ መደበኛ ትርጉም በዘፀአት 33፣7 ላይ የቀረበውን የጥናት መምሪያ ይመለከታል።

1) ዮሐንስ 1፥1 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንተና

Ἐν ἀρχῆ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος¹⁹

- በመጀመሪያ ቃል ነበረ፤ ቃልም ከእግዚአብሔር ጋር አብሮ ነበረ፤ ቃልም እግዚአብሔር ነበረ (ትርጉም የእኛ)
- ቀዳሚያ ቃል ውክቱ፤ ወውክቱ ቃስ ኅበ እግዚአብሔር፤ ውክቱ ወእግዚአብሔር ውክቱ ቃል (ልሳነ ግእዝ—ማኅበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- አስቀድሞ ቃል ነበረ። ቃልም በእግዚአብሔር ዘንድ ነበረ። እግዚአብሔርም ቃል ነበረ (የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦሳይቴ)
- በመጀመሪያው ቃል ነበረ፤ ቃልም በእግዚአብሔር ዘንድ ነበረ፤ ቃልም እግዚአብሔር ነበረ (የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- በመጀመሪያ ቃል ነበረ፤ ቃልም ከእግዚአብሔር ጋር ነበረ፤ ቃልም እግዚአብሔር ነበረ (የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)
- ቃል በመጀመሪያ ነበረ፤ ቃልም በእግዚአብሔር ዘንድ ነበረ፤ ይህም ቃል እግዚአብሔር ነበረ (የ1980 አዳስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር)

ይህን ክፍል፣ የክርስቶስ ቤተ ክርስቲያን ለሁለት ሺህ ዓመት ካስተማረችው ትምህርት ጋር በሚጻረር መልኩ የሚያስተምሩ በርካታ የሃይማኖት ድርጅቶች አሉ። የመጠበቂያ ግንብ የመጽሐፍ ቅዱስና የትራክት ማኅበር በመባል የሚታወቀው የይሖዋ ምስክሮች ድርጅት እንዲሁም የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን በዚህ ረገድ ቀዳሚ ተጠቃሾች ሊሆኑ ይችላሉ—በተለይ በአገራችን። የይሖዋ ምስክሮች የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚናገረውን ይህን ክፍል በተቃራኒ መልኩ፣ ኢየሱስ ክርስቶስ ከአብ ያነሰ ፍጡር ነው ለሚለው ትምህርታቸው ማስደገፊያ ይጠቀሙበታል። የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ደግሞ፣ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት ናቸው የሚለውን የክፍሉን አስተምህሮ በሚጣረስ መንገድ አብም ወልድም ኢየሱስ ክርስቶስ ነው ለሚለው ትምህርታቸው ማስደገፊያ አዘውትረው ይጠቅሱታል። እነዚህ የሃይማኖት ድርጅቶች የክፍሉን አስተምህሮ እንደ ገዛ ፈቃዳቸው እንዲተረጎሙት በር የከፈተላቸው፣ ቅዱሳት መጻሕፍትን የበኩረ ጽሑፋቱን ሰወሰው፣ ታሪክ፣ ሥነ ጽሑፍ ቅርጽና መጻግድት ለመተርጎም ፈቃደኛ ያለመሆናቸው እንዲሁም ፈቃደኛ እንሆናለን የሚሉ ከሆነ ደግሞ ኑፋቄአቸው የእንባይ ካብ ስለሚሆንባቸው ነው። በርግጥ የክፍሉ ትምህርት ምንድን ነው

¹⁹ Nestle, E., & McReynolds, P. R. 1997, c1993. *Nestle Aland 27th Edition Greek New Testament with McReynolds English Interlinear*. Includes the Nestle Aland Greek New Testament with morphology, lemmas, glosses, and interlinear translation in modern English.; The Greek New Testament copyright 1998 Deutsche Bibelgesellschaft, D-Stuttgart. Logos Research System: Oak Harbor በዚህ መጽሐፍ የተጠቀሙንባቸውን የግሪክ ምንባባት የወሰድነው የወሰድነው ከዚህ መጽሐፍ ነው።

የሚለው ጉዳይ በትክክል የሚበየነው፣ ክፍሉን በቅርበት በመመርመር ብቻ ስለሆነ፣ ክፍሉን በሰከነ መንገድ እንመርምር።

በዚህ ክፍል ውስጥ ሦስት ዐረፍተ ነገሮች ያሉ ሲሆን፣ እያንዳንዱም ዐረፍተ ነገር የምንባቡ ባለቤት ስለሆነው ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ መሠረታዊ ትምህርት የሚያስተምሩ ናቸው። እነዚህን ዐረፍተ ነገሮች ሥነ ጽሑፋዊ ቅርጻቸውን በተከተለ መንገድ ሰዋስዋዊና ዐውዳዊ ትርጉማቸውን እንተነትናለን፡—

ሀ. “中 國 語 言 學 的 研 究”
“Εν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος,”

“በመጀመሪያ ቃል ነበረ”። “በመጀመሪያ” (ግሪክ “ኢን አርኬ” “Εν ἀρχῇ”) የሚለው ቃል በሰብዓ ሊቃናት ትርጉም (LXX)²⁰ የዘፍጥረት መጽሐፍ መጀመሪያ ላይም እናገኘዋለን። ትምህርተ ዘለቅ ይህንን ምስሰል አዘውትረው የሚጠቅሱበት ዋናኛ ምክንያት ዮሐንስ 1፥1 ላይ፣ “በመጀመሪያ” (ግሪክ “ኢን አርኬ” “Εν ἀρχῇ”) የሚለው ቃል ከዘፍጥረት 1፥1 ጋር አንድ ዐይነት ጅምርን ስለሚያመለክት ነው። የይሖና ምስክሮች ይህን መንገድ አጥብቀው ይቃወማሉ፤ ምክንያቱም ኢየሱስ ክርስቶስ ከዘፍጥረት 1፥1 በፊት ነበረ የሚባል ከሆነ፣ ከጊዜ ጅምር በፊት ነበረ ወደሚለው ድምዳሜ ስለሚያደርስ ነው ይህ—ደግሞ ከድርጅቱ አስተምህሮ ጋር ይጣረሳል። ከዚህም የተነሣ ድርጅቱ በ1984 ዓ.ም ያሳተመው የአዲስ ዓለማዊ ትርጉም የእንግሊዝኛ ቅጅ (NWT) ዮሐንስ 1፥1 ያጣቀሰው ከዘፍጥረት 1፥1 ጋር ሳይሆን፣ ምሳሌ 8፥22፣ ቁላሰይስ 1፥15፣ ራእይ 3፥14 ጋር ነው²¹።

የዘፍጥረት 1፥1 ዐውድና የዮሐንስ 1፥1 ዐውድ መጀመሪያ የሚለው ቃል የጊዜን ጅምር የሚያመለክት ነው። በዮሐንስ 1፥1 ላይ ያለው “በመጀመሪያ” በዘፍጥረት 1፥1 ላይ ካለው “በመጀመሪያ” ጋር አንድ ለመሆኑ የሁለቱ ክፍሎች ዐውድ አንድ መሆኑ ታላቅ ማስረጃ ነው።

1. “በመጀመሪያ” የሚለው ቃል በዘፍጥረትም መጽሐፍም ሆነ በዮሐንስ ወንጌል መጀመሪያ ክፍል ላይ ይገኛል።
2. “እግዚአብሔር” (ግሪክ “ሆ ቴዎስ” “ὁ λόγος”) የሚለው ቃል በሁለቱም ክፍሎች የመክፈቻ ዐረፍተ ነገር ላይ ይገኛል።
3. ሁለቱም ክፍሎች ስለፍጥረታት ጅምር የሚናገሩ ናቸው።
4. “ቃል” (ግሪክ “ሆ ሎጎስ” “ὁ λόγος”) የሚለው ቃል፣ በሁለቱም ክፍሎች መግቢያ ላይ ይገኛል።

²⁰ በሦስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በግሪክ ቋንቋ ተናጋሪ አይሁዶች የዕብራይስጡን የብሉይ ኪዳን ቅጅ (የተወሰኑ ምንባባቱ አረማይስጥ) ወደ ግሪክ ቋንቋ ተተርጉሞአል ይህ ቅጅ የሰብዓ ሊቃናት ትርጉም (LXX) በመባል ይጠራል።

²¹ *New World Translation of the Holy Scriptures: With References* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1984), 1281. ለዘፍጥረት 1፥1 ማጣቀሻነት ደግሞ ዕብራውያን 1፥10 ጠቅሶአል፤ አስገራሚው ጉዳይ ዕብራውያን 1፥10 የድርጅቱን አስተምህሮ በተቃረነ መልኩ፣ የክርስቶስን ዘላለማዊነት የሚያሳይ ምንባብ መሆኑ ነው።

5. በሁለቱም ክፍሎች ውስጥ የሚከተሉት ቃላት በብዛት ይገኛሉ ተፈጠረ/ፍጥረት (ግሪክ "ኤግኒቶ" "ἐγένετο")፣ ብርሃን (ግሪክ "ፎስ" "φῶς")፣ ጨለማ (ግሪክ "ስኮትያ" "σκοτία") ወዘተ፤

መ ጽሑፍ ቅዱስ እግዚአብሔር ጊዜን እንደ ፈጠረ በግልጽ ማስተማሩ ብቻ ሳይሆን (ዕብራውያን 1÷2፣ 11÷3) ቢግ ባንግ በመባል የሚታወቀውም ሳይንሳዊ ማስረጃ ባታና ጊዜ (time & space) ህልውናቸውን ያገኙት ቀላቀው ዓለም ሲፈጠር ነው የሚል ትምህርት አለው።

የ መጠበቂያ ግንብ ድርጅት፣ ዮሐንስ 1÷1 ከዘፍጥረት 1÷1 ጋር የሚገናኝ ነው ቢባል እንኳ፣ የአማርኛ ትርጉሞች፣ "በ" እንዲሁም "አስቀድሞ" ሲሉ የተረገሙት መስተዋድድ (ግሪክ "ኢን" "ἔν") ዓለማት በተፈጠሩበት ጊዜ ኢየሱስ እንደ ተፈጠረ የሚያሳይ ነው የሚል ሙግት አላቸው። ነገር ግን የይሖዋ ምስክሮች ራሳቸው ዓለማት የተፈጠሩት በኢየሱስ ክርስቶስ መሆኑን ይቀበላሉ። ይህ እውነት ከሆነ ደግሞ የዓለማት ፈጣሪ ኢየሱስ ዓለማት ከመፈጠራቸው በፊት መኖሩ የግድ ይሆናል። መጠበቂያ ግንብ፣ "ኢን" "ἔν" የሚለው የግሪክ መስተዋድድ ኢየሱስ ዓለማት በተፈጠሩበት ጊዜ ህልውናውን እንዳገኘ የሚያመለክት ነው የሚለው ትምህርታቸው ስሕተት ነው። ዮሐንስ ይህን ማለት ቢፈልግ ኖሮ "ኢን" ("ἔν") ከሚለው መስተዋድድ ይልቅ፣ በዮሐንስ አንድ ላይ ተደጋግሞ የቀረበውን "ኤግኒቶ" ("ἐγένετο") (ዮሐንስ 1÷3:6:10:14:17) የሚለውን የግሪክ መስተዋድድ ስለሚጠቀም ክፍሉ፣ "በመጀመሪያ ቃል ህልውናውን አገኘ ተብሎ ይተረጎም ነበር። ዮሐንስ "ኤግኒቶ" የሚለውን መስተዋድድ ተጠቅሞ ቢሆነ ኖሮ የይሖዋ ምስክሮ አስተምህሮ ሚዛን መድፋት ይችላል ነበር።

“በ መጀመሪያ ቃል ነበረ። የአማርኛ ትርጉሞች፣ "ነበረ" ሲሉ የተረገሙት ቃል (ግሪክ "ኢን" ἦν)፣ በኮይኔ ግሪክ ሰዋሰው ህልውናው ቀጣይነት እንደ ነበረው (durative/imperfect)²² የሚያመለክት ነው። ኢየሱስ ጊዜያት/ዓለማት ከመፈጠራቸው በፊት እንኳን ህልውናው ቀጣይነት የነበረው ከሆነ ደግሞ የመጠበቂያ ግንብ ኢየሱስ ህልውናውን ያገኘው ዓለማት ሲፈጠሩ ነው የሚለው ትምህርቱ ስሕተት ይሆናል።

የ መጠበቂያ ግንብ ማነበር (የይሖዋ ምስክሮች ድርጅት) ለዮሐንስ 1÷1 ማጣቀሻነት ዘፍጥረት 1÷1 ያልጠቀሰበትን ምክንያት ሲገልጽ፣ በዮሐንስ 1÷1 ላይ "በመጀመሪያ" ከሚለው ቃል ፊት ውስን መስተአምር ስለሌለ ነው ይላል። ይህ ግን ስሕተት ነው፤ ምክንያቱም "በመጀመሪያ" ከሚለው ቃል ፊት ውስን መስተአምር የሌለው በዮሐንስ 1÷1 ላይ ብቻ ሳይሆን፣ በዘፍጥረት 1÷1 ላይም ነው።

የ መጠበቂያ ግንብ ድርጅት "መጀመሪያ" (ግሪክ "አርኬ" ἀρχή) የጊዜን ጅምር የሚያመለክት አይደለም የሚል አስተያየት አለው (ሐዋርያት ሥራ 11÷15፣ ፊልጵስዩስ 4÷15)። ነገር ግን የአንድን ቃል ትርጉም የሚወስነው ዐውዱ እስከ ሆነ ድረስ፣ የዮሐንስ 1÷1 ሆነ

²² ["ኢን" ἦν (durative/imperfect) እንደሚያመለክተው ሁሉ በአንዳንድ ሁኔታዎች ውስጥ ነጠላ የሆነ ዐላፊ ክሥተትን (aorist) ሊያሳይ ይችላል። ነገር ግን ቃሉ በዮሐንስ ወንጌል ውስጥ የተጠቀሰው በdurative ትርጉሙ ብቻ ነው (ዮሐንስ 1÷1 ሀሊሐ: 2: 4 ሀሊ)። A. T. Robertson, *A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research* (Nashville: Broadman Press, 1934), 883.]

የዘፍጥረት 1÷1 ዐውድ የዓለማትን መፈጠር (የጊዜንና የቦታን ጅማሬ) የሚያመለክቱ ስለሆነ ቃሉ የጊዜን ጅማሬ ማመልከቱ አይቀሬ ይሆናል።

ዮሐንስ የጊዜን ጅማሬ የሚያስተምር ከሆነ በአንጻሩ ደግሞ ኢየሱስ (ቃል) ከጊዜ በፊት ቀጣይነት ባለው ሁኔታ ነበረ ማለት፣ ኢየሱስ ዘላለማዊ ነው ማለት ነው። የይሖዋ ምስክርኛ እየካዱ ያሉት ይህን እውነት ነው።

በአጠቃላይ ከዮሐንስ 1÷1 የመጀመሪያ ዐረፍተ ነገር የምንማረው እውነት፣ ኢየሱስ ክርስቶስ ዘላለማዊ/ጅማሬ የሌለው መሆኑን ነው።

**ለ. “...ወወኸቱ ቃል ነበ ስግዚአብሔር...”
“καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν”**

አሁን ደግሞ፣ “...ቃልም ከእግዚአብሔር ጋር ነበረ...” የሚለውን ሁለተኛ ዐረፍተ ነገር እንመልከት።

ከዚህ ዐረፍተ ነገር የምንማረው ቀዳም ነገር ደግሞ፣ ቃል የተባለው ኢየሱስ ፍጥረታት ህልውናቸውን ከማግኘታቸው በፊት ከእግዚአብሔር ጋር አብሮ እንደ ነበረ ነው። ይኸውም ኢየሱስ ከእግዚአብሔር አብ የተለየ ማንነት እንዳለው የሚያስተምር ነው²³። “ጋር”/“ ዘንድ” ተብሎ በአማርኛቹ ቅጂች ላይ የተተረጎመው የግሪክ ቃል (ግሪክ “ፕሮስ” “πρὸς”)፣ በእንግሊዝኛቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጂች ላይ የተተረጎመው “with” ተብሎ ሲሆን፣ በግሪኩ ሰዋሰው “ጋር”/“ ዘንድ” (ግሪክ “ፕሮስ” “πρὸς”) የሚለው በተሳቢ ሙያ (objective case) በሚቀደምበት ጊዜ መስተጋብርን/ግንኙነትን ያመለክታል²⁴።

²³ ትምህርተ ሥላሴ የማይዋጥላቸው እነዚህ መናፍቃን አብና ወልድ የተለያዩ ማንነት እንዳላቸው ሁሉ መንፈስ ቅዱስም ከሁለቱ የተለየ ማንነት እንዳለው ሆኖ በክፍሉ ውስጥ ያልተጠቀሰበት ምክንያት ምንድን ነው? የሚል ጥያቄ ይጠይቃሉ። የዚህ ጥያቄ አጭር መልስ ዮሐንስ ለማስተማር የፈለገው ስለ ኢየሱስ እንጂ ስለ መንፈስ ቅዱስ ስላልሆነ ነው። ለምሳሌ ማቴዎስ ኢየሱስ በተቀበረበት ስፍራ መግደላዊት ማርያምና ሁለተኛዬቱ ማርያም እንደ ነበሩ ዘግቦአል (ማቴዎስ 28÷1) ነገር ግን ከማርቆስና ከሉቃስ ዘገባ የምንማረው እውነት በመቃብሩ ስፍራ ሁለቱ ብቻ እንዳልነበሩ ነው (ማቴዎስ 16÷1፣ ሉቃስ 24÷10)። በአጠቃላይ መንፈስ ቅዱስ በዮሐንስ 1÷1 ላይ አልተጠቀሰም ማለት አልነበረም ወይም አካላዊ ህልውና የለውም ማለት አይደለም።

²⁴ Arndt, W., Gingrich, F. W., Danker, F. W., & Bauer, W. 1996, c1979. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature: A Translation and Adaption of the Fourth Revised and Augmented Edition of Walter Bauer's Griechisch-deutsches Worterbuch zu den Schrift en des Neuen Testaments und der ubrigen urchristlichen Literatur*. University of Chicago Press: Chicago. 709. በግሪክ ሰዋሰው፣ “ጋር”/“ዘንድ” (ግሪክ “ፕሮስ” “πρὸς”) የሚለው ቃል ግንኙነትን የማያሳይ መስተዋድድ ሆኖ ጥቅም ላይ የዋለባቸው በርካታ ምንባባት ያሉ ሲሆን፣ [ለምሳሌ በእንግሊዝኛው መስተዋድድ "to", "among", "from", "against", "about", "according to", "with regard to", "to the point of", "at the time" ተብሎአል፤ ይህ የሚሆነውም፣ "ፕሮስ" የሚለውን ቃል ከተሳቢ ሙያ (objective case) ውጪ ያሉ ሙያዎች ቀድመውት ሲገኝ ብቻ መሆኑን ግን ልብ ይሏል]፣ ቃሉ በተሳቢ ሙያ (objective case) ሲቀደም ግን ከሁለት በላይ የሆኑ አካላትን ግንኙነት እንደሚያመለክት በዚህ መጽሐፍ

በተጨማሪም ዮሐንስ፣ አብና ወልድ የተለያዩ ማንነት እንዳላቸው ያሳየው አብን በሚያሳየው በመጀመሪያው እግዚአብሔር ላይ የተወሰነ መስተአምር በማኖር (τὸν θεόν) እንዲሁም ኢየሱስ ክርስቶስን በሚያሳየው በሁለተኛው ዐረፍተ ነገር ላይ ውስን መስተአምሩን በማግደፍ (θεὸς)²⁵ ነው። አብን በሚያመለክተው ቴዎስ ላይ ውስን መስተአምር እንዳለው ሁሉ ወልድን በሚያመለክተው ቴዎስ ላይ ውስን መስተአምር በሚያደርግ ኖሮ፣ አብና ወልድ አንድ አካል እንደ ሆኑ ያሳይ ነበር።

የይሖዋ ምስክሮች ቃል የተባለው ኢየሱስ ከአብ ጋር ነበር ተብሎ እርሱ ራሱ ሁሉን ቻይ አምላክ መሆን አይችልም የሚል የሙግት ነጥብ አላቸው²⁶። የሥላሴ አማንያንም ቢሆኑ ቃል የተባለው ኢየሱስ እርሱ ራሱ አብ ነው የሚል እምነት የላቸውም። አብ አምላክ በተባለበት ዐውድ ውስጥ ወልድም አምላክ መባሉ የወልድን አምላክነት ያሳያል የሚል ሙግት ነው ያላቸው።

በአጠቃላይ ከሁለተኛው ዐረፍተ ነገር በግልጽ የምንማረው እውነት፣ አብና ቃል/ወልድ የተለያዩ ማንነት እንዳላቸው ነው።

መጨረሻ ላይ ተያይዞ የቀረበውን **አባሪ 1** እንዲሁም የሚከተሉትን የሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዋስው መጻሕፍት ይመለከታል፡— Daniel B. Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics: An Exegetical Syntax of the New Testament* (Grand Rapids: Zondervan, 1996). A. T. Robertson, *A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research* (Nashville: Broadman Press, 1934), 883. A. T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament* (Nashville: Broadman Press, 1932), 4-5. Murray J. Harris, *Jesus as God: The New Testament Use of Theos in Reference to Jesus* (Grand Rapids: Baker, 1992). ከላይ የተጠቀሰው ግሪክ-እንግሊዝኛ ላክሲኮንን ጨምሮ እነዚህ የግሪክ ሰዋስው መጻሕፍት "ፐርስ" በተሳቢ ሙያ (objective case) ሲቀደም ግንኙነትን እንደሚያመለክት በናሙናነት ከጠቀሷቸው የብለ-ይና የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ ዮሐንስ 1፥1 በቀዳሚነት ተጠቅሶ መገኘቱን ልብ ይሏል።

²⁵ አንዳንድ የይሖዋ ምስክሮች አብን በሚያመለክተው ቴዎስ (ቴዎን θεόν) እና ወልድን የሚያመለክተው ቴዎስ (ቴዎስ θεός) የሆነ ልዩነት አለ፤ ይህ የትርጉም ልዩነት ያመጣል የሚል አስተሳሰብ አላቸው። ይህ ለሐዲስ ኪዳን ግሪክ አንዳችም ዕውቀት ካለመኖር የተነሳ የሚፈጠር ጥያቄ ነው። ከይኔ ግሪክ አምስት ዐይነት ሙያዎች (case) አሉት ፀεὸς—ባለቤት ሙያ (ለምሳሌ "እግዚአብሔር ዓለምን ስለወደደ" "Ὁ ὕψως γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον" (ዮሐንስ 3፥16)፣ ፀεῖ—ጥሪ ሙያ (ለምሳሌ "አምላኬ አምላኬ ለምን ተውኸኝ" "ፀεῖ μου θεῖ μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες" (ማቴዎስ 27፥46)፣ ፀεόν—ተሳቢ ሙያ (ለምሳሌ "በየትኛውም ጊዜ ቢሆን እግዚአብሔርን ያየው አንድም ሰው የለም" "θεὸν οὐδείς ἑώρακεν πώποτε" (ዮሐንስ 1፥18)፣ ፀεού—ዘርፍ ሙያ (ለምሳሌ "እነሆ የእግዚአብሔር በግ" "Ἴδε ὁ ἄμυδός τοῦ θεοῦ" (ዮሐንስ 1፥29)፣ ፀεῶ—ተቀባይ ሙያ (ለምሳሌ "የቄሳርን ለቄሳር የእግዚአብሔርን ለእግዚአብሔር ስጡ" "Τὰ Καίσαρος ἀπόδοτε Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῶ" (ማርቆስ 12፥17) ናቸው። ሙያ በዐረፍተ ነገሩ ውስጥ ቃሉ ያለውን አሰክ የሚወስን እንጂ ይቃሉን ትርጉም የሚለውጥ አይደለም።

²⁶ *በሥላሴ ማመን ይገባል?* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1993), 26-8. *ክቅዱሳን ጽሑፎች እየጠቀሱ ማመራመር* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1984), 416-17.

ሐ. “...ውሕቱ ወሕግዚአብሔር ውሕቱ ቃል...”
“καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος”

ወደ ሦስተኛውና ወደ መጨረሻው ዐረፍተ ነገር እንሂድ፡ “...ቃልም እግዚአብሔር ነበረ...”። በአንድ ዐውድ ውስጥ አብ እግዚአብሔር በተባለበት መልኩ ወልድም እግዚአብሔር መባሉ አምላክነቱን ያስረዳል የሚለውን እውነት በርካታ መናፍቃን አይቀበሉም።

አብ እግዚአብሔር በተባለበት መልክ ኢየሱስ እግዚአብሔር መባሉ፣ ኢየሱስን ልክ እንደ አብ አምላክ አያሰኘውም የሚሉ ሰዎች የሚያቀርቡት ማስረጃ እንደሚከተለው ነው። አብን በሚያመለክተው እግዚአብሔር በሚለው ቃል ላይ የተወሰነ መስተአምር ሲኖር ወልድን በሚያመለክተው እግዚአብሔር ላይ የተወሰነ መስተአምር ያለመኖሩ ወልድን ከአብ ያነሰ አምላክ ነው እንደንል ያደርገናል የሚል ትንተና ነው። ይህ ፍጹም ስሕተት ነው። በግሪክ ሰዎሰው በስም ፊት በተለይም እግዚአብሔር (ግሪክ “ቴዎስ” “θεὸς”) ከሚለው ስም ፊት ውስን መስተአምር መኖሩም ሆነ ያለመኖሩ የትርጉም ልዩነት አያመጣም። እንዲያውም በመጀመሪያው ቴዎስ ላይ ውስን መስተአምር እንዳለው ሁሉ በሁለተኛውም ቴዎስ ላይ ውስን መስተአምር ቢኖር ኖሮ አብ ራሱ ውልድ ነው ወደሚለው ትርጉም ይወስደን ነበር።

በግሪክ ሰዎሰው በስም ፊት በተለይም ቴዎስ ከሚለው ስም ፊት ውስን መስተአምር መኖሩም ሆነ ያለመኖሩ የትርጉም ልዩነት አያመጣም። ለዚህ ቢያንስ አምስት አስረጃችን ማቅረብ ይቻላል፡—

1. እግዚአብሔር (ግሪክ “ቴዎስ” “θεὸς”) ከሚለው ቃል ፊት ውስን መስተአምር ሳይኖር ቴዎስ የሚለው ቃል እግዚአብሔርን ያመለከተባቸው በርካታ ስፍራዎች አሉ። እንዲያውም በሐዲስ ኪዳን ግሪክ ቴዎስ የሚለው ቃል 1,315 ጊዜ ያህል የተጠቀሰ ሲሆን፣ 282 ጊዜ የተጠቀሰው ውስን መስተአምር ሳይኖረው ነው። በዚያው በዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ አንድ ላይ ብቻ ቴዎስ የሚለው ቃል አራት ጊዜ ያለውን መስተአምር፣ እግዚአብሔር አብን ለማመልከት ጥቅም ላይ ውሏል (ዮሐንስ 1፡6:12:13:18)።

- Ἐγένετο ἄνθρωπος, ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννης· **ከእግዚአብሔር የተላከ ዮሐንስ የተባለ አንድ ሰው ነበረ** (ቍጥር 6)
- ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, **ለተቀበሉትና በስሙ ላመኑት ሁሉ ግን የእግዚአብሔር ልጆች የመሆን መብት ሰጣቸው** (ቍጥር 12)
- οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς ἀλλ’ ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν.

እነዚህም ከእግዚአብሔር ተወለዱ እንጂ፣ ከደም ወይም ከሥጋ ፈቃድ ወይም ከወንድ ፈቃድ አልተወለዱም

(ቍጥር 13)

- *θεὸν* οὐδείς ἐώρακεν πώποτε· μονογενὴς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.
ከቶውንም እግዚአብሔርን ያየ ማንም የለም፤ ነገር ግን በአብ ዕቅድ ያለው አንድያ ልጁ የሆነው አምላክ እርሱ ገለጠው

(ቍጥር 18)

2. ቴዎስ ከሚለው ቃል ፊት ውስን መስተካምር እያለ እንኳ ቴዎስ የሚለው ቃል ሰይጣንን የሚያመለክትበት ቦታ አለ (2ቆሮንቶስ 4÷4)።

- ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσεν τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων
የዚህ ዓለም አምላክ የሚያምኑትን ሰዎች ልቡና አሳውሮአል

(2ቆሮንቶስ 4÷4)

3. በሐዲስ ኪዳን ግሪክ ቴዎስ የሚለው ቃል በተሳቢነት ውሎ ውስን መስተካምር የሌለው (anarthrous predicate) አምስት ጊዜ ብቻ ነው። በአምስቱም ቦታዎች ላይ ቴዎስ የሚለው ቃል የተተረጎመው እግዚአብሔር ተብሎ ነው (ማርቆስ 12÷27፣ ዮሐንስ 8÷54፣ ፊልጵስቶስ 2÷13፣ ዕብራውያን 11÷16፣ እንዲሁም ሮሜ 8÷33)።

- a. οὐκ ἔστιν θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων· πολὺ πλανᾶσθε.
የሕያዋን እንጂ የሙታን አምላክ አይደለም፤ ብዙ እየተሳሳታችሁ ነው
- (ማርቆስ 12÷27)
- ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι θεὸς ἡμῶν ἔστιν,
የሚያከብረኝ ግን እናንተ አምላካችን የምትሉት አባቴ ነው
- (ዮሐንስ 8÷54)
- θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας.
እንደ በጎ ፈቃዱ መፈለግንና ማድረግን በእናንተ ውስጥ የሚሠራ እግዚአብሔር ነውና
- (ፊልጵስቶስ 2÷13)
- διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ θεὸς θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν·
ስለዚህ እግዚአብሔር አምላካቸው ተብሎ ሊጠራ አላፈረም
- (ዕብራውያን 11÷16)
- τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν θεοῦ; θεὸς ὁ δικαίων·
እግዚአብሔር የመረጣቸውን ሰዎች የሚከስ ማነው፤ የሚያጸድቅ እግዚአብሔር ነው
- (ሮሜ 8÷33)

4. ቴዎስ የሚለው ቃል ውስን መስተካምር ተከትሎት እንዲሁም ሳይከተለው በአንድ ዐረፍተ ነገር ውስጥ ጥቅም ላይ የዋለባቸው ቦታዎች አሉ። ነገር ግን የውስን መስተካምር መኖሩም ሆነ ያለመኖሩ የትርጉም ልዩነት አላመጣም (ለምሳሌ ዮሐንስ 3÷2፣ 13÷3፣ ሮሜ 1÷21፣ 1ተሰሎንቄ 1÷9፣ ዕብራውያን 9÷14፣ ሮሜ 1÷21፣ 1ጴጥሮስ 4÷11-12)።

- Ῥαββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐδείς γὰρ δύναται ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν ἢ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἢ ὁ θεὸς μετ’ αὐτοῦ.
ረቢ፣ እግዚአብሔር ከእርሱ ጋር ከሆነ ሰው በቀር አንተ የምታደርጋቸውን ታምራዊ ምልክቶች ማንም ሊያደርግ ስለማይችል፣ ከእግዚአብሔር ዘንድ የመጣህ መምህር እንደ ሆነህ እናውቃለን አለው
- (ዮሐንስ 3÷2)

- εἶδὼς ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας καὶ ὅτι ἀπὸ **θεοῦ** ἐξῆλθεν καὶ πρὸς **τὸν θεόν** ὑπάγει,

አብ ሁሉን ነገር በሥልጣኑ ሥር እንዳደረገለት፤ **እግዚአብሔር** እንደ ተላከና ወደ **እግዚአብሔርም** እንደሚመለስ ዐውቆ

(ዮሐንስ 13÷3)

- διότι γνόντες **τὸν θεόν** οὐχ ὡς **θεόν** ἐδόξασαν

እግዚአብሔን ቢያውቁም እንኳ፤ እንደ እግዚአብሔርነቱ አላከበሩትም፤

(ሮሜ 1÷21)

5. በሐዲስ ኪዳን ግሪክ ቴዎስ የሚለው ነጠላ ቃል ጥቅም ላይ የዋለው 1,315 ጊዜ ነው። ከዚህ ውስጥ ቃሉ ሐሰተኛ አማልክትን ለማመልከት አገልግሎት ላይ የዋለው ስድስት ጊዜ ብቻ ነው፤ [ይህ ማለት ሁለት ከመቶ (2%) ማለት ነው (ሐዋርያት ሥራ 7÷43፤ 12÷22፤ 28÷6፤ 2ቆሮንቶስ 4÷4፤ ፊልጵስዩስ 3÷19፤ 2ተሰሎንቄ 2÷7)።

በአጠቃላይ ቴዎስ ከሚለው ቃል ፊት የውስን መስተኣምር መኖርም ሆነ ያለመኖር አንዳችም የትርጉም ልዩነት አያስከትልም። ስለዚህ የመጠበቂያ ግንብ ድርጅትና የይሖዋ ምስክሮች በዮሐንስ 1÷1 ላይ በሦስተኛው ዐረፍተ ነገር ውስጥ የተጠቀሰውና ኢየሱስን የሚያሳየው እግዚአብሔር አብን ከሚያሳየው እግዚአብሔር ያነሰ ትርጉም አለው ለማለት የሚያቀርቡት የውስን መስተኣምር ማስረጃ የግሪክ ሰዋሰውን ያላገናዘበ ነው²⁷። አብ እግዚአብሔር በተባለበት ዐውድ ውስጥ ኢየሱስም እግዚአብሔር መባሉ፤ አብ ፍጹም አምላክ እንደ ሆነ ሁሉ ወልድም ፍጹም አምላክ መሆኑን የሚያሰረግጥ ነው።

ታዋቂ የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን መምህር የሆኑትን ዴቪድ ኬ በርናርድን ጨምሮ አንዳንድ የቤተ ክርስቲያኒቱ አስተማሪዎች ሦስተኛው ዐረፍተ ነገር መተርጉም ያለበት፤ "ቃልም እግዚአብሔር ነበር" ተብሎ ሳይሆን፤ "እግዚአብሔርም ቃል ነበር" ተብሎ ነው የሚል ሙግት አላቸው²⁸። ክፍሉ በዚህ መልክ መተርጉም አለበት የሚሉበት የነገረ መለኮት ፋይዳ "እግዚአብሔርም ቃል ነበር" ተብሎ ከተተረጎመ፤ ኢየሱስ አብ ነው የሚለውን የድርጅቱን መሠረተ እምነት የሚያጸናላቸው ስለመሰላቸው እንዲሁም "እግዚአብሔርም ቃል ነበር" ተብሎ ከተተረጎመ፤ ሁለተኛውን ዐረፍተ ነገር በሚጻረር መልኩ አብና ወልድ ሁለት አካላት መሆናቸውን ያስወግድልናል በሚል ስሑት ቀመር ነው። ይህ ግን በሁለት ዐቢይ ምክንያት ስሕተት ነው። ይኸውም፡— (1) ክፍሉ "እግዚአብሔር ቃል ነበር" ተብሎ ቢተረጎምም እንኳ ኢየሱስ አምላክ መሆኑን እንጂ አብ መሆኑን ቢያመለክት አይችልም። (2) ክፍሉ "እግዚአብሔር

²⁷ "በቴዎስ" ("θεός") ፊት ውስን መስተኣምር ሲኖር (the God) እንዲሁም ውስን መስተኣምር ከሌለ (a god) ተብሎ ይተርጉም የሚለው የይሖዋ ምስክሮች ሙግት ትክክል ከሆነ ድርጅቱ ትልቅና ትንሽ የሚባሉ ሁለት አማልክትን የሚያመልክ አምላክ አልያም ኢየሱስ ክርስቶስ ከበርካታ አማልክት መካከል የሚገኝ አምላክ ነው ወደሚል ድምዳሜ መውሰዱ የግድ ይሆናል። በስም ፊት ውስን መስተኣምር ከሌለ (a) ወይም (an) ተብሎ ይተርጉም የሚባል ከሆነ፤ ውስን መስተኣምር የሌላቸው ስሞች በዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ አንድ ላይ ብቻ እንኳ በብዛት የሚገኙ ስለሚገኙ ድርጅቱ ባላተመው የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም እንዲሁም የግሪክ ኢንተር ሊኒየር ይህን ሕግ ባለመከተሉ ተሳስቶአል ማለት ነው [ለምሳሌ፡— ζωή—a life (ቍ 4) θεοῦ—a god (ቍ 6) Ἰωάννης—a John (ቍ 6) θεὸν—a god (ቍ 18) እነዚህ ስሞች ውስን መስተኣምር በሌለበት ሁኔታ ያልተወሰነ መስተኣምርን የሚያመለክቱት ሳይኖርባቸው የተተረጎሙበት ምክንያት ምንድን ነው?]:

²⁸ David K. Bernard, *Oneness and Trinity A.D. 100-300: The Doctrine of God in Ancient Christian Writings* (Hazelwood, Mo.: Word Aflame Press, 1991), 79-80.

ቃል ነበር" ተብሎ ሳይሆን፤ "ቃልም እግዚአብሔር ነበር ተብሎ" መተርጎም ያለበት ዐቢይ ምክንያት "ቃል" ባለቤት ሙያ (Subjective) "እግዚአብሔር" የሚለው ቃል ደግሞ ተሳቢ ባለቤት ሙያ (Predicate Nominative) ስለሆነ ነው። (3) እንደ ሁለተኛው ዐረፍተ ነገር፤ "ቃል በእግዚአብሔር ዘንድ" ከነበረ ("ሆ ሎጎስ ሂን ፕሮስ ቶን ቴዎን" ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν) እርሱ ራሱ ቃል መሆን አይችልም።

በተራ ቀጥተኛ ሁለት ላይ ያለውን የሰዋሰው ሙግት በመጠኑም ቢሆን ዘርዘር አድርገን እንመልከተው። በሦስተኛው ዐረፍተ ነገር ላይ "እግዚአብሔር" (ግሪክ "ቴዎስ" θεός) እና "ቃል" (ግሪክ "ሎጎስ" λόγος) የሚሉት ሁለት ስሞች በባለቤት ሙያ ተቀምጠዋል። እነዚህም ሁለት ስሞች "ነበር" (ግሪክ "ሂን" ἦν) በሚለው የመሆን ግሥ²⁹ የተያያዙ ናቸው። ይህ በሆነበት ሁኔታ የትኛው ቃል ባለቤት ሙያ ነው የትኛውስ ቃል ተሳቢ ሙያ ነው የሚለው ጉዳይ እንዴት ሊወሰን ይችላል። የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ጸሓፍት፤ "እግዚአብሔር" (ግሪክ "ቴዎስ" θεός) የሚለው ስም በመጀመሪያ ላይ ስለሚገኝና "ቃል" (ግሪክ "ሎጎስ" λόγος) የሚለው ስም ደግሞ ከግሡ በኋላ ስለሚገኝ ትርጉሙም ይህንኑ አካሄድ ተከትሎ መቀመጥ አለበት በዮች ናቸው። ይህ ነገር መለኮት ፍጆታ ለማግኘት ሲባል የግሪኩን ሰዋሰው በእንግሊዝኛው ሰዋሰው ሕግ ለመቃኘት የተደረገ ጥረት እንጂ፤ የግሪኩን ሰዋሰው አካሄድ የተከተለ አይደለም። በእንግሊዝኛ ሰዋሰው የቃላት ቅደም ተከተል የትርጉም ልዩነት ያመጣል³⁰። የግሪኩ ሰዋሰው ግን ከዚህ በብዙ የተለየ ነው።

እንግዲያው የዐረፍተ ነገሩ ባለቤት "እግዚአብሔር" (ግሪክ "ቴዎስ" θεός) ይሁን ወይስ "ቃል" (ግሪክ "ሎጎስ" λόγος) የሚለው ጉዳይ እልባት ሊያገኝ የሚችለው በየትኛው ቃል ላይ ውስን መስተካምር አለ በሚለው የግሪክ የሰዋሰው ሕግ ነው። "ቃል" ውስን መስተካምር (ግሪክ "ሆ ሎጎስ" ὁ λόγος) ያለው ሲሆን፤ "እግዚአብሔር" (ግሪክ "ቴዎስ" θεός) ግን ውስን መስተካምር የለውም። ስለዚህ የዐረፍተ ነገሩ ባለቤት፤ "እግዚአብሔር" ሳይሆን "ቃል" ነው። ስለዚህ ዐረፍተ ነገሩ መተርጎም ያለበት፤ "እግዚአብሔርም ቃል ነበር" ተብሎ ሳይሆን፤ "ቃልም እግዚአብሔር ነበር" ተብሎ ነው። ቃሉ በዚህ መልክ መተርጎም አለበት በሚለው ጉዳይ ላይ የኮይኔ ግሪክ ቋንቋ ምሁራን ከሙሉ ልብ ይስማሙበታል³¹።

በዚህ አካሄድ የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን የነገረ መለኮት፤ "ትምህርተ ዘለቅ" "እግዚአብሔር መንፈስ ነው" ("πνεῦμα ὁ θεός" ዮሐንስ 4፥24) የሚለውን፤ "መንፈስ እግዚአብሔር ነው" ብለው ይተረጎሙልን ይሆናል። ምናልባትም፤ "እግዚአብሔር ፍቅር ነው" ('Ο θεός ἀγάπη ἐστίν 1ዮሐንስ 4፥16) የሚለውን ክፍል፤ "ፍቅር እግዚአብሔር ነው" እንዲሁም "ቃልም ሥጋ ሆነ" (Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο ዮሐንስ 1፥14) የሚለውን፤ "ሥጋም ቃል ሆነ" ብለው ሊተረጎሙልን ይችላሉ። የቀመሩልን ሰዋሰው ይፈቅድላቸዋል!

²⁹ verb to be/linking verb/copula.
³⁰ ለምሳሌ የሚከተሉትን ዐረፍተ ነገሮች ያወዳድሩ፡— 1) You are here. 2) Are you here? 3) Here you are. 1) Abebe hits the car. 2) The car hits Abebe. የቃላቱ ቅደም ተከተል የትርጉም ልዩነት እንዳመጡ ልብ ይላል።
³¹ Murray J. Harris, *Jesus as God*, 60-61. A. T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament* (Nashville: Broadman Press, 1932), 4-5.

ማጠቃለያ የመጀመሪያው ዐረፍተ ነገር ኢየሱስ ዘላለማዊ መሆኑን የሚያሳይ ሲሆን፤ ሁለተኛው ዐረፍተ ነገር ኢየሱስ ከአብ የተለየ ማንነት እንዳለው ያስተምራል፤ ሦስተኛው ዐረፍተ ነገር ደግሞ ቃለ የተባለው ኢየሱስ እርሱ ራሱ አምላክ እንደ ሆነ ያስረግጣል።

2) ዮሐንስ 1፡18 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ

θεὸν οὐδείς ἑώρακεν πώποτε· μονογενὴς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

- እስከ ዛሬ ድረስ እግዚአብሔርን ያየው ማንም የለም፤ ነገር ግን በአብ ዕቅፍ ያሰው አንድዎ ልጁ የሆነው አምላክ እርሱ ገለጠው ((**የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር**)
- እግዚአብሔርን ከቶ ያየው የለም። አንድ ልጅ ባባቱ ጭን ያሰ እርሱ ተናገረበት (**የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦላይቴ**)
- ስእግዚአብሔርስ አስቦ ዘርአዮ ግመራ አሳ ወልድ ዋሕድ ዘሀሎ ውስተ ሕፃነ አብሁ አውቱ ነገረነ (**ልሳነ ግእዝ—ማኅበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ**)
- መቼም ቢሆን እግዚአብሔርን ያየው አንድ ስንኳ የለም፤ በአባቱ ዕቅፍ ያሰ አንድ ልጁ እርሱ ተረከው (**የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር**)
- እግዚአብሔርን ያየው ከቶ ማንም የለም፤ ይሁን እንጂ በእግዚአብሔር አብ ዘንድ ያሰው አንድ ልጁ ብቻ ገለጠታል (**የ1980 አዲስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር**)

በስፋት ልንሞግትበት ካሰብነው የግሪክ ዕደ ክታባት ጋር አብሮ የሚሄደው አዲሱ መደበኛ ትርጉም ነው። በዚህ ዐረፍተ ነገር ውስጥ፣ የመጀመሪያው ቴዎስ (θεὸν) አብን የሚያሳይ ሲሆን፤ ሁለተኛው ቴዎስ (θεὸς) ግን ወልድን የሚያመለክት ነው።

“ሞ ኖጌኔስ” (μονογενής) የሚለው ቃል በሐዲስ ኪዳን ግሪክ፣ በሉቃስ ወንጌል ሦስት ጊዜ (7፡12፣ 8፡42፣ 9፡38)፣ በዕብራውያን መልእክት አንድ ጊዜ (11፡17)፣ በዮሐንስ ወንጌል አራት ጊዜ (1፡14፡18፣ 3፡16፡18)፣ በአንደኛ ዮሐንስ መልእክት አንድ ጊዜ (4፡9)፣ በአጠቃላይ ዘጠኝ ጊዜ የተጠቀሰ ሲሆን፣ በተለይ በዮሐንስ ወንጌል ውስጥ ቃሉ የተጠቀሰው፣ ኢየሱስ ከአብ ጋር ያለውን ግንኙነት ለማመልከት ነው። ይኸውም ኢየሱስ የእግዚአብሔር አንዱና ብቸኛው የባሕርይ ልጅ መሆኑን ለማሳየት ነው።

የ አማርኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች "ሞኖጌኔስ" (μονογενής) የሚለውን የግሪክ ቃል፣ "አንድ ልጅ" ወይም "አንድያ ልጅ" ሲሉ ነው የተረጎሙት። "ሞኖጌኔስ" የሚለው የግሪክ ቃል፣ "አንድ ልጅ" ወይም "አንድያ ልጅ" ተብሎ በአማርኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች ላይ የተተረጎምበት ዐቢይ ምክንያት ቃሉ፣ "ሞኖስ" (μόνος/μῶνος ማለትም አንድ/ብቸኛ/ነጠላ) እና "ጊናአ" (γεννάω ማለትም ልጅ/ተወለደ) ከሚለው ቃል የተዋቀረ ጎብረ ቃል ነው የሚል የተሳሳተ ግንዛቤ በተርጓሚዎች ዘንድ ስላደረገ ነው።

“ሞ ፍጥኔስ” የሚለው ጥምር ቃል፣ “ሞኖስ” እና “ጊናኦ” ከሚሉት ቃላት ተዋቅሮ “አንድያ ልጅ” የሚለውን ትርጉም የሚወክል ሳይሆን፣ “ሞኖስ” (μοῦνος/μῶνος አንድ/ብቸኛ/ነጠላ) እና “ጊናስ” (γένος³² ማለትም ዘር/ባሕርይ/ቤተ ሰብ)፣ ከሚሉት ቃላት የተገኘ፣ “ልዩ ባሕርይ” ወይም “አንድ ዐይነት ባሕርይ” የሚል ትርጉም ወክሎ በተገናኝ የሚነበብ ጥምር ቃል ነው³³።

በዚህ ምንባብ ላይ ያሉ የግሪክ ዕድ ክታባት በተወሰነ ደረጃም ቢሆን ይለያያሉ። በርካታ የግሪክ ዕድ ክታባት “አንድ ዐይነት ባሕርይ ያለው ልጅ” (“ሞኖጥኔስ ሁዮስ” μονογενῆς υἱός) የሚሉ ሲሆን፣ እጅግ ጥንታዊና ተአማኒ የሚበሉ የግሪክ ዕድ ክታባት ደግሞ፣ “አንድ ዐይነት ባሕርይ ያለው አምላክ” (“ሞኖጥኔስ ቴዎስ” μονογενῆς θεός) ይላሉ። የኪንግ ጀምስ ትርጉም የመጀመሪያውን አካሄድ በመከተሉ ምክንያት እርሱን መሠረት አድርገው የተተረጎሙት የአማርኛ ቅጂች፣ በኪንግ ጀምስ ትርጉም ላይ የሚታየው ችግር ይታይባቸው ዘንድ የግድ ሆኖአል። አዲሱ የኪንግ ጀምስ ትርጉም (NKJV) ይህን ስሕተትቱን አሻሽሎ ቢቀርብም ከዚያ በኋላ የኢትዮጵያ የመጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር ያሳተመው የ1980 ትርጉምም ሆነ በኋላ ተሻሽሎ የወጣው ትርጉም ይህን ስሕተት ማረም አልቻሉም።

ም ናልባት ሁሉም የሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሊቃውንት ይህን የኪንግ ጀምስ ትርጉም አመራረጥ ትክክል ነው የሚል እምነት የሌላቸው ሲሆን³⁴ የክርስቶስን አምላክነት አጥብቀው በመቃወማቸው በስፋት የሚታወቁት የይሖቃ ምስክሮች እንኳ፣ የአዲስ ዓለሚቱ ትርጉም (NWT) በመባል በሚታወቀው የእንግሊዝኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም³⁵ እንዲሁም የኢንተር ሊኒየር ትርጉም³⁶ ላይ፣ “አንድያ ልጅ የሆነው አምላክ” (“ሞኖጥኔስ ቴዎስ” μονογενῆς θεός) የሚሉትን ጥንታዊ የግሪክ ዕድ ክታባትን ተከትለዋል።

እጅግ ጥንታዊ የሚባሉ ሁለት የፓፕሪረስ ዕድ ክታባት P⁶⁶ እና P⁷⁵ እንዲሁም ኮዴክስ ሳይናቲክስ፣ ኮዴክስ ቫቲካኒስ እንዲሁም ሌሎች ጥንታዊያን የግሪክ ዕድ ክታባት “አንድያ ልጅ የሆነው አምላክ” (“ሞኖጥኔስ ቴዎስ” μονογενῆς θεός) ይላሉ። ከዚህ በተጨማሪ በርካታ የቤተ

³² “ጂነስ” የሚለው የላቲን ቃል ከዚህ ቃል የተቀዳ ሲሆን፣ “ጂን” የሚለው የእንግሊዝኛ ቃል ደግሞ ከዚህ የላቲን ቃል የተገኘ ነው።

³³ Arndt, W., Gingrich, F. W., Danker, F. W., & Bauer, W. 1996, c1979. *A Greek-English lexicon of the New Testament and other early Christian literature: A translation and adaption of the fourth revised and augmented edition of Walter Bauer’s Griechisch-deutsches Worterbuch zu den Schrift en des Neuen Testaments und der ubrigen urchristlichen Literatur*. (Chicago: University of Chicago Press, 1979), 527. Henry G. Liddell and Robert Scott, comps., *A Greek-English Lexicon*, rev. Henry S. Jones and Roderick McKenzie et al., 9th ed. (Oxford: Oxford University Press, 1940), 1144; James H. Moulton and George Milligan, *The Vocabulary of the Greek New Testament* (reprint, Grand Rapids: Eerdmans, 1976), 417. **ለዚህ ነው** የNew International Version (NIV) ትርጉም “አንዱና ብቸኛው” (one and only) ሲል የተተረጎመው።

³⁴ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 327.

³⁵ *New World Translation of the Holy Scriptures: With References* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1984).

³⁶ *The Kingdom Interlinear Translation of the Greek Scriptures* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1985).

ክርስቲን አበው ለምሳሌ ቀለሜንጦስ፣ አርጌንስ፣ አውሳብዮስ፣ ባስልዮስ፣ የኒሳው ጌርጌርዮስ፣ ቄርሎስ "አንድያ ልጅ የሆነው አምላክ" ("ሞኖጌኔስ ቴዎስ" μονογενής θεός) የሚለውን በጽሑፎቻቸው ውስጥ በቀጥታ ጠቅሰዋል³⁷::

አስገራሚው ጉዳይ አብን የሚያመለክተውም፣ "ቴዎስ" (አምላክ "ቴዎን" θεόν) ሆነ ወልድን የሚያመለክተው ቴዎስ ("ቴዎን" θεός) ወስን መስተአምር የሌላቸው መሆኑ ነው። በቀጥታ 1 ላይ ውስን መስተአምር ያለበት ቴዎስ (τὸν θεόν) አብን የሚያመለክት ሲሆን፣ ውስን መስተአምር የሌለበት ቴዎስ (θεός) ደግሞ ወልድን ያመለክት ነበር። የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት በቀጥታ 1 ላይ በቴዎስ ፊት ውስን መስተአምር ያለመኖሩ ወልድ ከአብ ማነሱን ያሳያል የሚለው አስተምህሮ በቀጥታ 18 ላይ ግን አብን በሚያመለክተው ቴዎስ (θεόν) ላይ ውስን መስተአምር እንደሌለው እናያለን። ይህ አጭር ቅኝት እንኳ የምንማረው መሠረታዊው ቀሩም ነገር፣ በቴዎስ ፊት ውስን መስተአምር መኖሩም ሆነ ያለመኖሩ አንዳችም የትርጉም ልዩነት እንደማያመጣ ነው።

የእግዚአብሔር "አንድያ ልጅ" የሆነው ኢየሱስ ዓለማት ከመፈጠራቸው በፊት አምላክ እንደ ሆነው ሁሉ (ዮሐንስ 1፥1)፣ ትሱብእት ሆነ አብን ለመተረክ/ለመተንተን (ἐξηγήσατο) በመጣበትም ጊዜ አምላክ ነው (ዮሐንስ 1፥18)።

የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ጸሓፍት ኢየሱስ ሰው አብ ደግሞ በኢየሱስ ውስጥ ያለ አምላክ ነው የሚል ትምህርት እንዳላቸው ይታወቃል። "[ኢየሱስ] የመለኮት አካል እንዲሆን የተዘጋጀ ሰው ነው"³⁸:: "ይህም ከመጀመሪያው በእግዚአብሔር ውስጥ የነገረ የሕይወት ቃል፣ በድንግል ማርያም ማሕፀን ግብዩ ሰው ሆኖ ከተወለደ በኋላ በዚህ [ፍጹም ሰው በሆነው አካል] ውስጥ አብ ተዋሕዶ ተገለጠ"³⁹:: "አብ በመለኮትነቱ ከወልድ ይበልጣልና ክርስቶስ ከእግዚአብሔር አብ ጋር በአንድ አካል ስለተዋሐደ ፍጹም አምላክና ሰው እንደ ሆነ ከዚህ...እናገራግጣለን"⁴⁰:: ይህ አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው እንዲሁም አብ አምላክ ወልድ ደግሞ አብ የለበሰው ሥጋ ነው የሚለው ትምህርታቸው ከዚህ ክፍል አስተምህሮ ጋር በቀጥታ ይቃረናል። በዚህ ክፍል አብ አምላክ እንደ ሆነው ሁሉ አብን የተረከው ወልድም አምላክ መሆኑ እንዲሁም በዮሐንስ ወንጌል መግቢያ ክፍል በግልጽ እንደ ተመለከትነው ኢየሱስ የእግዚአብሔር አብ ልጅ እንደ ሆነ ሁሉ (ዮሐንስ 1፥14:18) እርሱ ራሱ አምላክ ነው (ዮሐንስ 1፥1:18) መሆኑ ይህን የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ትምህርት ኑፋቄ ያደርገዋል።

3) ዮሐንስ 20፥28 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንተና

ἀπεκρίθη Θωμάς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὁ κύριός μου καὶ ὁ
θεός μου.

³⁷ Bruce M. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, 2nd ed. (Stuttgart: United Bible Societies, 1994), 169-70

³⁸ ተክለ ማርያም ገዛኸኝ፣ *ኢየሱስን ማን ይለታል?* (1978) ገጽ 12። በቅንፍ ያለውን አይጨምርም።

³⁹ ዝኒ ከማሁ፣ ገጽ 41።

⁴⁰ ዝኒ ከማሁ፣ ገጽ 42።

- ቶማስም፣ "ጌታይ፤ ስምሳኬም!" ስለው (የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)
- ቶማስም፡— ጌታይ ስምሳኬ ብሎ መሰሰሰት (የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)
- ወሸውሥክ ቶማስ ወይቤሎ ኦግዚኦድ ወስምሳክዩ (ልሳነ ግእዝ—ማነበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- ቶማስም መሰሰ ስም፡፡ ጌታይ ስምሳኬም (የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦላይቲ)
- ቶማስም "ጌታይ! ስምሳኬ!" ሲል መሰሰሰት (የ1980 አዲስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)

የዮሐንስ ወንጌል 21 ምዕራፎች ያሉት ቢሆንም እንኳ፣ የወንጌሉ የተጻፈበት ዐቢይ ዐላማ የሚገኘው በምዕራፍ 20 የመጨረሻዎቹ ቀጥሮች ላይ ነው። ቶማስ ኢየሱስን፣ "ጌታዬና አምላኬ" (ቀጥር 28) ሲለው፣ ዮሐንስ የወንጌሉ ቀዳማይ ዐላማ፣ "ኢየሱስ እርሱ ክርስቶስ፣ የእግዚአብሔር ልጅ እንደ ሆነ እንድታምኑ ዘንድ፣ አምናችሁም በስሙ ሕይወት እንዲሆራችሁ ይህ ተጽፎአል" (ቀጥር 31) ሲል ወንጌሉን የጻፈበትን ዐላማ ይገልጻል። በዮሐንስ ወንጌል መግቢያ ክፍል በግልጽ እንደ ተመለከትነው ኢየሱስ የእግዚአብሔር አብ ልጅ እንደ ሆነ ሁሉ (ዮሐንስ 1፡14:18) እርሱ ራሱ አምላክ ነው (ዮሐንስ 1፡1:18)።

የዮሐንስ 20፡28 በተመለከተ በሊቃውንቱ ዘንድ አንዳችም ክርክር ያለ መሆኑ ብቻ ሳይሆን ይህ አመለካከት፣ "በግሪክ ቋንቋ ሊቃውንት፣ የግሪክ ቋንቋን ወደ ተለያዩ ቋንቋዎች የሚተረጎሙ ተርጓሚዎች፣ በሐዲስ ኪዳን የትርጓሜ መጻሕፍት ጸሐፊት እንዲሁም በመጽሐፍ ቅዱስ ተርጓሚዎች ዘንድ አንዳችም ልዩነት የለም"⁴¹። በአጠቃላይ "ቶማስ፣ 'ጌታዬና አምላኬ' ያለው ለአብ ነው የሚሉ ምሁራንን ማግኘት እጅግ አዳጋች ነው"⁴²። ለዚህ ዋናው ምክንያት "ቶማስም ጌታዬ አምላኬም አለው/ብሎ መለለት" (ቀጥር 28) የሚለው ገለጻ፣ ቶማስ አምላኬና ጌታዬ ያለው ለማን ነው የሚለውን ጉዳይ አሻሚ እንዳይሆን አድርጎታል። ዮሐንስ ወንጌሉን በዘገበበት ወቅት በዚህ ዐይነት መልክ የግለሰቦችን ንግግር በቀጥታ በመጥቀስ ማቅረቡን በበርካታ ምንባባት ላይ በግልጽ መመልከት እንችላለን (ዮሐንስ 1፡48-50፣ 2፡18-19፣ 3፡3:9-10:27፣ 4፡10:13:17፣ 5፡11፣ 6፡26:29:43፣ 7፡16:21:52፣ 8፡14:39:48፣ 9፡11:20:30:34:36፣ 12፡30፣ 13፡7፣ 14፡23፣ 18፡30፣ 20፡28)⁴³። ይህ ዐይነቱ የአተራረክ ስልት በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በተለይ ደግሞ በመጽሐፈ ሳሙኤልና በመጽሐፈ ነገሥት ውስጥ በብዛት የሚገኝ ሲሆን፣ በሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ግን በሉቃስ 13፡15፣ 17፡20 ላይ ብቻ እንጂ በሌሎቹ ዮሐንስ ኪዳን መጻሕፍት ላይ አይገኝም⁴⁴። ይህ ደግሞ ቶማስ በቀጥታ ኢየሱስን፣ "ጌታዬና አምላኬ" ብሎ መጥራቱን የሚያመለክት ነው።

የመጠበቂያ ግንብ የመጽሐፍ ቅዱስና የትራክት ማነበር በመባል የሚታወቀው የይሖዋ ምስክሮች ድርጅት፣ ቶማስ፣ ጌታዬ ያለው ለኢየሱስ እንዲሁም አምላኬ ያለው ደግሞ ለአብ

⁴¹ Harris, *Jesus as God*, 110.
⁴² Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 142.
⁴³ ዝኒ ከማሁ።
⁴⁴ ዝኒ ከማሁ። 329።

ነው የሚል አስተምህሮ አለው⁴⁵። ይኸውም ቶማስ ኢየሱስ ከሙታን በመነሣቱ ምክንያት በመደነቅ ወደ አብ "አምላኬ" ብሎ በመጮኸ ኢየሱስን፣ "ጌታዬ እንዳለው" የሚገልጽ ነው ባይ ነው⁴⁶። ይህ ትንተና ግን የክፍሉን ዐውዳዊ ትርጉምና ታሪካዊ ዳራ የተከተለ አይደለም፡-

1. "ኢየሱስ ቶማስን...አለው/ብሎ መለሰለት" እንዲሁም "ቶማስም ኢየሱስን፣ ...አለው/ብሎ መለሰለት" የሚሉት ገለጻዎች ንግግሩ በሁለቱ መካከል ብቻ እንደ ተካሄደ የሚያሳይ እንጂ ቶማስ በመደነቅ ወደ አብ መጮኸውን የሚያሳይ አይደለም⁴⁷።
2. በመጀመሪያው መቶ ክፍለ ዘመን የነበሩ አይሁድ፣ የእግዚአብሔርን ስም በዚህ መልኩ በመደነቅ አይጠሩም⁴⁸።
3. በሌሎች የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች ሰዎች እግዚአብሔር አብን በዚህ መልክ ጠርተውታል [ለምሳሌ መዝሙር 35፥23 ይህ ክፍል "ጌታዬና አምላኬ" ("ሆ ኩርዮስ ሙ ካይ ሆ ቴዎስ ሙ" 'Ο κύριός μου και ὁ θεός μου) የሚሉት ቃላት የቦታ ለውጥ በማድረግ፣ "አምላኬና ጌታዬ" ("ሆ ቴዎስ ሙ ካይ ሆ ኩርዮስ ሙ" ὁ θεός μου και ὁ κύριός μου) ከማለታቸው በስተቀር የዐረፍተ ነገሩ ዐወቃቀር አንድ ነው። በተጨማሪ ዮሐንስ 2028 ከሚከተሉት ክፍሎች ጋር ያነጻጽሯል መዝሙር 5፥2፣ 84፥3]።
4. በቅዱሳት መጻሕፍት ጌታዬና አምላኬ የሚሉት ስሞች በጥምረት የእስራኤልን አምላክ እግዚአብሔርን ብቻ የሚያመለክቱ መሆናቸው እንዲሁም ኢየሱስ በዚህ ስም መጠራቱ ኢየሱስም ልክ እንደ አብ አምላክ መሆኑን የሚያሳይ ነው።

አንዳንድ ሰዎች ደግሞ ቶማስ ኢየሱስን ጌታዬና አምላኬ ብሎ አልጠራውም፤ እንደዚያ ለመጥራት ፊልጎ ቢሆን ኖሮ፣ በባለቤት ሙያ (nominative case) ሳይሆን፣ በጥሪ ሙያ (vocative case) ጌታዬና አምላኬ ይል ነበር የሚል ሙግት አላቸው። ይህ ሙግት ግን ሁለት መሠረታዊ ችግሮች አሉበት፤ ይኸውም፡- (1) ከላይ የተመለከትናቸው የመዝሙረ ዳዊት ክፍሎች ይህ የሰዎቹው ትንተና ስሕተት እንደ ሆነ ያሳያሉ። (2) በቅዱሳት መጻሕፍት "ጌታ" የሚለውን ቃል በጥሪ ሙያ መጥራት የተለመደ ቢሆንም፣ አምላክ የሚለውን ቃል ግን በጥሪ ሙያ መጥራት የተለመደ አይደለም። ይህ ዐይነቱ አጠራር በብሉያት በመሳፍንት፣ በሕዝቅኤልና በነገሥት መጻሕፍት ላይ (መሳፍንት 16፥28፣ 21፥3፣ 2ነገሥት 7፥25፣ ሕዝቅኤል 4፥14) ብቻ የሚገኝ ሲሆን፣ በሐዲስ ኪዳን ደግሞ በማቴዎስ 27፥46 ላይ ብቻ ይገኛል። አምላክ

⁴⁵ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ግን ድርጅቱ ይህ አቀራረቡ አላዋጣ ስላለው፣ "ጌታዬ አምላኬ" የሚሉት ቃላት ኢየሱስን የሚያመለክት ነው የሚል አቋም ይዞአል። ለምሳሌ *ከቅዱሳን ጽሑፎች እየጠቀሱ ማመራመር* በመባል የሚታወቀው የድርጅቱ መጽሐፍ ገጽ 214 ላይ እንዲህ ይላል፣ "ቶማስ ሊናገር የፈለገው ኢየሱስ፣ አምላክ መሆኑን ከነበረ፣ 'አምላኬ' ብሎ መጥራቱ የሚያከራክርበት ምንም ምክንያት የለም። ይህ የአስተምህሮ ለውጥ ድርጅቱ ኢየሱስ አምላክ ነው እንዲል ያደረገው ሳይሆን፣ አላዋጣ ያለውን ትንተና በአዲስ ትንተና ለመቀየር ያደረገው ጥረት ብቻ ነው። አዲሱ ትንተና ቶማስ ኢየሱስን፣ "ጌታዬና አምላኬ" ማለቱ የኢየሱስን አምላክነት እንደሚያሳይ በዚህ መልኩ ይገልጻል፣ "ኢየሱስ ራሱ ከመዝሙር መጽሐፍ ጠቅሶ 'ነያላን ሰዎችና ፈራጆች፣ አማልክት እንደ ተባሉ ከገለጸው ጋር ይስማማል ዮሐ. 10፥34:35፣ መዝ. 82፥1-6" (ገጽ 214)። በዮሐንስ 20፥17 ላይ ኢየሱስ ሰው በመሆኑ ምክንያት አብ የኢየሱስ አምላክ ተብሏል፤ ነገረ ግን ቶማስ በዚያው ምዕራፍ ላይ ኢየሱስን አምላኬ ማለቱ ቀጥሮ 20 ቀጥሮ 17 በታየበት መልኩ የማይታይበት ምክንያት ምንድን ነው? አብ፣ ወልድ ሰው በመሆኑ ምክንያት የወልድ አምላኩ እንደ ሆነ ሁሉ፣ ወልድም የቶማስ አምላኩ ነው፤ ለቶማስ አምላኩ ከሆነ ደግሞ ለእኛ አምላካችን የማይሆንበት ምክንያት አይኖርም።

⁴⁶ በሥላሴ ማመን ይገባሃል? ገጽ 29።

⁴⁷ ተስፋዬ ሮበል፣ የይሖዳ ምስክሮችና አስተምህሮአቸው በቃለ እግዚአብሔር ሲመዘን፣

⁴⁸ ዝኒ ከማሁ።

የሚለውን ስም በባለቤት ሙያ መጥራት የተለመደ ነው። ለምሳሌ በግሪኩ የብሉይ ኪዳን ቅጅ (ሰብዓ ሊቃናት ትርጉም LXX) በመጽሐፈ መዝሙር ላይ ብቻ አምላክ ("ቴዎስ" θεός) የሚለው ስያሜ በባለቤት ሙያ በመቶዎች የሚቈጠሩ ቦታዎች ላይ የሚገኝ ሲሆን፤ በሐዲስ ኪዳንም ውስጥ ተደጋግሞ ይገኛል (ለምሳሌ ማርቆስ 15፥34፤ ሊቃስ 18፥11:13)⁴⁹።

በዮሐንስ 1፥1 ላይ አብን የሚያመለክተው ቴዎስ ውስን መስተአምር ያለው ሲሆን፤ ወልድን የሚያመለክተው ደግሞ ውስን መስተአምር የለውም፤ በዮሐንስ 1፥18 ደግሞ አብን የሚያመለክተውም ሆነ ወልድን የሚያመለክቱት ቴዎሶች ውስን መስተአምር የላቸውም፤ በዮሐንስ 20፥17 ላይ አብን በሚያመለክተው ቴዎስ ፊት ውስን መስተአምር የሌለ ሲሆን፤ ቶማስ ኢየሱስን አምላኬ ባለበት ስፍራ ደግሞ ውስን መስተአምር አለው፤ ይህ በቴዎስ ፊት ውስን መስተአምር መኖርም ሆነ ያለመኖር አንዳችም የትርጉም ልዩነት እንደማያመጣ የሚያሳይ ነው።

ቶማስ ኢየሱስን፤ "ጌታዬና አምላኬ" ማለቱ ኢየሱስ አብም ወልድም እንደ ሆነ (አብና ወልድ አንድ አካል መሆናቸውን) ለማሳየት ነው የሚል ሙግት በሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ሰዎች ዘንድ እንደሚቀርብ ይታወቃል። ነገረ ግን በዚህ ዐውድ ውስጥ ኢየሱስ አብን፤ "አምላኬ" ብሎ እንደ ጠራው ሁሉ (ዮሐንስ 20፥17) ቶማስም ኢየሱስን፤ "ጌታዬና አምላኬ" (ዮሐንስ 20፥28) ማለቱ ኢየሱስ ከአብ የተለየ እንደ ሆነ ነገር ግን እርሱ ራሱ ልክ እንደ አብ አምላክ መሆኑን የሚያስረግጥ ነው። ከዚህ በተጨማሪ በዮሐንስ ወንጌል መግቢያ ክፍል በግልጽ እንደ ተመለከትነው ኢየሱስ የእግዚአብሔር አብ ልጅ እንደ ሆነ ሁሉ (ዮሐንስ 1፥14:18) እርሱ ራሱ አምላክ (ዮሐንስ 1፥1:18) መሆኑ ከአብ የተለየ መሆኑን ብቻ ሳይሆን እርሱ ራሱ እንደ አብ አምላክ መሆኑን የሚያስረግጥ ነው።

ሐዋርያው ዮሐንስ፤ እጅግ ተጠራጣሪ የነበረው የጌታ ደቀ መዝሙር ኢየሱስን፤ "ጌታዬና አምላኬ" እንዳለው ሁሉ ይህን ወንጌል የሚያነቡ ሰዎች እንደ ቶማስ ኢየሱስን፤ "ጌታዬና አምላኬ" እንዲሉት ይፈልጋል። ኢየሱስም ቶማስ ጌታዬና አምላኬ በማለቱ ምክንያት ሲገሥጸው ሳይሆን እርሱ በማየት ወደዚህ የእምነት ድምዳሜ ላይ እንደ ደረሰ ሁሉ፤ እርሱ ያየውን ክሥተት ሳይዩ ኢየሱስን፤ "ጌታዬና አምላኬ" የሚሉ ሰዎች ብፁዓን ናቸው።

ሐዋርያው ዮሐንስ የወንጌሉ ተደራሲያን ኢየሱስ ጌታ እንደ ሆነ እንዲያምኑ ጥሪ ሲያቀርብ (ዮሐንስ 20፥30-31) "ጌታ" የሚለው የዮሐንስ ንግግር፤ ኢየሱስ "ጌታዬና አምላኬ" (ዮሐንስ 20፥28) እንድንለው ታሳቢ ያደረገ ነው። በመግቢያው ላይ ዮሐንስ ኢየሱስን አምላክ (ዮሐንስ 1፥1:18) እንዳለው ሁሉ የአምላክም ልጅ (ዮሐንስ 1፥14:18) ብሎታል።

በአጠቃላይ በዮሐንስ ወንጌል የመግቢያ ክፍል ኢየሱስ አምላክ (ዮሐንስ 1፥1:18) እንደ ተባለው ሁሉ በዮሐንስ ወንጌል የመልእክቱ ቀዳማይ ዐላማ የመልእክቱ ማሳረጊያ በሆነው ቦታ ላይ ኢየሱስ አምላክ መባሉ (ዮሐንስ 20፥28) አምላክ መሆኑን የሚያሳይ ነው። ኢየሱስ በቅድመ ትስብእት አምላክ እንደ ሆነው ሁሉ (ዮሐንስ 1፥1) ትስብእት በሆነም ጊዜ እንዲሁም በድኅረ ትንሣኤ ሕይወቱ አምላክ ነው (ዮሐንስ 20፥28)⁵⁰። ዮሐንስ የኢየሱስ አምላክነት የክርስትና ሃይማኖት ታሪካዊና ሃይማኖታዊ መሠረት እንደ ሆነ ገልጸዋል።

⁴⁹ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 143.

⁵⁰ Murray J. Harris, *3 Crucial Questions About Jesus* (Grand Rapids: Baker, 1994), 98-99

4) ሐዋርያት ሥራ 20÷28 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንተና

ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο
διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἰδίου.

- በገዛ ደሙ የዋጃትን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን ጠብቀ (የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)
- በገዛ ደሙ የዋጃትን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን ትጠብቀኛት ዘንድ (የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)
- ከመ ትርዕዩ ቤተ ክርስቲያን ስክርስቶስ ሕንጻ ስጥረዩ በደሙ (ልሳነ ግእዝ—ማነበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን ትጠብቀ ዘንድ ስርሱ በደሙ የዋጃትን (የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኢንድ ፎሪን ባይብል ሦላይቴ)
- ጌታ በገዛ ደሙ የዋጃትን ቤተ ክርስቲያን ጠብቀ (የ1980 አዲስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)

አዲሱ መደበኛ ትርጉም፣ 1954 ትርጉምና 1879 ትርጉም ቤተ ክርስቲያንን በደሙ የዋጃት "እግዚአብሔር" ሲሉ፣ 1980 ትርጉም ግን "ጌታ" ይላል። ልክ እንደዚሁ ጥንታዊና ተአማኒ የሆኑ የግሪክ ዕድ ክታባት፣ "እግዚአብሔር" ("ቶ ቴዉ" τοῦ θεοῦ) እና "ጌታ" ("ኩርዩ" κυρίου) የሚል ልዩነት አላቸው። በአማርኛ ትርጉሞች ላይ የተነጻባረቀውም ልዩነት፣ በግሪክ ዕድ ክታባት ላይ የሚታየው ይህ ልዩነት ነው። ነገር ግን እንደ ጥንታውያን የግሪክ ዕድ ክታባት "እግዚአብሔር" ("ቶ ቴዉ" τοῦ θεοῦ) እና "ጌታ" ("ኩርዩ" κυρίου) በሚሉት ቃላት ላይ ልዩነት ቢኖራቸውም እንደ ግእዙ ትርጉም "ክርስቶስ" የሚል አንዳችም የግሪክ ዕድ ክታብ የለም። ጥቂት ቀጥተኛ ያላቸው ጥንታውያን ቅጂች ደግሞ፣ "የጌታ እግዚአብሔር" ("ኩርዩ ቴዉ" κυρίου θεοῦ) ቤተ ክርስቲያን ይላሉ።

እጅግ በርካታ የግሪክና የምንባባዌ ሕያሴ ምሁራን፣ "እግዚአብሔር" ("ቶ ቴዉ" τοῦ θεοῦ) የሚለው ይበልጥ ተአማኒ ነው የሚሉ ሲሆን⁵¹፣ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የማይቀበሉት የይሖሳፍ ምስክሮች ራሳቸው፣ የአዲስ ዓለሚቱ ትርጉም⁵² እንዲሁም ድርጅቱ ባዘጋጀው

⁵¹ የሐዲስ ኪዳን ግሪክና የምንባባዌ ሕያሴ ሊቃውንት፣ "ቴዎስ" እጅግ ተአማኒ የሆነ ቃል እንደ ሆነ ያስረዳሉ። ይኸውም "የእግዚአብሔር ደም" የሚለው ስያሜ በርካታ የግሪክ ቅዱሳት መጻሕፍት ገልባጮች ትክክለኛ አስተምህሮ መስሎ ስላልታዩቸው፣ "እግዚአብሔር" የሚለውን ቃል "ጌታ" ብለው እንደ ተኩት ይገመታል። ለምሳሌ የሚከተሉትን መጻሕፍት ይመለከታል፡— Metzger, *Textual Commentary on the New Testament*, 425-27; Harris, *Jesus as God*, 134-36.

⁵² *New World Translation of the Holy Scriptures: With References* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1984).

የኢንተር ሊኒየር ትርጉም⁵³ ላይ፣ "እግዚአብሔር" ("ቶ ቴዊ" ጥዕ ፀፀፀ) የሚለውን አካሄድ ተከትለዋል።

በርካታ ሊቃውንት "እግዚአብሔር" ("ቶ ቴዊ" ጥዕ ፀፀፀ) የሚለውን አካሄድ የተከተሉበት ዐቢይ ምክንያት እንደ ኮዴክስ ሳይኖረከስና እንደ ኮዴክስ ቫቲካኒስ ያሉ ጥንታዊና ተአማኒ የሆኑ የግሪክ ዕድ ክታባት እንዲሁም እንደ አትናቴዎስ፣ ባስልዩስ፣ ኢጲፋኒዮስ፣ ዮሐንስ አፈወርቅ፣ ቄርሎስ፣ አምብሮስ ወዘተ ያሉ የቤተ ክርስቲያን አበው ይህን ክፍል ጠቅሰው በሚጽፉባቸው ጊዜያት ሁሉ፣ "እግዚአብሔር" ("ቶ ቴዊ" ጥዕ ፀፀፀ) የሚለውን ቃል ስለተጠቀሙ ነው።

“እግዚአብሔር” (“ቶ ቴዊ” ጥዕ ፀፀፀ) የሚለው ቃል አብን የሚያመለክት ነው ወይስ ወልድን የሚለው ጉዳይ በተወሰነ ደረጃም ቢሆን የመስኩን ምሁራን ያወዛግባል። “እግዚአብሔር” የሚለውን አማራጭ ትርጉም የተከተሉ የአማርኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች፣ “እግዚአብሔር” የሚለው ቃል ወልድን በሚያሳይ መልኩ ነው ያቀረቡት⁵⁴። የእንግሊዝኛቹ ቅጆች ግን በሁለት ዐቢይ ጉራ ሊፈረጁ ይችላሉ፣ ይኸውም፡—

- "በደሙ የዋጁትን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን"⁵⁵
- "በገዛ ልጁ ደም የዋጁትን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን"⁵⁶

ምንም እንኳን በእንግሊዝኛ ቋንቋ የተተረጎሙ በርካታ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች ልክ እንደ አማርኛቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች የመጀመሪያውን አካሄድ ቢከተሉም፣ ሁለተኛውን አካሄድ የተከተሉ የእንግሊዝኛ ትርጉሞች ይህን አካሄድ እንዲከተሉ ያደረጋቸው "ደም" እና "እግዚአብሔር" የሚሉት ቃላት አብረው ሊሄዱ አይችሉም የሚለውን ግምት ተሳቢ በማድረጋቸው አቋማቸውን ከእግዚአብሔር ቃል ጋር ለማስታረቅ ያደረጉትን ጥረት የሚያሳይ ነው።

የሁለተኛውን አተረጓጎም ችግር በውል ማስተዋል እንድንችል በዚህ ረገድ ያለውን የግሪክ ስዋሰው በተወሰነ ደረጃም እንኳ ቢሆን እንመልከት። በአማርኛቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጆችና በበርካታ የእንግሊዝኛ ትርጉሞች፣ "በገዛ ደሙ" ተብሎ የተተረጎመው በግሪክ፣ "ተዉ ሄማቶስ ተዉ ኢድዩ" (ጥዕ αἵματος ጥዕ ἰδίου) የሚለው ሐረግ ነው። ይህን ሐረግ ቃል በቃል ስንተረጎመው፣ "በደሙ በእርሱ በራሱ" የሚል ትርጉም ያለው ነው። "በእርሱ በራሱ" የሚለው የግሪክ ቃል ("ኢድዩ" ጥዕ ἰδίου) ቅጽል ሲሆን፣ "ደም" (ግሪክ "ሄማቶስ" αἵματος) በሚለው ስም (noun) ላይ የሚቀጸል ነው። በግሪክ ስዋሰው ቅጽል ከሚቀጸልበት ስም በኋላ መምጣቱ የተለመደ ጉዳይ ስለሆነ፣ በዚህ ረገድ የዐረፍተ ነገሩ ቅደም ተከተል የዐረፍተ ነገሩን ትርጉም

⁵³ The Kingdom Interlinear Translation of the Greek Scriptures (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1985).

⁵⁴ "ጌታ" የሚለውን ቃል የተጠቀመው የ1980 ትርጉምም ቢሆን "ጌታ" የሚለውን ቃል የተጠቀመው ወልድን በሚያሳይ መንገድ ነው።

⁵⁵ New American Standard Bible (NASB), English Standard Version (ESV), New International Version (NIV), New King James Version (NKJV), Holman Christian Standard Bible (HCSB) እንዲሁም ሌሎች።

⁵⁶ New Revised Standard Version (NRSV), Revised English Bible (RSV).

አይቀይረውም⁵⁷:: ለምሳሌ በዚሁ ክፍል ላይ፣ "መንፈስ ቅዱስ" (ግሪክ "ቶ ኒውማ ቶ ሀግዮን" τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον) የሚለውን ብንመለከት "ቅዱስ" (ግሪክ "ቶ ሀግዮን" τὸ ἄγιον) የሚለው ቅጽ፤ መንፈስ (ግሪክ "ቶ ኒውማ" τὸ πνεῦμα) ከሚለው ስም በኋላ እንደ መጣ እንመለከታለን:: እስከ ዐሥራ ዘጠኝ መቶ አጋማሽ ድረስ አንድም ሰው፣ "በገዛ ደሙ የዋጃትን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን" የሚለውን አተረጓጎም የተቃወመ ወይም በሁለተኛ ደረጃ የቀረበውን የአተረጓጎም አካሄድ የተከተለ አንድም ሰው የለም⁵⁸::

“በገዛ ልጅ ደም” የሚለው አተረጓጎም የሰዋሰው መሠረቱ ግሪክ ስሞችን በቅጽልነት የሚጠቀምበት ሁኔታ አለ የሚለው የግሪክ ሰዋሰው ነው⁵⁹:: አንዳንድ ሰዎች "በእርሱ በራሱ" ("ተዉ ኢድዩ" τοῦ ἰδίου) የሚለው ቃል ይህ ስሞችን በቅጽልነት በሚጠቀመው በሰዋሰው ሕግ የሚገዛ ነው ስለዚህም "ተዉዳጅ ወይም አንድያ" (the Beloved) ተብሎ ለክርስቶስ እንደሚውለው የፍቅር/የከበሬታ ስያሜ ሊያገለግል ይችላል የሚል ነው:: በተወሰነ ደረጃም ቢሆን ይህ የሰዋሰው ሕግ ሊያስሂድ እንደሚችል የመስኩ ሊቃውንት ቢያስረዱም⁶⁰ ካላይ እንደ ተመለከትነው እስከ ዐሥራ ዘጠነኛው መቶ ክፍለ ዘመን ድርስ ይህ ዐይነቱን ትንተና የተከተለ ምሁር ያለመኖሩ ብቻ ሳይሆን፣ "በእርሱ በራሱ" ("ተዉ ኢድዩ" τοῦ ἰδίου) የሚለው ቃል ክርስቶስን የሚያመለክትበት አንዳችም የሐዲስ ኪዳን ክፍል የለም:: በቤተ ክርስቲያን ታሪክም ይህ ቃል ክርስቶስን እንደሚያመለክት የጻፈ አንድም የቤተ ክርስቲያን ሰው የለም::

ምናልባት የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን መምህራን፣ "በደሙ የዋጃትን የእግዚአብሔርን ቤተ ክርስቲያን" የሚለው ሐረግ በኢየሱስ ክርስቶስ ውስጥ አብ እንዳለ (አብና ወልድ አንድ አካል እንደ ሆኑ) የሚያመለክት ነው የሚል የሙግት ነጥብ ሊያቀርቡ ይችላሉ:: ነገር ግን ክፍሉ ቤተ ክርስቲያንን በገዛ ደሙ የዋጃት፣ "እግዚአብሔር ነው" ይላል እንጂ፣ "አብ" ነው አላለም:: ይህም ኢየሱስ አምላክ መሆኑን እንጂ አብ መሆኑን ሊያሳይ አይችልም:: ከላይ በስፋት ለማየት በሞከርናቸው ክፍሎች ኢየሱስ፣ ከአብ ጋር አብሮ የሚኖር "አምላክ" (ዮሐንስ 1፥1) እንዲሁም ያልታዩውን አምላክ ይፋ ያደረገው/የገለጠው የእግዚአብሔር ልጅ የሆነውና እርሱ ራሱ አምላክ የሆነው ኢየሱስ እንደ ሆነ (ዮሐንስ 1፥18) ቶማስም ይህን የእግዚአብሔር ልጅ "ጌታዬና አምላኬ" እንዳለው ተመልክተናል (ዮሐንስ 20፥28):: ይህ በግልጽ በተቀመጠበት ሁኔታ የእግዚአብሔር ልጅ የተባለው ኢየሱስ፣ እርሱ ራሱ አባቴ የሚለው አብ ነው ማለት ደግመን እንላለን ኑፋቄ ነው!—ውጉዝ ከመሰባልዮስ⁶¹::

⁵⁷ Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics*, 306-7. [article + noun + article + adjective የሚለው አካሄድ በሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዋሰው the second attributive position በመባል የሚታወቅ ሲሆን፣ በኮይኔ በግሪክ ሰዋሰው ምሁራን ዘንድ ሁሉ ተቀባይነት ያለው ሕግ ነው]::

⁵⁸ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 145. ይህን አማራጭ ትርጉም ለመጀመሪያ ጊዜ የተጠቀሙት J. A. Bengel እና F. J. A. Hort የተባሉት ግለሰቦች መሆናቸውን Bowman and Komoszewski, 330-31 የሚከተሉትን መጻሕፍት በመጥቀስ ጽፈዋል Harris, *Jesus as God*, 139; Charles F. DeVine, "The 'Blood of God' in Acts 20:28," *CBQ* 9 (1947): 405

⁵⁹ ይህ የሰዋሰው ሕግ Substantival በመባል ይታወቃል::

⁶⁰ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 145.

⁶¹ ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ ነው የሚለውን ርእስ ጉዳይ ስንሞግት አምላክ መባሉ አብ መሆኑን የሚያሳይ ነው የሚለው የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ትምህርት አንዳችም መሠረት የሌለው መሆኑን ለመግለጽ ያህል የቀረበ አስተያየት እንጂ፣ አብና ወልድ የተለያዩ አካላት መሆናቸውን በሚቀጥሉት የትምህርት ጊዜያት በስፋት የምንመለከተው ጉዳይ ይሆናል::

በአጠቃላይ "በእርሱ በራሱ" ("ተወ. ኢድዩ" τοῦ ἰδίου) የሚለው ቃል፣ "ደም" (ግሪክ "ሄማቶስ" αἷματος) በሚለው ስም ላይ የሚቀጸል ቅጽል (ለምሳሌ የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል፡— ዮሐንስ 1፡41፣ 5፡43፣ ዮሐንስ 7፡18፣ ሐዋርያት ሥራ 1፡25) ስለሆነ፣ "በገዛ ደሙ የዋጃት የእግዚአብሔር ነው" የሚለው ነባሩ ትንተና ሙሉ በሙሉ ተቀባይነት ያለው ስለሆነ፣ ክፍሉ ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ መባሉን የሚያስተምር ነው።

5) ሮሜ 9፡5 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንተና

ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

- እርሱም ከሁሉ በላይ የሆነ ሰዘላስም የተመሰገነ አምላክ ነው፤ አሜን። (የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)
- እርሱም ከሁሉ በላይ ሆኖ ሰዘላስም የተባረከ አምላክ ነው፤ አሜን (የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)
- ሰብክ ዘውከቱ አምላክ ቡሩክ ሰዓሰም ዓሰም አሜን (ልሳነ ግእዝ—ማነበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- እርሱ ከሁሉ የሚበልጥ አምላክ። ሰርሱ በረከት የሚገባው ሰዘላስም። አሜን (የ1879 ትርጉም—ዘ ብራቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦላይቴ)
- እርሱ ከሁሉ በላይ የሆነና የተባረከ አምላክ ነው፤ አሜን (የ1980 አዲስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)

የግእዝና የአማርኛ ቅዱሳት መጻሕፍት እንዲሁም በርካታ የእንግሊዝኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች ኢየሱስ አምላክ መሆኑን በግልጽ የሚያሳዩ ቢሆንም እንኳ፣ የመጠበቂያ ግንብ የመጽሐፍ ቅዱስና የትራክት ማነበር በመባል የሚታወቀው የይሖዋ ምስክሮች ድርጅት ያሳተመው የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም (NWT) ክፍሉን የኢየሱስን አምላክነት በማያመለክት መልኩ አቅርቦታል።

ለንጽጽር እንዲመች አዲሱ መደበኛ ትርጉምን የመጠበቂያ ግንብ ካሳተመው ከአዲሲቱ ዓለም የእንግሊዝኛ ትርጉም ጋር በማነጻጸር ለመመልከት እንሞክር፡—

- አባቶችም የእርሱ ናቸው፤ ክርስቶስም በሥጋ የትውልድ ሐረግ የሚቈጠረው ከእነርሱ ነው፤ እርሱም፣ ከሁሉ በላይ የሆነ ለዘላለም የተመሰገነ አምላክ ነው፤ አሜን። (አዲሱ በደበኛ ትርጉም)።
- አባቶች የእርሱ ናቸው፤ ክርስቶስም በሥጋ የመጣው ከእነርሱ ነው፤ ከሁሉ በላይ የሆነው አምላክ ይመስገን፤ አሜን። (የአዲሲቱ ዓለም ትርጉም)።

የመጀመሪያው ክፍል ክርስቶስ "ከሁሉ በላይ የሆነ አምላክ" ነው ሲል፣ የመጠበቂያ ግንብ ያዘጋጀው መጽሐፍ ደግሞ፣ "ከሁሉ በላይ የሆነ አምላክ" የሚለው አብን ነው። ከላይ ባለው ንጽጽር ከሄድን ደግሞ፣ "እርሱም፣ ከሁሉ በላይ የሆነ ለዘላለም የተመሰገነ አምላክ ነው" እና "ከሁሉ በላይ የሆነው አምላክ ይመስገን" የሚለው ነው።

ግሪኩን በቀራሙ (ቃል በቃል) ተርጉሙን ደግሞ እናቅርብ፡—

ሀ. ὦν οἱ πατέρες => አባቶች የእርሱ ናቸው

ለ. καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, => ከእነርሱም ክርስቶስ በሥጋ መጣ/ሆነ

ሐ. ὁ ὦν ἐπὶ πάντων => እርሱ ከሁሉ በላይ የሆነ

መ. θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν=>እግዚአብሔር ለዘላለም የተመሰገነ ይሁን አሜን

በ"ለ" መጨረሻ ላይ አራት ነጥብ የምናደርግ ከሆነ፣ ክርስቶስ "ከሁሉ በላይ የሆነ እግዚአብሔር/አምላክ" ነው የሚል ትርጉም አይኖረውም። አራት ነጥቡን በ"ሐ" መጨረሻ ላይ ካደረግን ደግሞ ኢየሱስ ከሁሉ በላይ መሆኑን ቢያሳይም አምላክ መሆኑን ግን አያመለክትም። አራት ነጥቡን በ"መ" መጨረሻ ላይ ካደረግን ደግሞ፣ ኢየሱስ ከሁሉ በላይ እንዲሁም አምላክ መሆኑን የሚያሳይ ነው።

ሦ ስተኛው አማራጭ እውነት መሆን ከቻለ ብቻ ክፍሉ ኢየሱስ አምላክ መሆኑን ማሳየት ይችላል። "ከሁሉ በላይ የሆነው ማነው?" የሚለው ጥያቄ ቢጠየቅ መልስ መሆን የሚችለው "ክርስቶስ ነው" የሚለው ነው፤ ምክንያቱም ክፍሉን ቃል በቃል ስንተረጎሙው፣ "አባቶች የእርሱ ናቸው ከእነርሱም ክርስቶስ በሥጋ መጣ/ሆነ እርሱ ከሁሉ በላይ የሆነ ነው" ስለሚል ነው። በግሪኩ ሰዋሰው "ሆ አን" ሰ ሕን "የሆነው እርሱ" የሚለው የግሪክ ቃል "ክርስቶስ" (ὁ Χριστὸς ሆ ክርስቶስ) ከሚለው ጋር የሚወዳጅ ነው። ምክንያቱም "የሆነው እርሱ" የሚለው ቃል ስለ ክርስቶስ ተጨማሪ ሐሳብ ለመናገር የሚንደረደር ስለሆነ ("ሆ አን" ሰ ሕን "የሆነው እርሱ" የሚለው ቃል በ2ቆሮንቶስ 11፥31 ላይ እንዴት እንደ ተተረጎም ልብ ይሏል)። ክርስቶስ ከሁሉ በላይ መሆኑም ከአንድ ምዕራፍ በኋላ ተገልጿል (ሮሜ 10፥12)።

“የተመሰገነ/የተባረከ" (ግሪክ "ኢሉጊቶስ" εὐλογητὸς) የሚለው ቃል፣ "እግዚአብሔር" (ግሪክ θεὸς) በሚለው ቃል ተቀድሞአል። ነገር ግን በሐዲስ ኪዳን ግሪክ እግዚአብሔር የሚመሰገንባቸው ቦታዎች ግን "የተመሰገነ/የተባረከ" የሚለው ቃል ከመለኮታዊው ስም በፊት የሚመጣ ነው (ለምሳሌ የሚከተሉትን ቦታዎች በሰብዓ ሊቃናት ትርጉም ላይ ይመለከቷል (መዝሙር 66፥20፣ 68፥35፣ 28፥6፣ 31፥21፣ 89፥52፣ 41፥13፣ 106፥48፣ ዘፀአት 18፥10፣ ናት 4፥14፣ 1ሳሙኤል 25፥32፣ ሉቃስ 1፥68፣ 1ቆሮንቶስ 1፥3፣ ኤፌሶን 1፥3፣ 1ጴጥሮስ 1፥3)። ሮሜ 9፥5 ግን ይህን መጽሐፍ ቅዱሳዊ የማመስገን ሕግ የሚከተል አይደለም። ስለዚህ፣ "እግዚአብሔር ለዘላለም የተመሰገነ ይሁን" የሚለው ዐረፍተ ነገር፣ "እርሱ ከሁሉ በላይ የሆነ" የሚለው ዐረፍተ ነገር አካል እንደ ሆነ እንረዳለን። ጳውሎስ ከዚህ ጋር ተመሳሳይ የሆነውን የሰዋሰው አወቃቀር በሌላም ስፍራ ላይ ተጠቅሞአል (የሮሜን መልእክት ጨምሮ)⁶²። ለምሳሌ፡—

- "የእግዚአብሔርን እውነት በሐሰት ለወጡ፣ በፈጣሪ ፈንታ ፍጡር አመለኩ፣ አገለገሉም፣ ፈጣሪም ለዘላለም የተመሰገነ ነው፣ አሜን" (ሮሜ 1፥25)።
- "ለዘላለም የተመሰገነው [ሰ ሕን] የጌታ የኢየሱስ አምላክና አባት እንደማልዋሽ ያውቃል" (2ቆሮንቶስ 11፥31)⁶³።

⁶² Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 147.

⁶³ ዝኒ ከማሁ።

ለዚህ ነው በየዘመናቱ የነበረችው የክርስቶስ ቤተ ክርስቲያን ሮሜ 9፥5 የኢየሱስ ክርስቶስን አምላካኝነት ያረጋግጣል የምትለው።

6) ቲቶ 2፥13 እንዲሁም 2ጴጥሮስ 1፥1 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንተና

προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ
μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,

ይህም የተባረከ ተስፋችን የሆነውን የታላቁን የአምላካችንንና የአዳኛችንን የኢየሱስ ክርስቶስን ክብር መገሰጥ በመጠበቅ ነው (ቲቶ 2፥13)

Συμεὼν Πέτρος δοῦλος καὶ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῖς ἰσότιμον ἡμῖν
λαχοῦσιν πίστιν ἐν δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ,
የኢየሱስ ክርስቶስ አገልጋይና ሐዋርያ ስምዖን ጴጥሮስ፤ በአምላካችንና በአዳኛችን በኢየሱስ ክርስቶስ ጽድቅ በኩል እንደ ተቀበልነው ዐይነት ክቡር እምነት ስተቀበሉት (2ጴጥሮስ 1፥1)

እነዚህ ሁለት የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች፣ ተመሳሳይ የሆነ የሰዋስው አወቃቀር ስላላቸው ክፍሎቹን ሰዋስዋዊ አወቃቀር በተመለከተ ክፍሎቹን በጥምረት ለማየት እንሞክራለን።

የ ቲቶው ምንባብ፣ "ታላቁ አምላካችንና መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ" (ግሪክ "ቶው ሜጋሎ-ቴዌ ካይ ሶቲሮስ ሁሞን የሱ ክርስቲ" τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ) ሲል ጴጥሮስ ደግሞ፣ "አምላካችንና መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ" (ግሪክ "ቶው ቴዌ ሁሞን ካይ ሶቲሮስ የሱ ክርስቲ" τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ) ይላል። በእነዚህ የመጽሐፍ ቅዱስ ምንባባት ኢየሱስ ክርስቶስ፣ "አምላካችንና መድኃኒታችን" የተባለ ሲሆን የምንባባቱም የሰዋስው አወቃቀር አንድ ዐይነት ነው።

ግራንቪል ሻርፕ በመባል የሚታወቀው የሰዋስው አወቃቀር፣ (1) ሁለት ነጠላ የሆኑ ነገር ግን (2) የተጸውያ ስም ያልሆኑ ስሞች (ለምሳሌ ኢየሱስ፣ ጴጥሮስ፣ ጳውሎስ ነገር ግን አብ፣ ጌታ፣ ንጉሥ ወዘተ የሚሉትን የማዕረግ ስሞች አይጨምርም) (3) "እና" (ግሪክ "ካይ" καὶ) በሚለው የግሪክ አያያዥ ቃል ከተጣመሩ (4) በ"እና" የተያያዙት ሁለት ስሞች ተመሳሳይ ሙያ (case) ካላቸው እንዲሁም (5) በመጀመሪያው ስም ላይ ውስን መስተካምር ኖሮ በሁለተኛው ስም ላይ ውስን መስተካምር ከሌለ ሁለቱም ስሞች አንድን አካል የሚያመለክቱ ናቸው⁶⁴።

⁶⁴ ስለ ሻርፕስ ሕግ ጥሩ ማብራሪያ ከፈለጉ የሚከተሉትን መጻሕፍት ይመለከቷል፡— Daniel B. Wallace, Greek Grammar Beyond the Basics, 270-90. Daniel B. Wallace, "Granville Sharp: A Model of Evangelical Scholarship and Social Activism," JETS 41 (1998): 591-613. Robert M. Bowman Jr. ይህን ሕግ ከመናፍቃን የተከላከለበትን 41 ገጽ ጽሑፍ፣ "Sharp's Rules and Antitrinitarian Theologies: A Defense of Granville Sharp's Argument for the Deity of Christ," ከሚከተለው ድረ ገጽ ላይ ማግኘት ይቻላል፡— <http://biblicalapologetics.net/NTStudies/Sharps_Rule.pdf>. "In Greek, when two nouns of the same case are connected by kai ("and"), and the definite article appears before

ይህን የሰዋሰው ሕግ መሠረት ያደረጉ በርካታ የሐዲስ ኪዳን ምንባባት አሉ። ለምሳሌ፡—
 "አምላካችንና አባታችን" (τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν) (ለምሳሌ ገሳትያ 1፥4፤ ፊልጵስዮስ 4፥20፤
 1ተሰሎንቄ 1፥3፤ 3፥1:13)፤ "አምላክና አባት" (τὸν θεὸν καὶ πατέρα) (ለምሳሌ ሮሜ 15፥6፤
 1ቆሮንቶስ 15፥24)። የሚሉት አወቃቀሮች ስለ አንድ አካል የሚናገሩ ናቸው እንጂ ስለተለያዩ
 ሁለት አካላት የሚናገሩ አይደሉም። ይህ የሰዋሰው ሕግ ምን ያህል ተአማኒ ለመሆኑ አንዳንድ
 ናሙናዎችን ከሐዲስ ኪዳን ምንባባት ለማየት እንሞክር⁶⁵፡—

የሐዲስ ኪዳን ምንባባት	ግሪክ	የአማርኛ ቀጥታ ትርጉም
ማርቆስ 6፥3	οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας καὶ ἀδελφὸς Ἰακώβου	ይህ አናጢው፣ የማርያም ልጅና የደዕቆብ ወንድም አይደለምን?
ሱቃስ 20፥37	κύριον τὸν θεὸν Ἀβραὰμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ θεὸν Ἰακώβ.	ጌታ የአብርሃም አምላክ፣ የይስሐቅ አምላክ የደዕቆም አምላክ
ዮሐንስ 20፥17	τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν	ወደ አባቱና ወደ አባታችሁ ወደ አምላኩና ወደ አምላካችሁ
ሐዋርያት ሥራ 3፥14	τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον	ቅዱሱንና ጻድቁን
ኤፌሶን 6፥21	Τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος ἐν κυρίῳ,	ተኪቆስ የተወደደ ወንድምና በጌታ የታመነ አገልጋይ
ቁሳስዮስ 4፥7	Τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος ἐν κυρίῳ,	ተኪቆስ የተወደደ ወንድምና የታመነ አገልጋይ ቤታም አብሮኝ ባርያ የሆነ
1ተሰሎንቄ 3፥2	Τιμόθεον, τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συνεργὸν τοῦ θεοῦ	ጢሞቴዎስ፣ ወንድማችንና የእግዚአብሔር አገልጋይ
ዕብራውያን 12፥2	τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν	የእምነታችን ጀመሪና ፈጻሚ
ደዕቆብ 3፥9	τὸν κύριον καὶ πατέρα	ጌታና አባት
ራክይ 1፥9	Ἰωάννης, ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ συγκαινωνὸς	ወንድማችሁና አብራሃችሁ የምካፈል ዮሐንስ
1ጴጥሮስ 2፥25	τὸν ποιμένα καὶ ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν ὑμῶν	ወደ ነፍሳችሁ አረኛና ጠባቂ
1ጴጥሮስ 5፥1	ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων,	አብሬው ሸማግሌና የክርስቶስ መከራ ምስክር የሆነ

the first noun but not before the second, both nouns refer to the same person if the nouns are (1) personal, (2) singular, and (3) non-proper nouns, and if the nouns are (d) not normally paired semantically as denoting two persons.

⁶⁵ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 145. Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 151-52.

የሐዲስ ኪዳን ምንባባት	ግሪክ	የአማርኛ ቍም ትርጉም
ራሕይ 1÷6	τῷ θεῶ καὶ πατρὶ	ስምዕላኑና ስሕባቱ
ገሳትያ 1÷4፤ ፊልጵስዩስ 4÷20፤ 1ተሰሎንጭ 1÷3፤ 3÷11:13	τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν,	አምላካችንና አባታችን
ሮሜ 15÷6፤ 1ቆሮንቶስ 15÷24፤ 2ቆሮንቶስ 1÷3ሀ	τὸν θεὸν καὶ πατέρα	አምላክና አባት
2ቆሮንቶስ 1÷3ለ	ὁ πατήρ τῶν οἰκτιρισμῶν καὶ θεός πάσης παρακλήσεως,	የርኅራኄ አባትና የመጽናናት ሁሉ አምላክ
2ጴጥሮስ 1÷11፤ 2÷20፤ 3÷18	τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ σωτήρος Ἰησοῦ Χριστοῦ	ጌታችንና መድኃኒታችን/አዳኛችን ኢየሱስ ክርስቶስ
2ጴጥሮስ 3÷2	τοῦ κυρίου καὶ σωτήρος	ጌታና አዳኝ/መድኃኒት
ይሁዳ 4	τὸν μόνον δεσπότην καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν	ብቻውን አስቃችን/ንጉሣችንና ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ
ፊልሞና 1	ὁ ἀδελφὸς Φιλίημοι τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν	የተወደደ ወንድማችንና የሥራ ባልደረባችን ፊልሞና
ዕብራውያን 3÷1	τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν,	የሃይማኖታችን ሐዋርያና ሲቀ ካህናት ኢየሱስ

የ አዲሲቱ ዓለም ትርጉም (NWT) በመባል የሚታወቀው የይሁዳ ምስክሮች የመጽሐፍ ቅዱስ የእንግሊዝኛ ትርጉም በቲቶ 2÷13 እንዲሁም 2ጴጥሮስ 1÷1 በሁለቱም ቦታዎች ላይ በሚገኙት "ታላቅ አምላክ" እና "መድኃኒት ኢየሱስ ክርስቶስ" በሚሉት ቦታዎች ላይ ከግሪኩ ጋር በተጻፈ መልኩ ውስን መስተሐምር በማስገባት ታላቁ አምላክ የሚለው ቃል አብን የሚያሳይ ሲሆን፣ መድኃኒት የሚለው ደግሞ ወልድን የሚያሳይ ነው ብሎአል⁶⁶። ይህ የድርጅቱን ፍላጎት እንጂ የቅዱሳት መጻሕፍትን አስተምህሮ የሚያሳይ አይደለም።

ቲቶ 2÷13 እንዲሁም 2ጴጥሮስ 1÷1 ምንባባት ኢየሱስ ክርስቶስን "ታላቅ አምላክ" ይሉታል የሚለው የሙግት ነጥብ በሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዋሰው የተደገፈ ብቻ ሳይሆን፣ የምንባቡን ዐውዳዊ ትርጉም የተከተለ ነው። የክፍሉን ዐውዳዊ ትርጉም ደግሞ እንመልከት፡—

1) "አዳኛችን/መድኃኒታችን" ("ሶቲሮስ ሁሞን" σωτήρος ἡμῶν) የሚለው ሐረግ በቲቶ መልእክት ውስጥ ስድስት ጊዜ የሚገኝ ሲሆን፣ በአምስቱ ቦታዎች ላይ (1÷3:4፤ 2÷10፤ 3÷4:6)

⁶⁶ Titus 2:13:- "of the great God and of [the] Savior of us, Christ Jesus" 2 Peter 1:1:- "of our God and [the] Savior Jesus Christ" (NWT)

"አዳኛችን/መድኅኒታችን" የሚለው ቃል ውስን መስተአምር ያለባቸው ናቸው። በቲቶ 2፡13 ላይ ግን ውስን መስተአምር ("ቴዎ" τοῦ) የሚገኘው፣ "ታላቁ አምላክ" (ግሪክ "ቶው ሜጋሎ ቴዎ" τοῦ μεγάλου θεοῦ) ከሚሉት ቃላት ፊት መሆኑ፣ "ታላቁ አምላክ" እና "መድኅኒታችን" የሚሉት ቃላት በአንድ ውስን መስተአምር እንደሚተዳደሩ የሚያሳይ ነው።

2) ቲቶ 2፡13 ላይ የሚገኘውና የአማርኛ ትርጉሞች፣ "መገለጥ" ሲሉ የተረገሙት የግሪክ ቃል "ኢፒፋንያን" (ἐπιφάνειαν)፣ በጳውሎስ መልእክቶች ላይ ብቻ የሚገኝ ሲሆን፣ (ይህ ቃል በአብዛኛው የሚገኘው በመልእክታተ ምጋቤ⁶⁷ ላይ ነው 2ተሰሎንቄ 2፡8፣ 1ጢሞቴዎስ 6፡14፣ 2ጢሞቴዎስ 1፡10፣ 4፡1፡8፣ ቲቶ 2፡13) ሁል ጊዜ ቃሉ የኢየሱስ ክርስቶስን መገለጥ የሚያመለክት ነው። ይህ እውነት ከሆነ ደግሞ ቲቶ 2፡13 ላይ የሚገኘው "መገለጥ" ከሌሎቹ ክፍሎች ጋር በተቃራኒ መልኩ ኢየሱስን ሳይሆን አብን ያመለክታል ማለት ስሕተት ነው⁶⁸።

3) አንዳንድ ምሁራን ክፍሉ ግራን ቪል ሻርፕ በሚባለው የግሪክ ሰዋሰው ሕግ መገዛቱን ቢቀበሉም፣ "ታላቁ አምላካችንና መድኅኒታችን" የተባለው ስያሜ አብን የሚያመለክት ነው የሚል ሙግት አላቸው⁶⁹። እንደነዚህ ምሁራን እምነት አብ፣ "ታላቁ አምላካችንና መድኅኒታችን" ሲሆን፣ ወልድ ደግሞ የ"ታላቁ አምላካችንና መድኅኒታችን" "ክብር" ነው። እንደዚህ አመለካከት ክርስቲያኖች፣ "የሚጠባበቁት የታላቁ አምላካችንና የመድኅኒታችንን የተባረከ ተስፋና መገለጥ ነው [ይህ ክብር ደግሞ] ኢየሱስ ክርስቶስ ነው"⁷⁰።

ይህ አመለካከት ትክክል ነው ብለን እንኳ ብናስብ ኢየሱስ በዳግም ምጽአቱ፣ የእግዚአብሔር ክብር ሙሉ መገለጥ መሆኑ አምላክነቱን የሚያሳይ ቢሆንም፣ ኢየሱስ ክርስቶስ "ታላቅ አምላክና መድኅኒት" የተባለ እንጂ፣ "ታላቅ አምላክና መድኅኒት" የተባለው የአብ "ክብር" ነው የሚለው ትንተና በርካታ ስሕተቶች አሉበት። ይኸውም፡— (1) ክፍሉ በማያሻመ መልኩ፣ "ታላቁ አምላካችንና መድኅኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ" ነው ይላል። (2) ክፍሉ ስለ እግዚአብሔር ክብር መገለጥ ይናገራል እንጂ፣ የሚገለጠው ክብር አምላክ ይባላል አይልም። (3) ሐዋርያው ጳውሎስ በመልእክቶቹ ውስጥ ሁሉ ኢየሱስ የእግዚአብሔር ክብር ነው አላለም (ምንም እንኳ የሚከተሉት ክፍሎች ይህን መሰል መልእክት ያላቸው ቢመስልም እንኳ 2ቆሮንቶስ 4፡4፡6)። (4) "ታላቁ አምላካችንና መድኅኒታችን" የሚለው ገለጻ አካላዊ ህልውና ያለውን አካል የሚያመለክት እንጂ (ኢየሱስ ክርስቶስን)፣ ረቂቅ የሆነ "ክብርን" የሚያመለክት አይደለም። (5) ሐዋርያው በልእክታተ ምጋቤ ውስጥ ሁሉ "መገለጥ" ("ኢፒፋንያን" ἐπιφάνειαν) የሚለውን ቃል የተጠቀመው የኢየሱስ ክርስቶስን መገለጥ ለማመልከት እንጂ፣ ከእግዚአብሔር ጋር ግንኙነት ያለውን ረቂቅ ክብር ለማመልከት አይደለም (2ተሰሎንቄ 2፡8፣ 1ጢሞቴዎስ 6፡14፣ 2ጢሞቴዎስ 1፡10፣ 4፡1፡8፣ ቲቶ 2፡13)። (6) ሐዋርያው በመልእክቶቹ ሁሉ ውስጥ፣ "ክብር" የሚለውን ቃል 18 ጊዜ ያህል የተጠቀመ ሲሆን፣ 12 ጊዜ ቃሉን የተጠቀመው ገላጭ በሆነ መልኩ ማለትም በዘርፍ ሙያ (genitive case) ነው፤ ይኸውም ከፍለፊት ያለውን ስም በሚገጽል መልኩ ማለት ነው (ሮሜ 8፡21፣ 9፡23፣ 1ቆሮንቶስ 2፡8፣ 2ቆሮንቶስ 4፡4፣ ኤፌሶን 1፡17፡18፣ 3፡16፣ ፊልጵስዩስ 3፡21፣ ቈላስይስ 1፡11፡27፣ 1ጢሞቴዎስ 1፡11፣ ቲቶ 2፡13)። ይህም ክብር ከሚለው ይልቅ እንደ ቅጽል "የተከበረ/ክቡር የሆነ" የሚል ትርጉም ይኖረዋል ማለት ነው። (7) ድኅነታችንን የፈጸመው

⁶⁷ መልእክታተ ምጋቤ/ኖሆሎት የሚባሉት 1ጢሞቴዎስ፣ 2ጢሞቴዎስና ቲቶ መልእክቶች ናቸው።
⁶⁸ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 153.
⁶⁹ ዝኒ ከማሁ።
⁷⁰ ዝኒ ከማሁ።

ኢየሱስ ክርስቶስ እንደ ሆነ ሐዋርያው በዚህ ዐውድ ውስጥ (ቲቶ 2÷14) ገልጸዋል። (8) ሐዋርያው በቲቶ መልእክት ውስጥ፣ "መድኅኒታችን" የሚለውን ቃል ስድስት ጊዜ የተጠቀመው ኢየሱስ ክርስቶስን ለማመልከት ከሆነ (1÷3:4፤ 2÷10:13፤ 3÷4:6)፣ ሰባተኛው ቦታ ላይ ኢየሱስን አያመለክትም የሚለው ጉዳይ ከጳውሎስ አካሄድ ጋር የሚቃረን ነው⁷¹።

በተመሳሳይ መንገድ ግራንቪል ሻርፕ በመባል የሚታወቀውን የሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዋስው እንዲሁም የክፍሉን ዐውድ ወደ ጌን በመተው አንዳንድ ግለሰቦች እንዲሁም የሃይማኖት ድርጅቶች በ2ጴጥሮስ 1÷1 ላይ፣ "አምላካችንና አዳኛችን" የሚለው ስያሜ ኢየሱስ ክርስቶስን አያመለክትም የሚል ሙግት አላቸው። ለዚህ አቋማቸው እንደ ዋነኛ የክርክር ነጥብ አድርገው የሚጠቅሱት፣ በዚህ ዐውድ "እግዚአብሔር" ወይም "አምላክ" የሚለው ስያሜ አብን የሚሳይ ሲሆን፣ ጌታችን ኢየሱስ የሚለው ስያሜ ደግሞ ወልድን የሚያመለክት ነው የሚለው ነጥብ ነው (ቍጥር 2)። ይህ፣ በሐዲስ ኪዳን ምንባባት ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ አልተባለም የሚለውን የተሳሳተ ግንዛቤ ታሳቢ ያደረገ አቋም ነው። ነገር ግን ቅዱሳት መጻሕፍት አብ አምላክ እንደ ሆነ ሁሉ ወልድም አምላክ መሆኑን በግልጽ ያስተምሩናል—እንዲያውም በተመሳሳይ ዐውድ ውስጥ (ቢያንስ እስካሁን የተመለከትናቸውን ምንባባት ይመለከቷል ዮሐንስ 1÷1:18፤ 20÷17:28:31፤ ዕብራውያን 1÷8-9)።

በሁለተኛ ጴጥሮስ መልእክት የግራንቪል ሻርፕን ሕግ በተከተለ መንገድ ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክ እንደ ተባለ ሁሉ፣ "ጌታችንና መድኅኒታችን" ተብሏል የሚከተለውን ሰንጠረዥ ይመለከቷል⁷²፡—

2ጴጥሮስ	ግሪክ	አማርኛ ትርጉም
1÷1	τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτηρίας Ἰησοῦ Χριστοῦ,	አምላካችንና መድኅኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ
1÷11	τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ σωτηρίας Ἰησοῦ Χριστοῦ	ጌታችንና መድኅኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ
2÷20	τοῦ κυρίου [ἡμῶν] καὶ σωτηρίας Ἰησοῦ Χριστοῦ	ጌታ[ችን] እና መድኅኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ
3÷18	τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ σωτηρίας Ἰησοῦ Χριστοῦ	ጌታችንና መድኅኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ

ኢየሱስ ክርስቶስ፣ "ጌታችንና መድኅኒታችን" በተባለባቸው በእነዚህ ምንባባት (1÷11፤ 2÷20፤ 3÷18) "ጌታ" እንዲሁም "መድኅኒት" የተባለው ኢየሱስ ክርስቶስ ነው በሚለው ጉዳይ ላይ ከየትኛውም ወገን አንዳችም ተቃውሞ አጋጥሞት አያውቅም። ነገር ግን ተመሳሳይ የሰዋስው አወቃቀር ተከትሎ "ጌታ" የሚለው ስያሜ "አምላክ" በሚለው ስም ሲተካ ግን፣ አልቀበልም የሚሉ ሰዎች፣ "ጌታና መድኅኒት" የሚሉትን ምንባባት እንዴት ሊቀበሉት ቻሉ?

የሁለተኛ ጴጥሮስ ኢየሱስ ክርስቶስን፣ "አምላካችንና መድኅኒታችን" ነው በሚለው መሠረተ እምነት መልእክቱን ከፍቶ፣ "ኢየሱስ ክርስቶስ ጌታችንና መድኅኒታችን"ም ነው የሚለውን

⁷¹ ዝኒ ከግሁ፣ 154።

⁷² ዝኒ ከግሁ፣ 155።

ጉዳይ ማስከተሉ እንዲሁም መልእክቱን፣ "በጌታችንና በአዳኛችን በኢየሱስ ክርስቶስ ጸጋና ዕውቀት ዕድገት ለእርሱ አሁንም፣ ለዘላለምም ክብር ይሁን፣ አሜን" (3÷18) በሚለው ቃል መቋጨቱ፣ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያስተምር ነው።

የ መክፈቻው ቀጥሮ "አምላካችንና መድኃኒታችን" (1÷1) ብሎ የመልእክቱ መዝጊያ ክፍል "ጌታችንና መድኃኒታችን" (3÷18) ማለቱ ኢየሱስ ክርስቶስ ጌታችንና አምላካችን መሆኑን በአጽንኦት የሚገልጽ ነው። የመዝጊያው ንግግር ሰዋስዋዊና ዐውዳዊ ትርጉሙ ክርስቶስን የሚሳየ ከሆነ፣ ይህንኑ ሰዋስዋዊ እንዲሁም ዐውዳዊ ትርጉም ተከትሎ ክርስቶስ አምላክና መድኃኒት ነው የሚለውን ጉዳይ መቀመል እንዴት ሊከብደን ቻለ—**ወግድ አርዮስ፣ እንደ ቅዱሳት መጻሕፍት ትምህርት ኢየሱስ ክርስቶስ "ጌታችንና አምላካችን" ነው!**

7) ዕብራውያን 1÷8 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንተና

πρὸς δὲ τὸν υἱόν, Ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, καὶ ἡ ῥάβδος τῆς εὐθύτητος ῥάβδος τῆς βασιλείας σου.

- ስለ ልጁ ግን እንዲህ ይላል፣ "አምላክ ሆይ፣ ዙፋንህ ከዘላለም እስከ ዘላለም ጸንቶ ይኖራል፤ ጽድቅም የመንግሥትህ በትር ይሆናል (የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—አንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)
- ስለ ልጁ ግን፡— አምላክ ሆይ ዙፋንህ እስከ ዘላለም ድረስ ይኖራል፤ የመንግሥትህ በትር የቅንነት በትር ነው። (የ1954 ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)
- ወበእንተ ወዕዳሱ ይቤ መንበርክ እግዚአብሔር ሰዓሰመ ዓለም በትረ ጽድቅ በትረ መንግሥትክ (ልሳነ ግእዝ—ማነበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- ስለ ልጁ ግን እስከ ዙፋንህ አምላክ ስዘላለም ነው። የመንግሥትህ በትር የቅንነት በትር ነው። (የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦላይቴ)
- ስለ ልጁ ግን፣ "አምላክ ሆይ! ዙፋንህ ስዘላለም ይኖራል፤ መንግሥትህን በጽድቅ ታስተዳድራለህ፤ (የ1980 አዲስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)

የ ዕብራውያን መጽሐፍ ምዕራፍ አንድ ኢየሱስ ክርስቶስ ከመላእክት ሁሉ በላይ እንደ ሆነ በሚገልጽበት ዐውድ ውስጥ የመዝሙር መጽሐፍን በመጥቀስ የእግዚአብሔር ልጅ የሆነው ኢየሱስ ክርስቶስ ከአብ የተለየ መሆኑን ከገለጸ በኋላ እርሱ ራሱ አምላክ መሆኑን ያስተምራል።

"ስለ ልጁ ግን እንዲህ ያላል፡—
'አምላክ ሆይ፣ ዙፋንህ ከዘላለም እስከ ዘላለም ጸንቶ ይኖራል፤ ጽድቅም የመንግሥትህ በትር ይሆናል፤ ጽድቅን ወደድህ፣ ዐመፃን ጠላህ፣ ስለዚህ እግዚአብሔር አምላክ ከባልንጀሮችህ በላይ አስቀመጠህ፣ የደስታንም ዘይት ቀባህ'" (1÷8-9)

የ ዕብራውያን መልእክት ጸሐፊ ይህን ክፍል የጠቀሰው ከመዝሙር 45÷6-7 ነው። ይህ የመዝሙር ክፍል የሚናገረው ስለ እስራኤል ንጉሥ 45÷1-5 ስለሆነ፣ የእስራኤል ንጉሥ አምላክ በተባለበት መልኩ ኢየሱስ ክርስቶስም አምላክ መባሉ የኢየሱስ ክርስቶስን ፍጹም አምላክነት አያሳይም የሚል የሙግት ነጥብ ሊቀርብ ይችላል።

በክፍሉ ውስጥ የተጠቀሰው፣ "አምላክ" የሚለው መጠሪያ፣ የእስራኤልን ንጉሥ የሚያሳይ አይደለም⁷³። በነቢዩ ኢሳይያስ የትንቢት መጽሐፍ፣ "አማኑኤል" የሚለው መጠሪያ የነቢዩ ኢሳይያስ ልጅ የማኸር ሻላል ሃሽ ባዝ መጠሪያ ይምሰል እንጂ (ኢሳይያስ 8፥3፣ 7፥14) ስያሜው ትንቢታዊ መልእክት ስለነበረው፣ "አማኑኤል" የሚለው ስም ለኢየሱስ ክርስቶስ መጠሪያ ሆኖ እናገኘዋለን (ማቴዎስ 1፥22-23)። ልክ እንደዚሁ ሁሉ መዝሙር 45ም ስለ እስራኤል ሰብአዊ ንጉሥ የሚያወራ ቢመስልም⁷⁴ የመዝሙሩ ትንቢታዊ መልእክት ግን የዳዊት ዘር እንዲሁም ዘላለማዊ ንጉሥ ስለሆነው ስለ መሲሐ የሚናገር ነው። ይህ ትንታኔ ተአማኒ ለመሆኑ፣ መዝሙር 45 በግልጽ ይናገራል። ቀጥር 2 ላይ መሲሐን፣ "ጎያል" (ዕብራይስጥ "ጊቦር" ከኢሳይያስ 9፥6 ጋር ያነጻጽራል) ሲለው፣ ቀጥር 3 ደግሞ፣ "ግርማና ሞገስ" የሚሉት አምላካዊ ባሕርያት እንዳሉት ይገልጻል ከሰባውያን ንጉሥ ፍጹም የላቀና የተለየ መሆኑን ይገልጻል ይናገራል። ከቀጥር 4-7 ባለው ክፍል ደግሞ ንጉሡ እውነት፣ ትሕትናና ሞገስ ገንዘብ እንደ ሆኑ፣ ዙፋኑ ዘላለማዊ ዙፋን እንደ ሆነ ይገልጻል። በተለይ ቀጥር 8-15 ባለው ክፍል ንጉሡ ሙሽራ እንዳለው እንዲሁም የንጉሡና የሙሽራዩቱ ክብር የተገለጠበት መንገድ የመሲሐንና የቤተ ክርስቲያንን መጻኢ ዕጣ ፈንታ የሚያመለክት ነው (ራእይ 21)። በተለይ የዓለም ነገሥታት ሁሉ እንደሚሰግዱለትና ምስጋናን እንደሚያቀርቡለት የሚናገሩት እነዚህ ምንባባት ንጉሡ ከሰብአዊ ነገሥታት ፍጹም የተለየ መሆኑን የሚያሳዩ ናቸው⁷⁵። በአጠቃላይ መዝሙር 45 ስለ ሰብአዊ ንጉሥ የሚናገር ሳይሆን፣ ዘላለማዊ ስለሆነው ንጉሥና ስለ መሲሐ የሚያስተምር ትንቢታዊ ዝማሬ ነው⁷⁶።

ሊዚህም ነው የዕብራውያን ጸሐፊ መዝሙር 45 ስለ ልጅ የሚናገር ምንባብ ነው የሚለው (ዕብራውያን 1፥8)። ዳዊት፣ ሰሎሞን እንዲሁም ሌሎች የእስራኤል ነገሥታት የእግዚአብሔርን ሕዝብ ከኢየሩሳሌም ሆነው የሰጡት አመራር በእግዚአብሔር ዙፋን ላይ ሆኖ የእግዚአብሔርን ሕዝብ የሚመራውን የእግዚአብሔርን ልጅ አመላካች ነው (ዕብራውያን 1፥2-3)። ይህም የእግዚአብሔር ልጅ መላእክት የሚሰግዱለት (ቀጥር 6)፣ ሰማይንና ምድርን የፈጠረ (ቀጥር 10) እንዲሁም ፍጥረታቱን የማጥፋት ክህሎት ያለው ነው (ቀጥር 11-12)። እነዚህ ሁሉ አስደናቂ ንግግሮች የሚነገሩለት ኢየሱስ ክርስቶስ ከመላእክት ስም ሁሉ በላይ የላቀ ስም ባለቤት መሆኑ ብቻ ሳይሆን (ቀጥር 4)፣ "አምላክ" የሚለውም ስም ባለቤት ነው (ቀጥር 8)⁷⁷።

⁷³ አንዳንድ ምሁራን መዝሙር 45 የእስራኤልን ንጉሥ አምላክ አላለም ምክንያቱም ክፍሉ መተርጎም ያለበት፣ "ዙፋንህ ለዘላለም ነው"፣ "እግዚአብሔር በትረ መንግሥትህን ስለሚያጸናልህ መንግሥትህ ዘላለማዊ ይሆናል"፣ "መንበርህ ዘላለማዊ ነው" ወዘተ ተብሎ ነው ባይ ናቸው። ነገር ለእነዚህ አማራጭ ትርጉሞች ሁሉ አጥጋቢ ያለመሆናቸውን ፕሮፌሰር ሙሬ ሐሪስ አስገንዝቧል። ነገር የእስራኤልን ንጉሥ እግዚአብሔር ማለቱ ንጉሡ አምላክ ነበር ለማለት ሳይሆን፣ ከዳዊት ዘር የሚወለደውን ንጉሥ የሚያመለክት ትንቢታዊ መልእክት መሆኑን ያስረዳሉ። Harris, *Jesus as God*, 191.

⁷⁴ መጽሐፈ መዝሙር ስለየትኛው የእስራኤል ንጉሥ እንደሚናገር ያለመታወቁ ጉዳይ መጽሐፈ መዝሙር "ንጉሥ" ሲል፣ መሲሐን ለማመለከት እንደ ሆነ የብሉይ ኪዳን ምሁራን ያስረዳሉ።

⁷⁵ ታላቁ የእስራኤል ንጉሥ፣ ንጉሥ ዳዊት ስለራሱ የተናገራቸው የሚመስሉ ንግግሮች እንኳ በሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ስለራሱ ሳይሆን ዘላለማዊ ስለሆነው ንጉሥ ይኸውም ስለ መሲሐ የተነገሩ ትንቢታዊ ንግግሮች መሆናቸው ተገልጿል (መዝሙር 16፥8-11 ያለውን ክፍል ከሐዋርያት ሥራ 2፥25-28 ጋር ያነጻጽራል)።

⁷⁶ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 149.

⁷⁷ ዝኒ ከማሁ፣ 150።

እስካሁን ለማየት እንደ ሞከርነው ዕብራውያን 1÷8 በማያሻማ መንገድ ኢየሱስ ክርስቶስን አምላክ ይለዋል የሚለውን አስተምህሮ የማይቀበሉ ሰዎች ለሙግታቸው መከራከሪያ ነጥብ አድርገው የሚጠቅሱት ቊጥር 8 ኢየሱስ ክርስቶስን አምላክ ይበለው እንጂ ቊጥር 9 ደግሞ ከመዝሙር 45 በመጥቀስ፣ እርሱ ራሱ አብ አምላኩ እንደ ሆነ ይናገራል በዮች ናቸው። ነገር ግን ከላይ ለማየት እንደ ሞከርነው የእግዚአብሔር ልጅ የሆነው ኢየሱስ ክርስቶስ እርሱ ራሱ አምላክ እንደ ሆነ ሁሉ (ዮሐንስ 1÷1:14:18፣ 20÷28:31)፣ የዕብራውያን መልእክት ጸሓፊም ልክ እንደ ሐዋርያው ዮሐንስ፣ መሳ ለመሳ ኢየሱስ አምላክ እንደ ሆነ ሁሉ የኢየሱስ ክርስቶስም አባት አምላክ መሆኑን ገልጾል (ዮሐንስ 20÷17:28፣ ዕብራውያን 1÷8:9)። ኢየሱስ ክርስቶስ ትስብእት ሲሆን፣ ሰው በመሆኑ ምክንያት የፍጡሩ አካል ሆኖአል (ዮሐንስ 1÷14፣ ፊልጵስዩስ 2÷6-7)። ስለዚህም ኢየሱስ ክርስቶስ አባቱን እንደ አምላኩ ክብርን ሰጥቶታል (ራእይ 3÷12)። ይህ እንዳለ ሆኖ ኢየሱስ ባልተፈጠረው አምላካዊ ባሕርይ ልክ እንደ አብ አምላክ ነው።

8) 1ዮሐንስ 5÷20 ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንተና

οἶδαμεν δὲ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἦκει καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινόν, καὶ ἐσμὲν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς καὶ ζῶν αἰῶνιος.

- የእግዚአብሔር ልጅ እንደ መጣ፣ እውነተኛ የሆነውን እርሱን እንደናውቅ ማስተዋልን እንደ ሰጠን እናውቃለን፤ እኛም እውነተኛ በሆነው በልጁ በኢየሱስ ክርስቶስ አለን፤ እርሱ እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ነው (የ1993 አዲሱ መደበኛ ትርጉም—ኢንተርናሽናል መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)
- የእግዚአብሔርም ልጅ እንደ መጣ፣ እውነተኛም የሆነውን እናውቅ ዘንድ ልቡናን እንደ ሰጠን እናውቃለን፤ እውነተኛም በሆነው በእርሱ አለን፤ እርሱም ልጁ ኢየሱስ ክርስቶስ ነው። እርሱ እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ነው። (የ1954 ትርጉም—የኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)
- ናአምር ከመ ወልደ እግዚአብሔር መጽኑ ወወሀበነ ልብ ከመ ናእምሮ ለእግዚአብሔር ዘበጽድቅ። ወሀበውነ ዘበጽድቅ በወልደ እግዚአብሔር በኢየሱስ ክርስቶስ ወእቱ ዘበአማን እግዚአብሔር ወብነ ሕይወት ዘሰላሰም። (ልሳነ ግእዝ—ማነበረ መጽሐፍ ቅዱስ ዘኢትዮጵያ)
- እናውቃለን ግን የእግዚአብሔር ልጅ እንደ መጣ ዕውቀትንም ሰጠ። እውነተኛው የሚሆነውን እናውቅ ዘንድ። እኛም በእውነተኛው እንኖራለን በልጁ በየሱስ ክርስቶስ። ይህ ነው እውነተኛ አምላክ የዘላለምም ሕይወት። (የ1879 ትርጉም—ዘ ብሪቲሽ ኤንድ ፎሪን ባይብል ሦሳይቴ)
- የእግዚአብሔር ልጅ እንደ መጣና እውነት የሆነውን እርሱን እንደናውቅ አስተዋይ ልቡና እንደ ሰጠን እናውቃለን፤ እኛም በዚህ እውነት በሆነው በኢየሱስ ክርስቶስ እንኖራለን። እርሱ እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ነው። (የ1980 አዲስ ትርጉም—ኢትዮጵያ መጽሐፍ ቅዱስ ማነበር)

“እርሱ እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ነው” በሚለው ዐረፍተ ነገር ላይ፣ "እርሱ" (ግርክ "እውነት አለበት") οὗτός ἐστιν) የሚለው ቃል አብን ነው የሚያሳየው ወይስ ወልድን

ነው በሚለው ጉዳይ ላይ ትምህርተ ዘለቅ ሲፊ ውዝግብ አላቸው። በነገረ መለኮት ዕውቀታቸውም ሆነ በክርስቲያናዊ ሕይወታቸው ትልቅ ከበሬታ የተገናኝቶች ስመ ጥር የቤተ ክርስቲያን አባቶች (ለምሳሌ አትናቴዎስ፣ የእስክንድርያው ቄርሎስ፣ የግሪክ ዕደ ክታባትን ለመጀመሪያ ጊዜ ወደ ላቲን ቋንቋ የተረገጡው የሮም፣ መርሐያነ ተሐድሶዎቹ ማርቲን ሉተርና ጆን ካልቪን) "እርሱ" የሚለው ቃል ኢየሱስ ክርስቶስን የሚያሳይ በመሆኑ፣ "እውነተኛ አምላክና የዘላለም" ሕይወት የተባለው ኢየሱስ ክርስቶስ ነው የሚል ጠንካራ አቋም ነበራቸው። ሬሞንድ ብራውን የተባሉትን ስመ ጥር የሐዲስ ኪዳን ሊቅ ጨምሮ፣ በርካታ ምሁራን ክፍሉ ኢየሱስን እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ብሎታል በሚለው ጉዳይ ላይ ጠንካራ አቋም አላቸው።

ዮሐንስ 17፡3 ባሉ ቦታዎች ላይ እግዚአብሔር አብ "እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት" እንደ ተባለው ሁሉ፣ በዚህ ክፍል ደግሞ ኢየሱስ ክርስቶስ እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ተብሎአል (እንዲሁም 1ዮሐንስ 1፡2 ይመለከቷል)። ሐዋርያው ዮሐንስ በወንጌሉ መግቢያና በወንጌሉ ማጠቃለያ ላይ ኢየሱስ "አምላክ" እንደ ሆነ እንደ ገለጸው ሁሉ (ዮሐንስ 1፡1፣ 20፡28) በመጀመሪያ መልእክቱ መግቢያና መቋጫ ላይ፣ "የዘላለም ሕይወት" መሆኑንም ይገልጻል (1ዮሐንስ 1፡2፣ 5፡20)። በዐውዱ ውስጥ "የዘላለም ሕይወት" የተባለው አብ ሳይሆን ወልድ ከሆነ (1ዮሐንስ 1፡2፣ 5፡20፣ 11፡25፣ 14፡6) እንዲሁም "እርሱ" (ግሪክ "ሆውቶስ ኢስቲን" οὐτός ἐστιν) የሚለው አመልካች ተውላጠ ስም አብን ሳይሆን ኢየሱስን ማመልከቱ (1ዮሐንስ 5፡6፣ 2ዮሐንስ 7)፣ በምንባቡ ውስጥ ኢየሱስ፣ "እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት" የመሆኑ ጉዳይ የማንሸሸው ሐቅ ይሆናል።

አንዳንድ ሰዎች፣ "እርሱ" ("ሆውቶስ ኢስቲን" οὐτός ἐστιν) የሚለው አመልካች ተውላጠ ስም፣ በአቅራቢያው ያለውን ዐውድ ብቻ ሳይመለከት ይችላል፤ ስለዚህ "እርሱ" የሚለው አመልካች ተውላጠ ስም አብን ሊያመለክት ስለሚችል (1ዮሐንስ 5፡11) "እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት" የተባለው ወልድ ሳይሆን አብ ሊሆን ይችላል የሚል ግምት አላቸው። ይህ የሙግት ነጥብ ጠንካራ የማይሆንበት ዐቢይ ምክንያት፣ "እርሱ" ("ሆውቶስ" οὐτός) የሚለው አመልካች ተውላጠ ስም፣ በአቅራቢያው ያለውን ወልድን ሳይሆን፣ ከምንባቡ ርቆ የሚገኘውን አብን ያመለከተበት ምክንያት ምን እንደ ሆነ በግልጽ አልሰፈረም። የሐዲስ ኪዳን ግሪክ ሰዎችም ሆነ የሌሎች ቋንቋዎችን ሰዎች የተመለከትን ከሆነ፣ ተውላጠ ስሞች በአቅራቢያቸው የሚገኙትን ባለቤቶች የሚያመለክቱ እንጂ ከዐውዱ ርቆ የሚገኘውን አካል ሊያመለክቱ አይችሉም። ያጣቅሳሉ እንኳ ቢባል በቅርብ የሚገኘውን የዐረፍተ ነገሩን ባለቤት ሳይሆን፣ በሩቅ ያለውን አካል የሚያመለክትበት አጥጋቢ ምክንያት ምን እንደ ሆነ መቅረብ ይኖርበታል።

በአጠቃላይ ዐውዳዊና ሰዎች ማስረጃዎች በግልጽ እንደሚያመለክቱት 1ዮሐንስ 5፡20 ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ እውነተኛ አምላክና የዘላለም ሕይወት ነው የሚል ግልጽ ትምህርት አለው።

II. የኩርዮስ (κύριός) ዐውዳዊና ሰዎች ትንታኔ

ከወንጌል ዘማቴዎስ እስከ ራእይ ለዮሐንስ አቡቀለምሲስ ያሉትን ሃያ ሰባት የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት እንዲያው በግልቡ የዘለቃባቸው ማንኛውም ሰው፣ ኢየሱስ ክርስቶስ ዐልፎ ዐልፎ

"አምላክ" ወይም "እግዚአብሔር" የመባሉን ያህል፣ "ጌታ" በሚለው ስያሜ ግን እጅግ ተደጋጋሚ በሆነ መልኩ ኢየሱስ ክርስቶስን በሚያመለክትበት መልኩ ጥቅም ላይ እንደ ዋለ በቀላሉ ማስተዋል ይችላል። በርካታ ሰዎች፣ "አምላክ" የሚለው ስያሜ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት እንደሚያሳይ፣ "ጌታ" የሚለው ስያሜ ግን ቢያንስ "አምላክ" ከሚለው ስም ይልቅ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት በማሳየቱ ረገድ ያነሰ ጠቀሜታ እንዳለው ሊገምቱ ይችላሉ።

“ኢየሱስ ክርስቶስ አምላካዊ ስም አለው!” በሚለው ጥናት መጀመሪያ ላይ ለማየት እንደ ሞከርነው፣ በብሉይትም ሆነ በሐዲሳት፣ "እግዚአብሔር" ወይም "አምላክ" (ግሪክ "ቴዎስ" θεός) የሚለው የግሪክ ቃል በተለያዩ ዐውድ ውስጥ የተለያዩ ትርጉም ወክሎ ጥቅም ላይ እንደ ዋለ ቅቡል የመሆኑን ያህል፣ "ጌታ" (ግሪክ "ኩርዮስ" κύριός) የሚለውም ቃል የተለያዩ ትርጉም ወክሎ ጥቅም ላይ ውሎአል።

የሰብዓ ሊቃናት በመባል የሚታወቀው የብሉይ ኪዳን የግሪክ ትርጉም፣ የእግዚአብሔር የተጻውያ ስም የሆነውን ያህዌ የሚለውን የዕብራይስጥ መጠሪያ፣ አብዛኛውን ጊዜ "ጌታ" (ግሪክ "ኩርዮስ" κύριός) በሚለው የግሪክ ቃል ነው የተካው⁷⁸። አዲሱ መደበኛ ትርጉም በመባል የሚታወቀው የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም፣ "ያህዌ" የሚለውን ስም፣ "እግዚአብሔር" ብሎ ሲተረጎመው (የሥነ ጽሑፉን ውበት ለመጠበቅ አንዳንድ ጊዜ ጌታ ማለቱ እንደ ተጠበቀ ሁሉ) የተቀሩት የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች ግን፣ "ጌታ" እንዲሁም "እግዚአብሔር" የሚለውን ስያሜ በማቀያየር ተጠቅመዋል።

የብሉይ ኪዳን ምንባባት ያህዌ ብቻ እውነተኛ አምላክ እንደ ሆነ በአጽንኦት ይገልጻሉ (ዘጸግም 4፡35፡39፣ 32፡39፣ 2ሳሙኤል 22፡32፣ ኢሳይያስ 37፡20፣ 43፡10፣ 44፡6-8፣ 45፡5፡14፡21-22፣ 46፡9)። በመጀመሪያው መቶ ክፍለ ዘመን የነበሩ ዕብራውያን "ያህዌ"⁷⁹ የሚለውን ስም ያለመጥራት ወይም ብሉይትን በሚያነቡበት ጊዜ "ያህዌ" የሚለውን ስም "አዶናይ" በሚለው ስም ተክቶ የማንበብ ልማድ ነበራቸው፤ ለዚህ እንደ ዋና ምክንያት ተደርጎ የሚወሰደው የሕገ-መጽሐፍ፣ "የአምላክህን የእግዚአብሔር ስም በከንቱ አትጥራ" ስለሚል፣ ምናልባት የአምላካችንን ስም በከንቱ ጠርተን አምላካችንን ልናሳዝነው እንችላለን ከሚል ፍርሐት የመነጨ ነው⁸⁰።

⁷⁸ "ያህዌ" ስለሚለው ስም ሰፊ ማብራሪያ ከፊለገ ተስፋዬ ሮበል፣ የይሖዋ ምስክሮችና አስተምህሮአቸው በቃለ እግዚአብሔር ሲመዘን (አዲስ አበባ፣ ራዕይ አሳታሚ ድርጅት) ገጽ 60-74 ይመለከታል።

⁷⁹ "ያህዌ" የሚለው ስም እግዚአብሔር አምላክ የራሱ መጠሪያ እንዲሆን ለራሱ ካወጣቸው ስሞች መካከል አንዱ ቢሆንም ይህ ስም በትክክል እንዴት እንደሚጠራ/ሚነበብ ማንም አያውቅም። ይህ ስም በብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ከስድስት ሺህ ጊዜ በላይ የተጠቀሰ ቢሆንም የቃሉን ትክክልኛ አነባበብ ምን እንደ ሆነ አንድም ሰው አያውቀውም። ቃሉ "ዮድ ሔ ዋው ሔ" (יהוה) ከተባሉት አራት ተነባቢ የዕብራይስጥ ፊደላት የተዋቀረ ስለሆነ (እነዚህ አራት ፊደላት ቴትራግራማተን ወይም ቴትራግራም በመባል ይታወቃሉ) ትክክለኛው አነባበብ የቱ እንደ ሆነ አንድም ሰው አያውቅም።

⁸⁰ በመጀመሪያው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ የነበረው አይሁዳዊው የታሪክ ጸሓፊ ዮሴፍ ወልደ ኮርዮን (Josephus)፣ ያህዌ የሚለውን የእግዚአብሔር ስም ለመጻፍ ወይም ብሉይትን አጣቅሶ ለመዘገብ በሚበልግበት ጊዜ ሁሉ ያህዌ የሚለውን ስም ጌታ በሚለው ስያሜ ተክቶ ይጻፍ ነበር። በመጀመሪያው መቶ ክፍለ ዘመን በእስክንድርያ ይኖር የነበረው አይሁዳዊው ፈላስፋ ፊላስፋ ፊሎ (Philo of Alexandria) እንደ ዮሴፍ ወልደ ኮርዮን በጽሑፎቹ ውስጥ ሁሉ ያህዌ የሚለውን ስም አዶናይ (ጌታዬ) በሚለው ስያሜ ተክቶ ይጠራና ይጻፍ ነበር። ሙት ባሕር አካባቢ ቀሩምራን በመባል በሚጠራው ስፍራ የተገኙትና የሙት

የሐዲስ ኪዳን የግሪክ መጻሕፍት፣ "ያህዌ" የሚለውን ስምም ሆነ፣ እግዚአብሔር የሚጠራባቸውን ሌሎች ስሞችን አንድ ጊዜ እንኳ ተጠቅመው አናገኝም። የሐዲስ ኪዳን ጸሐፊያን ብሉይ ኪዳንን አጣቅሰው በጻፉባቸው ቦታዎች ሁሉ እንኳ፣ ያህዌንም ሆነ ሌሎች የእግዚአብሔርን ስሞች በቀጥታ ከመጥቀስ ይልቅ፣ "ቴዎስ" (θεός) ወይም "ኩርዮስ" (κύριος) የሚሉትን ግሪካዊ ስያሜዎችን ነው የተጠቀሙት⁸¹።

በአጠቃላይ የሐዲስ ኪዳን የግሪክ ዕደ ክታባት፣ "ያህዌ" የሚለውን የብሉይ ኪዳን ስም በጽሑፎቻቸው ውስጥ ያልተጠቀሙ ሲሆን፣ ከብሉይ ኪዳን የተጠቀሱትም ክፍሎች ቢሆኑ፣ "ኩርዮስ" እና "ቴዎስ" በሚለው ግሪካዊ ስያሜ ነው የተተኩት። የመጠበቂያ ግንብ የመጽሐፍ ቅዱስና የትራክት ማኅበር በመባል የሚታወቀው የይሖዋ ምስክሮች ድርጅት፣ ከዚህ እውነት ጋር በተቃረኑ መልኩ፣ "የአዲሲቱ ዓለም ትርጉም" (NWT)⁸² በመባል በሚታወቀው የድርጅቱ የእንግሊዝኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም፣ "ያህዌ" የሚለውን ስም በሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ 237 ጊዜ ተጠቅሞበታል⁸³። ምሁራን ይህ የድርጅቱ አካሄድ ኢየሱስ ክርስቶስ ፍጡር ነው እንዲሁም ከአብ ያንሳል የሚለውን አስተምህሮውን እንዲደግፍለት ምን ያህል እንደ ጠቀመው የሚከተሉትን ክፍሎች ከአዲሲቱ ዓለም ትርጉም ላይ ይመለከቷል (የሐዋርያት ሥራ 2፥1፣ 10፥13፣ ማቴዎስ 11፥27፣ ዮሐንስ 20፥28)። ስመ ጥር የሚባሉ የግሪክ ቋንቋ ሊቃውንት ይህን የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም በአንድ ድምፅ፣ "ለድርጅቱ አስተምህሮ ሌሌ ያደረገ፣ ምሁራዊ ያልሆነ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም" ሲሉ ኩንነውታል⁸⁴። የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት ያህዌ የሚለው የአምላክ ስም ላይ የሚሰጠውን የተሳሳተ ትምህርት እዚህ ላይ ገታ አድርገን በሐዲስ

ባሕር ጥቅሎች በመባል የሚታወቁት ዕደ ክታባት፣ የቀዳሚው ማኅበረሰብ ያህዌ የሚለውን ስም አደናይ (ጌታዬ) በሚለው ስም ተክቶ ይገለገልበት እንደ ነበረ እነዚህ ድርሳናት ይገልጻሉ።

⁸¹ ዛሬ ከ5,700 በላይ እጅግ ጥንታዊ የሚባሉ የግሪክ ዕደ ክታባት በእጃችን ላይ ያሉ ሲሆን፣ እነዚህ ዕደ ክታባት በአንዳንድ ምንባባት ላይ የተወሰነ ልዩነት ያላቸው ቢሆንም አንድም ዕደ ክታብ የብሉይ ኪዳንን የእግዚአብሔርን ስም በቀጥታ አልጻፈም።

⁸² *New World Translation of the Holy Scriptures: With References* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1984).

⁸³ ድርጅቱ ያህዌ በሚለው ስም ላይ የሚሰጠውን ትምህርት ከሚከተለው መጽሐፍ ላይ የመለከቷል *ከቅዱሳን ጽሑፎች እየጠቀሱ ማመራመር* (Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society, 1994), 191-199. ድርጅቱ በዚህ ርዕስ ጉዳይ ላይ፣ "ለዘላለም ጸንቶ የሚኖረው መለኮታዊ ስም" በሚል ርዕስ ያሳተመውን ቡሮሾር (መለስተኛ መጽሐፍ) ይመለከቷል። ይህ የድርጅቱ አስተምህሮ የተሳሳተ ነው የሚለውን የተስፋዬ ሮበል፣ *የይሖዋ ምስክሮችና አስተምህሮአቸው በቃለ እግዚአብሔር ሲመዘን* (አዲስ አበባ፣ ራዕይ አሳታሚ ድርጅት) ገጽ 60-74 መጽሐፍ ይመለከቷል። የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት ያህዌ የሚለውን ስም በተመለከተ የሚሰጠውን ትምህርት አስመልክቶ ማወቅ ያለብን መሠረታዊው ቀዳሚ ነገር (1) እግዚአብሔር አምላክ ያህዌ በሚል ስም ተጠርቶአል። (2) ይህ የእግዚአብሔር ስም እንዴት እንደሚነበብ ማንም ሰው አያውቅም። (3) ኢየሱስ ክርስቶስ እግዚአብሔርን ያህዌ በሚለው ስም ጠርቶት አያውቅም። ኢየሱስ አባቱን "አባቴ" ብሎ ነው። (4) አማኞች እግዚአብሔርን "አባታችን" ብለው የመጥራት መብት ተሰጥቶአቸዋል። (5) ያህዌ የሚለው ስም በአንድም የሐዲስ ኪዳን የግሪክ ዕደ ክታባት ላይ አይገኝም። (6) ዘፀአት ትልቅ ትኩረት የሚሰጠው በእግዚአብሔር ስም ላይ ሳይሆን ትውልድ ሁሉ ሊያውቀው በሚገባው ከስሙ በስተጀርባ ባለው የእግዚአብሔር ባሕርይ ይኸውም በእግዚአብሔር ሉዓላዊነትና ዘላለማዊነት ላይ ነው (ተስፋዬ ሮበል፣ *የይሖዋ ምስክሮች* ገጽ 67-68)።

⁸⁴ Robert M. Bowman Jr., *Understanding Jehovah's Witnesses: Why They Read the Bible the Way They Do* (Grand Rapids: Baker, 1991), 109-122.

ኪዳን ምንባባት ኢየሱስ ክርስቶስ "ጌታ" መባሉ፣ ብሉይ ኪዳን ይህዌ ከሚለው ስም ጋር ያለው ቀሩኝት አንድ ዐይነት መሆኑን እንመልከት።

በአራቱም ወንጌላት በመግቢያቸው ላይ፣ "የጌታን መንገድ አዘጋጁ"⁸⁵ የሚለውን የመጥምቁ ዮሐንስን አገልግሎት ዘገባዋል። መጥምቁ ዮሐንስ የጌታን መንገድ አዘጋጁ የሚለው አገልግሎቱ የትንቢተ ኢሳይያስ 40፥3 ትንቢት ፍጻሜ ነው (ማቴዎስ 3፥3፣ ማርቆስ 1፥3፣ ሉቃስ 3፥4፣ 1፥16፣ ዮሐንስ 1፥23)። ትንቢተ ሚልክያስ 3፥1 እንዲህ ይላል፡—"እነሆ፤ በፊቴ መንገድ እንዲያዘጋጅ መልእክተኛዬን እልካለሁ፤ የምትፈልጉት ጌታ በድንገት ወደ ቤተ መቅደሱ ይመጣል፤ ደስ የምትሰኙበትም የቃል ኪዳኑ መልእክተኛ ይመጣል' ይላል እግዚአብሔር ጸባኦት"። ከላይ በተዘረዘሩት ምንባባት ላይ "የጌታ መልእክተኛ" የተባለው መጥምቁ ዮሐንስ ሲሆን እርሱም "ጌታ" እንዲሁም "እግዚአብሔር ጸባኦት" ከተባለው አምላክ ፊት ፊት ይሄዳል፤ ይህም እግዚአብሔር ጸባኦት ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ ነው።

ኢየሱስ በምድር ላይ በነበረው አገልግሎቱ፣ "ጌታ፣ ጌታ" ("ኩሬ ኩሬ" κύριε κύριε) የሚሉ እንዲሁም በስሙ ተአምራትን እንደሚያደርጉ የሚያውጁ ነገር ግን እርሱን የማይታዘዙትን ሰዎች እንደሚቀጣ በግልጽ አስጠንቅቆአል (ማቴዎስ 7፥21-23፣ ሉቃስ 1፥16፣ ዮሐንስ 1፥23)። ይህ፣ "ጌታ፣ ጌታ" ("ኩሬ ኩሬ" κύριε κύριε) የሚለው ስያሜ በሰብዓ ሊቃናት ትርጉም የተለመደ ሲሆን፣ የዕብራይስጡ "ጌታ ያህዌ" (ዘጸግም 3፥24፣ 9፥26፣ 1ነገሥት 8፥53፣ መዝሙር 69፥6፣ ሕዝቅኤል 20፥49፣ አሞጽ 7፥2:5) ወይም "ያህዌ ጌታ" (መዝሙር 109፥21፣ 140፥7፣ 141፥8) ለሚለው ስም አቻ ስያሜ ነው። ይህም በብሉይ ኪዳን ያህዌን እንጂ ሌሎችን አካላት በፍጹም የማያመለክት መሆኑ፣ "ጌታ" የሚለው ስም የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት ማሳየቱ ተአማኒ ይሆናል።

ኢየሱስ በገሊላ ባሕር ደቀ መዛሙርቱ ዓሣ ያጠምዱባት በነበረችው ጀልባ ውስጥ ተኝቶ ሳለ፣ ኀይለኛ ማዕበል በባሕሩ ላይ ተነሥቶ ጀልባዋን በናጣት ጊዜ ደቀ መዛሙርቱ፣ "'ጌታ ሆይ! ጠፋን፣ አድነን' አሉት" ("ጌታ ሆይ አድነን" "ኩሬ ሶውሶን" Κύριε, σῶσον ማቴዎስ 8፥25)። ኢየሱስን በውሃ ላይ ሲሄድ የተመለከተው ጴጥሮስ፣ "ጌታ" በውሃ ላይ እንዴመጣ እንዲያዘው ከጠየቀ በኋላ፣ በውሃው ላይ መሄድ ጀመረ፤ የንፋሱ ብርታት እጅግ ያሳበበው ጴጥሮስ መስመጥ በመጀመሩ ምክንያት፣ "ጌታ ሆይ አድነኝ ብሎ ጮኸ" ("ጌታ ሆይ አድነኝ" "ኩሬ ሶውሶን ሚ" ὁ κύριε, σῶσον ማቴዎስ 14፥30)። ይህ ዐይነቱ የትድግና ጥሪ በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት የእግዚአብሔርን ታዳጊነት በመሻት ቀርቦ መገኘቱ ("ጌታ ሆይ አድነን" "ሆ ኩሬ ሶውሶን" Κύριε, σῶσον με መዝሙር 118፥25) ኢየሱስ "ጌታ" የተባለበትና እግዚአብሔር አብ "ጌታ" የተባለበትን ዐውድ አንድ ስለሚያደርገው፣ "ጌታ" የሚለው ስም የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት አመላካች ይሆናል⁸⁶።

⁸⁵ "መንገድ አዘጋጁ" ማለት፣ እንቅፋት የሆኑትን ነገሮች ከመንገድ ላይ አስወግዶ ማለት ነው (ኢሳይያስ 57፥14፣ 62፥10)። በጥንት የመካከለኛ ምሥራቅ አገሮች ልማድ፣ ንጉሥ አንድን ስፍራ ከመጡበት በፊት መልእክተኞች ሁኔታውን ማመቻቸት እንዳለባቸው የሚያመለክት ሐሳብ ነው። ምሳሌነቱም ጌታ ወደ ኢየሩሳሌም ከመምጣቱ በፊት አውራ ጉዳዩን መስተካከል እንዳለበት ያመለክታል። መጥምቁ ዮሐንስ መንገድ አዘጋጁ የሚለው ጥሪው ንስሐ በመግባት ለክርስቶስ ምጽአት ራስን ማዘጋጀትን የሚያመለክት ነው።

⁸⁶ ማቴዎስ ከዚህ መዝሙር በርካታ ምንባባትን ጠቅሶ መገኘቱ ይህ አነጋገር ከብሉይ ኪዳን ምንባባት ጋር አንድ መሆኑን አመላካች ነው (መዝሙር 118፥22-23:26፣ ከማቴዎስ 21፥9:42 ጋር እንዲሁም መዝሙር 118፥25፣ ከማቴዎስ 8፥25፣ 14፥30 ያነጻጽሩ)።

በሐዋርያት ሥራ የታሪክ መጽሐፍ ውስጥ በርካታ ጊዜ ኢየሱስ ክርስቶስ አብ ጌታ በተባለበት ዐውድ ጌታ ተብሎ ይገኛል። የሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ ትረካውን የሚጀምረው ኢየሱስ ለደቀ መዛሙርቱ ለመጨረሻ ጊዜ መታየቱን እንዲሁም በደቀ መዛሙርቱ ፊት ወደ ላይ ማረጉን በመግለጽ ነው (ሐዋርያት ሥራ 1፥1-11)። ደቀ መዛሙርት የመንፈስ ቅዱስን ምጽአት በመጠባበቅ ወደ ኢየሱስ "ጌታ ሆይ" እንዲሁም፣ "የሰዎችን ልብ ሁሉ የምታውቅ" እያሉ ጸሎት ሲያደርሱ እንመለከታለን (ሐዋርያት ሥራ 1፥24)⁸⁷። የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት የሰዎችን ልብ ሁሉ የሚያውቀው አምላክ ያህዌ እንደ ሆነ ያስረዳሉ (1ነገሥት 8፥39)።

በመጀመሪያው ክርስቲያናዊ ስብከት፣ ሐዋርያው ጴጥሮስ ትንቢተ ኢዮኤል በመጥቀስ፣ "የጌታን ስም የሚጠራ ሁሉ ይድናል" ሲል ሰበክ (ሐዋርያት ሥራ 2፥21፣ ኢዮኤል 1፥1-11) ጴጥሮስ "ጌታ" የሚለውን ነቢዩ ኢዮኤል፣ "ያህዌ" ይለዋል፤ ይህም "ጌታ" የሚለው ስያሜ ያህዌ ከሚለው ስም ጋር ተነጻጽሮ መቅረቡን እንዲሁም የኢዮኤል ትንቢት "ያህዌ" እያለ የሚጠራው ኢየሱስን እንደ ሆነ እንመለከታለን)። በዚህ ስብከት ድምዳሜ ላይ፣ በጴጥሮስ እንዲህ ሲል ስብከቱን ይቋጫል፣ "እንግዲህ፣ እግዚአብሔር ይህን እናንተ የሰቀላችሁትን ኢየሱስን፣ ጌታም ክርስቶስም እንዳደረገው የእስራኤል ወገን ሁሉ ይረዳ!" (ሐዋርያት ሥራ 2፥36)። በሉቃስ ጽሑፎች ውስጥ (ማለትም የሉቃስ ወንጌልና የሐዋርያት ሥራ መጻሕፍት) "ጌታም ክርስቶስም አደረገው" ሲል በፊት ኢየሱስ፣ "ጌታና ክርስቶስ" አልነበረም ማለት አይደለም። ሉቃስ፣ ኢየሱስ ከመወለዱም በፊት ጌታና ክርስቶስ እንደ ነበር ገልጸዋል (ሉቃስ 2፥11)። ጴጥሮስ፣ "ጌታም ክርስቶስም አደረገው" ሲል፣ እግዚአብሔር ኢየሱስን ከፍ ከፍ ስላደረገው፣ ሰዎች አሁን ጌታና ክርስቶስ መሆኑን በእግዚአብሔር ርዳታ ተገነዘቡ ለማለት ነው⁸⁸።

ወደ ጌታ ኢየሱስ በቀጥታ ከቀረበው ከመጀመሪያው ጸሎትና ከመጀመሪያው ክርስቲያናዊ ስብከት ወደ መጀመሪያው የጌታ ሰማዕት እንሻገር። እስጢፋኖስ ለሞት በድንጋይ በሚወገርበት ጊዜ ኢየሱስን ሁለት ጊዜ፣ "ጌታ" ብሎ በመጥራት ነፍሱን እንዲረከበው እንዲሁም ይህን በደል በሚፈጽሙት ሰዎች ላይ ኅጢአታቸውን እንዳይቁጥርባቸው ሲማጠነው እንመለከታለን (ሐዋርያት ሥራ 7፥59-60)። ወደ ኢየሱስ መጸለዩ የኸውም ትንቢተ ኢዮኤል "የጌታን ስም መጥራት" (ኢዮኤል 2፥32) ከሚለው እንዲሁም ጴጥሮስ በሐዋርያት ሥራ ምዕራፍ ሁለት ላይ ከሚገልጸው ሐሳብ ጋር አብሮ የሚሄድ ነው። ይህን አነጋገር የሐዋርያት ሥራ በተጻፈበት ትረካዊ ዐውድ ማንበብ የጥንቷ ቤተ ክርስቲያን ጌታዬ እያለች ጸሎትን ወደ ኢየሱስ ማቅረቧ ከብሉይት አስተምህሮ ጋር ሲነጻጸር የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያሳይ ነው።

የሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ፣ ደቀ መዛሙርት ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ የሚያስተምሩት ትምህርት "የጌታ ቃል" ተብሎ መጠራቱ (ሐዋርያት ሥራ 8፥25፣ 13፥44:48-49፣ 15፥35-36፣ 16፥32፣ 19፥10፣ እንዲሁም የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከታል 1ተሰሎንቄ 1፥8፣ 2ተሰሎንቄ 3፥1)፣ በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት እግዚአብሔር አምላክ (ያህዌ) ለነቢያቱ ከሚሰጣቸው ትንቢታዊ መልእክት ጋር የሚነጻጸር ነው (ለምሳሌ 2ሳሙኤል 24፥11፣ 1ነገሥት 13፥1-2፣ 2ዜና 36፥21፣ ኢሳይያስ 1፥10፣ ኤርምያስ 1፥4፣ ሕዝቅኤል 1፥3፣ ሆሴዕ 1፥1-2፣ ኢዮኤል 1፥1፣ አሞጽ 8፥11-12፣ ዮናስ 1፥1፣ ሚክያስ 1፥1፣ ሚልክያስ 1፥1)። የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት "የጌታ ቃል"

⁸⁷ ደቀ መዛሙርት "ጌታ" የሚሉት ኢየሱስ ክርስቶስን እንደ ሆነ ምዕራፍ ሦስት ላይ በትክክል ተገልጿል።

⁸⁸ ልክ እንደዚሁ ሁሉ ሐዋርያው ጳውሎስም ኢየሱስ፣ "ከሙታን በመነጣቱ የእግዚአብሔር ልጅ መሆኑ በነይል ተገለጠ" (ሮሜ 1፥4) ይለናል።

የሚለው የሐዋርያቱ ንግግር፣ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት "የያህዌ ቃል" ከሚሉት ጋር መነጻጸፍ "ጌታ" የሚለው ስያሜ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት እንደሚያሳይ የሚገልጽ ነው።

በአጠቃላይ የሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ ኢየሱስ ክርስቶስ ደቀ መዛሙርት ጸሎት የሚያደርሱለት፣ የሰዎችን ሁሉ ልብ የሚያውቅ፣ ደቀ መዛሙርት ለስሙ ሰማዕት ሆነው በሚያልፉበት ጊዜ ነፍሳቸውን እንዲረከብ የሚጠሩት፣ ደቀ መዛሙርቱ ለስሙ ክብር የሚኖሩለትና ለስሙም ክብር የሚሞቱለት፣ ቃሉን የሚያምኑና ቃሉን በመስበክና በማስተማር ሌሎች እንዲያምኑ ጥሪ የሚያቀርቡለት "ጌታ" ነው። በዚህ ዐውድ ውስጥ ኢየሱስ ክርስቶስ "ጌታ" መባሉ ከብሉይ ኪዳን ያህዌ ጋር እኩል የሚያደርገው ነው⁸⁹።

በሐዋርያው ጳውሎስ ጽሑፎች ኢየሱስ ከያህዌ ጋር በተስተካከለ መንገድ በበርካታ ምንባባት ውስጥ ጌታ ተብሎ ተጠርቶአል። በዚህ ጥናት የተወሰኑትንና አንኳር አንኳር የሚባሉትን ምንባባት በዳሰሳ መልክ እንቃኛቸዋለን። ሐዋርያው በሮሜ መልእክቱ፣ "ኢየሱስ ጌታ ነው" ብለህ በአፍህ ብትመሰክር፣ እግዚአብሔርም ከሙታን እንዳስነሣው በልብህ ብታምን፣ ትድናለህ። የምትጸድቀው በልብህ አምነህ ነው፤ የምትድነውም በአፍህ መስክረህ ነውና" (ሮሜ 10፥9-10) ይላል። ሐዋርያው፣ "ኢየሱስ ጌታ ነው" ("ኩርዮስ" κύριος) እንዲሁም "እግዚአብሔር ከሙታን እንዳስነሣው" ማመን ድነት እንደሚያስገኝ ይገልጻል። እንዲሁም በዚህ ዐውድ ውስጥ ሐዋርያው ብሉይትን ጠቅሶ፣ "በእርሱ የሚያምን ሁሉ አያፍርም" (ቀፋጥር 11) ይላል⁹⁰። የማያፍረው ጌትነቱን እንዲሁም ከሙታን መነሣቱን የሚያምን ሰው ነው። በዚህ ዐውድ ሐዋርያው ለትምህርቱ ማጠናከሪያ የጠቀሰው የኢሳይያስ 28፥16 ምንባብ እንዲህ ይላል፣ "እነሆ፣ ሰዎች እንዲደናቀፉ የሚያደርግ ድንጋይ፣ እንዲወድቁ የሚያደርግ ዐለት፣ በጽዮን ላይ አስቀምጣለሁ፤ በእርሱም የሚያምን አያፍርም"። አይሁድ የተሰናከሉበትና የወደቁበት ድንጋይ/ዐለት ኢየሱስ ነው (ለምሳሌ የሚከተሉትን ምንባቦች ይመለከታል ማቴዎስ 21፥42-44፣ ማርቆስ 12፥10-12፣ ሉቃስ 20፥17-18፣ ሐዋርያት ሥራ 4፥10-12፣ 1ጴጥሮስ 2፥6-8፣ ኤፌሶን 2፥20)።

በመቀጠል ሐዋርያው እንዲህ ይላል፣ "በአይሁድና በአሕዛብ መካከል ልዩነት የለም፤ አንዱ ጌታ የሁሉ ጌታ ነውና፤ የሚለምኑትንም አብዝቶ ይባርካል" (ሮሜ 10፥12)። ሐዋርያው፣ ለድነት ክርስቶስን ማመን ለአይሁድ ብቻ ሳይሆን ለአሕዛብም ጭምር ነው፤ ምክንያቱም፣ "አንዱ ጌታ የሁሉም ጌታ ነውና" ("ኩርዮስ" κύριος)። ኢየሱስ ክርስቶስን ጌታ ነው ብሎ መጥራት ጸሎትና የእምነት አቋም እንጂ እንዲያው ዝም ብሎ በዋዛ ፈዛዛ የሚቀርብ የስማ በለው ዐይነት ጥሪ አይደለም (1ቆሮንቶስ 1፥2)።

በዚህ ዐውድ ጳውሎስ ለሦስተኛ ጊዜ ኢየሱስን ክርስቶስን ጌታ ይለዋል፣ "የጌታን ስም የሚጠራ ሁሉ ይድናል" (ሮሜ 10፥13)። ይህ ክፍል የተጣቀሰው ከኢዩኤል 2፥32 ሲሆን፣ ጴጥሮስ በመጀመሪያው ክርስቲያናዊ ስብከቱን ባቀረበ ጊዜ ብሉይትን የጠቀሰው የመጀመሪያ ክፍል ነው (ሐዋርያት ሥራ 2፥21)። ሐዋርያው ጳውሎስም ይህንን የብሉይ ኪዳን ክፍል በመጥቀስ የኢየሱስን ጌታ ነው ብሎ የሚያምን ሰው ድነት እንደሚያገኝ ይገልጻል። በዚህ ዐውድ ጌታ የተባለው ኢየሱስ ክርስቶስ እስከ ሆነ ድረስ እንዲሁም ይህ ጌታ ከኢዩኤል ጋር ተጣቅሶ

⁸⁹ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 161.
⁹⁰ "ጋር ሂ ግራፌ" (γὰρ ἡ γράφη) የሚለው ሐረግ፣ ሐዋርያው ለትምህርቱ ማናከሪያ ብሉይትን መጥቀሱን የሚያሳይ ነው።

መቅረቡ ጌታ የሚለው ስም ከብሉይ ኪዳን ያህዌ ከሚለው ስም ጋር እኩል እንደ ሆነ ያመለክታል⁹¹።

ሐዋርያው ጳውሎስ በቆሮንቶስ መልእክቶቹ ውስጥ ለርካታ ጊዜ፣ ኢየሱስን ከብሉይ ኪዳን አብ ጋር አቻ ባደረገ መልኩ "ጌታ" ሲለው እናነባለን። በአንደኛ ቆሮንቶስ ምዕራፍ አንድ ላይ ብቻ በ10 ቀጥሮች ውስጥ ሦስት ጊዜ ኢየሱስ፣ "ጌታ" ተብሎ ሲጠራ እንመለከታለን። "በቆሮንቶስ ላለችው የእግዚአብሔር ቤተ ክርስቲያን፣ በክርስቶስ ኢየሱስ ተቀድሰው፣ የእነርሱና የእኛ ጌታ የሆነውን የጌታችንን የኢየሱስ ክርስቶስን ስም በየስፍራው ሆነው ከሚጠሩት ሁሉ ጋር ቅዱሳን ለመሆን ለተጠሩት" (1ቆሮንቶስ 1፥2) የሚለው የጳውሎስ አነጋገር የጌታን ስም መጥራት ከአምልኮ ጋር በተያያዘ መልክ የቀረበ ነው። ይህ ደግሞ ብሉይት የያህዌን ስም እንድንጠራ ከሚያስተምሩን ምንባባት ጋር የሚነጻጸር ነው (ለምሳሌ ኢዮኤል 2፥32 ላይ ያለውን ክፍል ሐዋርያው ከኢየሱስ ጋር ያያይዘዋል ሮሜ 10፥13)። ከጥቂት ቀጥሮች በኋላ፣ "በጌታችን በኢየሱስ ክርስቶስ ቀን ያለ ነቀፋ እንድትገኙ እርሱ እስከ መጨረሻው ድረስ አጽንቶ ይጠብቃችኋል" (1፥8 ከ5፥5 ጋር ያነጻጽሯል) የሚለው የሐዋርያው አነጋገር በተለይ ደግሞ "ያለነቀፋ" ("አኔንክሌቶስ" ἀνεγκλήτους) የሚለው ቃል፣ በብሉይ ኪዳን የሚቀርበውንና ነቀፋ የሌለበትን የመሥዋዕት እንስሳ የሚያሳይ ሲሆን፣ ይህ የፍርድ ቀን ብሉይት "የያህዌ ቀን" (ለምሳሌ ኢዮኤል 1፥15፣ 2፥1፡11፡31) ሲሉት፣ ሐዲስ ኪዳን ደግሞ፣ "የጌታ ቀን" ይለዋል (በኢዮኤል 1፥2 ላይ "የጌታን ስም መጥራት" እና "የጌታ ቀን" በአንድ ምንባብ ውስጥ ተነጻጽረው መገኘታቸውን ልብ ይሏል፣ የሐዋርያው ጳውሎስም ንግግር ይህን ክፍል ታሳቢ ያደረገ ሊሆን ይችላል)። ሐዋርያው በመልእክቶቹ ውስጥ ስለዚህ መጻኢ የጌታ ቀን በተደጋጋሚነት ተናግሮአል (2ቆሮንቶስ 1፥14፣ ፊልጵስዩስ 1፥6፡10፣ 1ተሰሎንቄ 5፥2፣ 2ተሰሎንቄ 2፥1-2፣ 2ጢሞቴዎስ 1፥18)⁹²።

ከላይ በተመለከትነው ትርጉሙ ሐዋርያው ኢየሱስ ክርስቶስን ጌታ የሚልባቸው በርካታ ምንባባት አሉ⁹³፡—

- ሐዋርያው ትንቢተ ኤርምያስን ጠቅሶ እግዚአብሔርን ብቻ ትምክህት ማድረግ እንደሚያስፈልገው ከገለጸ በኋላ (ለምሳሌ ኢዮኤል 1፥15፣ 2፥1፡11፡31)፣ የቆሮንቶስ መልእክቱን፣ "ክርስቶስና እርሱም ብቻ እንደ ተሰቀለ" (1ቆሮንቶስ 1፥31፣ 2፥2) መወቅ ዋነኛ ጉዳይ ነው ሲል ይገልጻል። እንደ ሐዋርያው ገለጻ የተሰቀለው ኢየሱስ "የክብር ጌታ" (1ቆሮንቶስ 2፥8) ነው። ሐዋርያው የነቢዩ ኤርምያስን ቃል ጠቅሶ፣ "በጌታ ታመኑ" የሚለው ንግግሩ፣ ኢየሱስ ክርስቶስን የሚያሳይ ከሆነ፣ (እንዲሁም የሚከተሉትን ክፍሎች

⁹¹ ሁሉም የግሪክ ዕድ ክታባት "ጌታ" ("ኩርዮስ" κύριος) የሚሉ ቢሆንም እንዲሁም "ያህዌ" የሚል አንጻራትም ጥንታዊ የግሪክ ዕድ ክታብ በሌለበት ሁኔታ የመጠበቂያ ግንብ ድርጅት ያሳተመው የአዲሲቱ ዓለም ትርጉም "ጌታ" የሚለውን ቃል ያህዌ/ጆሆቫ ብሎ ተርጉሞታል። ይህ ዐይነቱ ለውጥ ኢየሱስን ያህዌ/ጆሆቫ ነው ለማለት ተፈልጎ ሳይሆን፣ ክፍሉ ስለ ኢየሱስ ሳይሆን ስለ አብ የሚናገር ነው ለማለት ነው። አስገራሚው ጉዳይ ድርጅቱ ሮሜ 10፥9 እንዲሁም ቀጥር 12 "ጌታ" የሚለውን ቃል ቢጠቀምም እንዲሁም "ጌታ" የሚለው ቃል ኢየሱስን እንደሚያመለክት ቢስማማም ከዚህ በተቃረኑ መልኩ ቀጥር 13 ስለ አብ የሚናገር ነው የሚለው ትምህርቱ አንጻራትም ድጋፍ የለውም።

⁹² Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 162-63.

⁹³ ዘኒ ከማሁ፣ 163-165።

ይመለከቷል ገላትያ 6÷14፤ ፊልጵስዮስ 3÷3) ኢየሱስ ጌታ መባሉ ብሉያት ያህዌን በሚያመለክቱበት መንገድ ነው፤ ይህም የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያሳይ ነው።

- ሐዋርያው ጳውሎስ፣ "የእግዚአብሔርን መንፈስ የተረዳ፣ አማካሪውስ ሆኖ ያስተማረው ማነው?" የሚለውን የኢሳይያስ 40÷3ን ምንባብ በመጥቀስ፣ "እኛ ግን የክርስቶስ ልብ (አስተሳሰብ) አለን" (1ቆሮንቶስ 2÷16) ይላል። ይህ ማለት የእግዚአብሔር አስተሳሰብ ማወቅ የምንችለው እርሱ ራሱ ሐሳቡን ሲገልጽልን ብቻ ነው ማለት ነው። በኢሳይያስ መጽሐፍ ያህዌ የሚለው ምንባብ በሐዲስ ኪዳን ኢየሱስን ለማመልከት "ጌታ" ተብሎ መቅረቡ እንዲሁም፣ "ያህዌን ማወቅ" "ጌታን ከማወቅ" ጋር መነጻጸሩ የኢየሱስን አምላክነት የሚያስተምር ነው።
- ሐዋርያው ሐሲ የሚሰነዝሩበትን ሰዎች አስመልክቶ፣ "በእኔ ላይ የሚፈርድ ጌታ ነው" (1ቆሮንቶስ 4÷4) በሚለው ንግግሩ "ጌታ" የሚለው ቃል የሚያመለክተው ኢየሱስን ነው፤ ምክንያቱም የሐዲስ ኪዳን ምንባባት ኢየሱስ በፍርድ ወንበር ላይ የሚቀመጠው እርሱ እንደ ሆነ በግልጽ ይናገራሉና (1ቆሮንቶስ 1÷8 ያስታውሷል፤ እንዲሁም የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል 1ቆሮንቶስ 11÷32፤ 2ቆሮንቶስ 5÷10)። "ስለዚህ ጊዜው ሳይደርስ በምንም ነገር አትፍረዱ፤ ጌታ እስኪመጣ ጠብቁ። እርሱ በጨለማ ውስጥ የተሰወረውን ወደ ብርሃን ያመጣዋል፤ በሰዎች ልብ ውስጥ ያለውንም ሐሳብ ይገልጠዋል" (1ቆሮንቶስ 4÷5)። ይህን የሚያደርገው ጌታ ኢየሱስ ከሆነ እንዲሁም ብሉያት ይህን የሚያደርገው ያህዌ እንደ ሆነ መግለጻቸው (1ነገሥት 8÷39፤ 1ዜና 28÷9፤ መዝሙር 96÷13፤ 139÷23-24፤ ምሳሌ 16÷2፤ 17÷3፤ ኤርምያስ 17÷10)፣ "ጌታ" የተባለው ኢየሱስ ከያህዌ ጋር ተነጻጽሮ እንደ ቀረበ፣ የሚያስተምር ሲሆን፣ ይህም የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያሳይ ይሆናል።
- የብሉይ ኪዳን ጉባኤዎች በያህዌ ስም የሚጠሩ ሲሆን፣ የሐዲስ ኪዳን ጉባኤዎች የሚሰበሰቡት በጌታ በኢየሱስ ክርስቶስ ስም (1ቆሮንቶስ 5÷4፤ ሮሜ 16÷16) መሆኑ፣ ጌታ ስያሜ ከያህዌ ጋር የሚነጻጸር ይህም ጌታ የተባለውን ኢየሱስ ከያህዌ ጋር እኩል የሚያደርገው ይሆናል።
- ብሉያት ሰዎች ሁሉ የሚጸድቁት በያህዌ እንደ ሆነ የሚገልጹ (ለምሳሌ ኢሳይያስ 45÷25) ሲሆን፣ የሐዋርያው ጳውሎስ መልእክቶች (ለምሳሌ 1ቆሮንቶስ 6÷11) ደግሞ ጽድቅ በጌታ በኢየሱስ ብቻ መሆኑን መግለጻቸው፣ ጌታና ያህዌ በተመሳሳይ ዐውድ ውስጥ መነጻጸራቸውን ይህም ጌታ የተባለው ኢየሱስ ከያህዌ ጋር እኩል መሆኑን የሚያሳዩን ናቸው።
- "ብቻ እያንዳንዱ ሰው ጌታ እንደ ወሰነለት፣ እያንዳንዱም እግዚአብሔር እንደ ጠራው በዚያው ይመሳሰላሉ" (1ቆሮንቶስ 7÷17) ይህ ምንባብ ለድኑት የሚጠራ እግዚአብሔር አብ እንደ ሆነ ሁሉ፣ የሰዎችን ዕድል ፈንታ የሚወስነው ደግሞ "ጌታ" ኢየሱስ መሆኑን ይገልጻል። በዚህ ዐውድ "ጌታ" የተባለው ኢየሱስና "እግዚአብሔር" የተባለው አብ መለኮታዊ ባሕርያትን በሚያሳይ መልኩ ተነጻጽረው መገኘታቸው (ይኸውም የሰዎችን መጻኢ ዕድል ፈንታ ለዘላለም መወሰን እንዲሁም ሰብአውያንን ለድኑት መጥራት) የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያስተምር ነው።
- 1ቆሮንቶስ 7÷32-35 ባለው ክፍል ጌታን ደስ ስለማሰኘት የሚናገር ሲሆን፣ የብሉይ ኪዳን ምንባባት ደግሞ፣ የሕይወት ቀዳማይ ግብ ያህዌን ደስ ማሰኘት እንደ ሆነ ያስተምራሉ (ለምሳሌ ዘፀአት 15÷26፤ ዘዳግም 6÷18)። በተጨማሪም በ1ቆሮንቶስ 7÷35 ላይ፣ "ዩፓርዴሮን" (εὐπαρεδρον) የሚለው የግሪክ ቃል በአዲሱ መደበኛ ትርጉም፣ "ልባችሁ ሳይክፈል" ተብሎ የተተረጎመ ሲሆን፣ በዚሁ በጳውሎስ መልእክት ውስጥ "በቤተ መቅደስ የሚያገለግሉ ምግባቸውን ከቤተ መቅደስ እንደሚያገኙ፣ በመሠዊያውም የሚያገለግሉ ከመሥዋዕቱ እንደሚካፈሉ አታውቁም?" (1ቆሮንቶስ 9÷13) በሚለው ምንባብ "ፓርድሩዌንቴስ" (παρεδρεύοντες) የሚለው የግሪክ ቃል "የሚያገለግሉ" የሚለውን ቃል

- ተክቶአል። ሐዋርያው በእነዚህ ምንባባት ሃይማኖታዊ የሆነው አገልግሎት ለጌታ ኢየሱስ እንደሚሰጥ ሲገልጽ ብሉያት ደግሞ ለያህዌ እንደሚቀርብ ያስተምራሉ። ይህ ንጽጽር ጌታ የሚለው ቃል በብሉይ ኪዳን ያህዌ ከሚለው ቃል ጋር አቻ እንደ ሆነ የሚያስተምር ነው።
- "የጌታን ጽዋና የኦጋንንትን ጽዋ በአንድ ላይ መጠጣት አትችሉም፤ ከጌታ ማዕድና ከኦጋንንት ማዕድ ተካፋይ መሆን አትችሉም" (1ቆሮንቶስ 10፥21) በሚለው የሐዋርያው ማስጠነቀቂያ ላይ፣ "የጌታ ጽዋ" የሚለው ሐረግ፣ የጌታን ራት የሚያመለክት ነው (1ቆሮንቶስ 10፥16፣ 11፥20)። "የጌታ ማዕድ/ገበታ" የሚለው አገላለጽ በብሉይ ኪዳን ለእግዚአብሔር የሚቀርበውን መሥዋዕት የሚያመለክት ነው (ሚልክያስ 1፥7:12)። ሐዋርያው የጌታን ራት ለሰይጣን ከሚሠዋው ከአረማውያን ሐሰተኛ አምልኮ ጋር ማነጻጸሩ (1ቆሮንቶስ 10፥20፣ ዘዳግም 32፥21) አረማዊውን አምልኮ ከክርስቲያናዊው አምልኮ ጋር ማነጻጸሩ ጌታ የተባለው ኢየሱስ አምልኮ እንደሚቀርብለት ይህም የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያመለክት ነው። ሐዋርያው ክርስቲያናዊውን አምልኮ ለጣዖት ከሚቀርበው አምልኮ ጋር በማነጻጸር፣ "ጌታን እናስቀናውን?" (1ቆሮንቶስ 10፥22) የሚለው አነጋገሩ፣ በዘዳግም 32፥21 ላይ ሕዝቦ እስራኤል አምላኩን ያህዌን ትቶ ለጣዖት በመሠዋቱ ምክንያት እግዚአብሔር፣ "አምላክ ባልሆነው አስቀኑኝ፤ በከንቱ ጣዖቶቻቸው አስቆጡኝ" የሚለውን ንግግሩን ታሳቢ ያደረገ ነው። "ማዕድ"፣ "አምልኮ"፣ "አምላክን"፣ "ማስቀናት" ወዘተ የሚሉት ቃላት፣ በብሉይ ኪዳን አምልኮ ለያህዌ ብቻ እንደ ሆነ ሁሉ፣ በሐዲስ ኪዳን እውነተኛ አምልኮ ለጌታ ኢየሱስ ተደርጎ መቅረቡን የሚያመለክት ሲሆን፣ ጌታ የተባለው ኢየሱስ በብሉያት አብ ያህዌ የተባለበትን አካሄድ የተከተለ ሆኖ እናገኘዋለን፤ ይህም የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት የሚያመለክት ነው።
 - ሐዋርያው፣ በአንደኛ ቆሮንቶስ 16፥22-23 ባለው የመለእክቱ ማጠናቀቂያ ክፍል፣ "ጌታን የማይወድ ቢኖር የተረገመ ይሁን። ጌታ ሆይ፣ ና! የጌታ ኢየሱስ ጸጋ ከእናንተ ጋር ይሁን" በተለይ፣ "ጌታን የማይወድ ሰው የገረገመ ይሁን" የሚለው አነጋገሩ እንዲሁም ጌታ በቶሎ እንዲመጣ ወደ ጌታ ጸሎት የሚያደርሰው ንግግሩ፣ አምላካዊ ባሕርይ የሆኑትን ጸሎትን መሰማትንና "እግዚአብሔር አምላክህን ብቻ መውደድን" (ዘዳግም 6፥5 ጀምሮ ያለውን ክፍል ይመለከቷል) መሠረት ያደረጉ ናቸው። ይህ ጉዳይ፣ "ጌታ" የተባለው ፍጹም ኢየሱስ አምላክ መሆኑን የሚያስተምር ነው።

እንደ አንደኛ ቆሮንቶስ ሁሉ፣ የሐዋርያው የጳውሎስ በፊልጵስዩስ መልእክቱም ኢየሱስ ክርስቶስን "ጌታ" እያለ ከአብ ጋር እኩል ያደረጋቸው ምንባባት አሉ። ነገር ገን ጥናታችን ዳሰሳዊ ከመሆኑ የተነሣ ፊልጵስዩስ 2፥9-11 ያለውን ምንባብ ብቻ ለማየት እንሞክራለን⁹⁴። ከቀሩጥር 9-11 ባለው ክፍል ኢየሱስ ክርስቶስ በጽንፈ ዓለሙ ውስጥ ያለውን ቦታ እንዲህ ሲል ይገልጻል፡—

"ስለዚህ እግዚአብሔር እጅግ ከፍ አደረገው፣ ከስምም ሁሉ በላይ የሆነውን ስም ሰጠው፣ ይኸውም በሰማይና በምድር፣ ከምድርም በታች፣ ጉልበት ሁሉ ለኢየሱስ ስም ይንበረከክ ዘንድ፣

⁹⁴ የሚለው የብሉይ ኪዳንን ዐውድ በተከተለ መንገድ ኢየሱስ "ጌታ" (ግሪክ "ኩርዮስ" κύριος) መባሉ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት ያሳያል በሚለው ርእስ ጉዳይ ላይ ሰፊ ጥናት ከፈለጉ የሚከተሉትን መጻሕፍት ይመለከቷል፡— David B. Capes, *Old Testament Yahweh Texts in Paul's Christology*, WUNT 2.47 (Tübingen: Mohr, 1992) ይህ የዶክተር ካፕስ መጽሐፍ፣ ጀርመን አገር በሚገኘው የቱቢንገን ዩኒቨርሲቲ የዶክትሬት ዲግሪ ማሟያ የቀረበ ጥናታዊ ጽሑፍ ሲሆን፣ አብዛኛው ሰው ሊጠቀምበት በሚችል መንገድ ተዘጋጅቶ ለንባብ የቀረበ ነው። Gordon D. Fee, *Pauline Christology: An Exegetical-Theological Study* (Peabody, MA: Hendrickson, 2007). ይህ የፕሮፌሰር ፊ መጽሐፍ ደግሞ ሐዋርያው ጳውሎስ ኢየሱስ ክርስቶስን "ጌታ" ባለባቸው ምንባባት ላይ ሰፊ ትንተና ያቀርባል።

ምላስም ሁሉ ለእግዚአብሔር አብ ክብር፣ ኢየሱስ ክርስቶስ ጌታ እንደ ሆነ ይመሰክር ዘንድ ነው።።

ከዚህ ምንባብ ሁለት መሠረታዊ ቀሩም ነገሮችን እንግራለን፤ ይኸውም፡— (1) ይህ ክፍል ኢየሱስ ክርስቶስ ከስሞች ሁሉ በላይ የሆነ ስም እንዳለው እንዲሁም ይህ ስም "ጌታ" (ግሪክ "ኩርዮስ" κύριος) የሚለው ስም መሆኑን (በዕብራውያኑ ዐውድ ውስጥ ይህ ስም ያህዌ የሚለው ስም ነው)። (2) በዚህ ክፍል "ጌታ" የሚለው ስም፣ በብሉይ ኪዳን "ያህዌ" የሚለው ስም ከቀረበበት ዐውድ ጋር በንጽጽር መቅረቡ "ጌታ" የተባለውን ኢየሱስን ፍጹም አምላክ መሆኑን የሚያሳይ ነው። (3) "ጉልበት ሁሉ" የሚንበረከክለት፣ "ምላስም ሁሉ ጌትነቱን የሚመሰክርለት" የብሉይ ኪዳን "ያህዌ" (ኢሳይያስ 45፥23) በአዲስ ኪዳን ደግሞ "ጌታ" ኢየሱስ (ፊልጵስዩስ 2፥10-11) መሆኑ የኢየሱስን አምላክነት ፍንትው አድርጎ የሚያሳይ ነው። የሚከተሉትን ሁለት ምንባባት ያነጻጽሯል፡—

ምንባብ	(በሰብዓ ሲቃናት ትርጉም)	አማርኛ ትርጉም
ኢሳይያስ 45፥23	κάμψει πάν γόνυ καὶ ἔξομολογήσεται πάντα γλώσσα	ጉልበት ሁሉ በእኔ ፊት ይንበረከካል፤ አንደበትም ሁሉ በእኔ ይምላል።።
ምንባብ	(በሐዲስ ኪዳን ግሪክ)	አማርኛ ትርጉም
ፊልጵስዩስ 2፥10-11	ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πάν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων καὶ πάντα γλώσσα ἔξομολογήσῃται ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός.	ይኸውም ለኢየሱስ ክርስቶስ ስም ጉልበት ሁሉ ይንበረከካል [πάν γόνυ κάμψῃ] በሰማይም ሆነ በምድርም እንዲሁም ከምድር በታች፤ ምላስም ሁሉ ለእግዚአብሔር አብ ክብር ኢየሱስ ክርስቶስ ጌታ እንደ ሆነ ያውጅ ዘንድ [καὶ πάντα γλώσσα ἔξομολογήσῃται]።።

ደክተር ዴቪድ ካፕስ ይህን ጉዳይ አስመልክተው አንዲህ ይላሉ፡—

"ጉልበት ሁሉ ይንበረከካል"፣ "ምላስም ሁሉ ይምሰክራል" የሚሉት ዐረፍተ ነገሮች ለብሉይ ኪዳን የአሐዱ አምላክ ሃይማኖት መሠረቶች ከመሆናቸውም በላይ ዐረፍተ ነገሮቹ በቀጥታ ያህዌን የሚያመለክቱ ናቸው።⁹⁵።

በእነዚህ ሁሉት ምንባባት ላይ የተቀመጡት ቀሩም ነገሮች በርካታ የነገረ መለኮት ምሁራን "ኢየሱስ ክርስቶስ ጌታ ነው" የሚለውን ምንባብ (ፊልጵስዩስ 2፥9-11) ልክ እንደ አብ ኢየሱስ ክርስቶስም ያህዌ ነው እንዲሉ አድርገዋቸዋል⁹⁶።

⁹⁵ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 167. ከDavid B. Capes, *Old Testament Yahweh Texts in Paul's Christology*, WUNT 2.47 (Tübingen: Mohr, 1992), 159. ጠቅሰው እንደ ጻፉት።

⁹⁶ ዝኒ ከግሁ።።

አንዳንድ ሰዎች፣ "ጉልበት ሁሉ ለኢየሱስ ክርስቶስ እንዲንበረከክ እንዲሁም ምላስ ሁሉ ጌታ ነው እንዲል *የሰጠው*" እግዚአብሔር አብ (ቀጥተኛ 9) ነው፤ ስለዚህ ኢየሱስ ክርስቶስ "ጌታ" መባሉም ሆነ "ጉልበት ሁሉ ለእርሱ መንበርከኩ" ፍጹም አምላክ መሆኑን የሚያሳይ አይደለም የሚል የሙግት ነጥብ አላቸው። ነገር ግን ይህ ዐይነቱ አስተሳሰብ ሚዛን ሊደፋ የማይችልበት ምክንያት፡—

(1) ለክብሩ የሚቀናው አምላክ "ከእኔ በፊት አምላክ አልተሠራም ከእኔ በኋላም አይሆንም" እንዲሁም "ክብራን ለማንም አልሰጥም" የሚሉትን የብሉይ ኪዳን ምንባባት (ለምሳሌ ኢሳይያስ 43÷10፣ ዘፀአት 20÷2-7) ያመሳከረ ያለመሆኑ ብቻ ሳይሆን፣ (2) በፊልጵስዩስ ምዕራፍ ሁለት ዐውድ ውስጥ እግዚአብሔር ኢየሱስ ክርስቶስን፣ "ከፍ ከፍ" በማድረግ "ጌታ" የሚለውን ከስም ሁሉ በላይ ስም የሰጠበት እንዲሁም "ጉልበት ሁሉ እንዲንበረከክለት" ያደረገበት ዐቢይ ምክንያት ኢየሱስ ክርስቶስ "በባሕርዩ አምላክ ሆኖ ሳለ፣ ከእግዚአብሔር ጋር መተካከልን ሊለቀው የማይገባ ነገር አድርጎ ስላልቁጠረው" (ፊልጵስዩስ 2÷6) በሌላ አገላለጽ፣ "ራሱን ባዶ" ስላደረገ እንዲሁም (3) ቅዱሳት መጻሕፍት ኢየሱስ ክርስቶስ ቅድመ ትስብእት፣ ትስብእትም ሆነ ድኅረ ትንሣኤ፣ "ዘላለማዊ የሆነ አምላክ እንደ ሆነ" በግልጽ ማስተማራቸው (ለምሳሌ ዮሐንስ 1÷1:18፣ 20÷28፣ ዕብራውያን 1÷8) ኢየሱስ ክርስቶስ ከስም ሁሉ በላይ ስም የተሰጠው እንዲሁም ጉልበት ሁሉ የተንበረከከለት በዘመነ ሥጋዊ ራሱን ባዶ በማድረግ ብቻ ነው ማለት ስሕተት ነው።

በሐዋርያው ጴጥሮስ መልእክትም ውስጥ ኢየሱስ ከያህዌ ጋር በተስተካከለ መንገድ ቢያንስ በሁለት ምንባባት ውስጥ "ጌታ" ተብሎ ተጠርቶአል። ሐዋርያው ጴጥሮስ አዳዲስ አማኞች በእምነታቸው ይጸኑ ዘንድ በጻፈው የማበረታቻ መልእክት ውስጥ፣ "ጌታ መልካም መሆኑን ቀምሳችኋልና" (1ጴጥሮስ 2÷3) ይላል። ይህ ምንባብ መዝሙር 34÷8 ላይ፣ "እግዚአብሔር ቸር መሆኑን ቀምሳችሁ እዩ" የሚለውን ምንባብ ተሳቢ ያደረገ ነው። 1ጴጥሮስ 2÷3 ላይ "ጌታ" የተባለው ኢየሱስ ክርስቶስን ነው (ቀጥተኛ 4 ይመለከቷል)። ሐዋርያው፣ "ሕያው ድንጋይ" የሚሉትን የብሉይ ኪዳን ምንባባት ኢየሱስ ክርስቶስን እንደሚያመለክቱ ገልጸዋል (ለምሳሌ ቀጥተኛ 6-8 ያለውን ክፍል ከኢሳይያስ 28÷16፣ መዝሙር 118÷22፣ ኢሳይያስ 8÷14 ጋር ያወዳድሯል)። በተለይ ኢሳይያስ 8÷14-14 ላይ ያለው ክፍል፣ "ሕያው ድንጋይ" የሚለው ገለጻ ያህዌን የሚያመለክት ነው።—

"እነዚህ ሰዎች፣ አድማ ብለው የሚጠሩትን፣ ማንኛውንም ነገር፣ 'አድማ' አትባሉ፤ እነርሱ የሚፈሩትን አትፍሩ፤ አትሸበሩለትም። ልትቀድሱ የሚገባው የሰራዊት ጌታ እግዚአብሔርን ብቻ ነው፤ ልትፈሩት የሚገባው እርሱን ነው፤ ልትንቀጠቀጡለት የሚገባውም እርሱ ነው። እርሱም መቅደስ ይሆናል፤ ለሁለቱ የእስራኤል ቤት ግን የሚያደናቅፍ ድንጋይ የሚያሰናክልም ዐለት ይሆንባቸዋል፤ ለኢየሩሳሌም ሕዝብም ወጥመድና አሸክላ ይሆናል"።

ሐዋርያው ጴጥሮስ "የሚያሰናክል፣ የሚጥላቸውም ዐለት" (1ጴጥሮስ 2÷8) የሚለው ገለጻው ኢየሱስ ክርስቶስ መሆኑ በተጨማሪም 1ጴጥሮስ 3÷10-12 ከመዝሙር 34÷12-16 ካለው ክፍል መጠቀሱ እንዲሁም ቀጥተኛ 3 ላይ ኢየሱስን ጌታ ማለቱ ኢየሱስን ያህዌ ከሚለው ስም ጋር አቻ የሚያደርግ ነው።

ምንባብ	(በሰብዓ ሲቃናት ትርጉም)	አማርኛ ትርጉም
ኢሳይያስ 8÷12-13	τὸν δὲ φόβον αὐτοῦ οὐ μὴ φοβηθῆτε οὐδὲ μὴ παραχθῆτε, κύριον αὐτὸν ἀγιάσατε,	ነገር ግን እነርሱ የሚፈሩትን ነገር አትፍሩ አትታወኩም፤ ነገር ግን ራሱን ጌታ ቅዱስ አድርጋችሁ
ምንባብ	(በሐዲስ ኪዳን ግሪክ)	አማርኛ ትርጉም
1ጴጥሮስ 3÷13-15	τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε μηδὲ παραχθῆτε, κύριον δὲ τὸν Χριστὸν ἀγιάσατε	ነገር ግን እነርሱ የሚፈሩትን ነገር አትፍሩ አትታወኩም፤ ነገር ግን ክርስቶስን ቅዱስ አድርጋችሁ

ኢሳይያስ "እርሱ ራሱን" ("አውቶን" αὐτὸν) ሲል **ጴጥሮስ** "ክርስቶስን" ("ክርስቶን" Χριστὸν) ከማለት ውጪ በኢሳይያስ 8÷12-13 እና በ1ጴጥሮስ 3÷13-15 ባሉት ክፍሎች ውስጥ አንዳችም ልዩነት የለም። ኢየሱስ "ቅዱስ" የሆነ "ጌታ" መሆኑን ይህ ደግሞ ኢየሱስን ከያህዌ ጋር አቻ እንደሚያደርገው የሚያስተምር ነው።

በአጠቃላይ የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ኢየሱስ ክርስቶስን ጌታ ያሉበት ዐውድ ብሉይት አብን ያህዌ በሚሉበት ዐውድ መሆኑ እንዲሁም የጥንቷ ቤተ ክርስቲያን "ኢየሱስ ጌታ ነው" የሚለው ዐዋጅ "የናዝሬቱ ኢየሱስ ያህዌ ነው" የሚለውን መሠረተ እምነቷን የሚወክል ነው⁹⁷።

III. "ኸልፋና 9ሜጋ" (Ἄλφα καὶ τὸ Ὠ) ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

ኢየሱስ ክርስቶስ ተፈጥሮአዊ የሚለው አርዮሳዊ ትምህርት፣ ቅዱሳት መጻሕፍት ስለ ክርስቶስ የሚያስተምሩትን ትምህርት መሠረት ያደረገ አይደለም። ብሉይት እግዚአብሔር አብ አልፋና የሜጋ መሆኑን እንደሚያስተምሩት ሁሉ፣ ሐዲስ ኪዳንም ኢየሱስ ክርስቶስ አልፋና የሜጋ እንደ ሆነ ያስረዳል። ይህ ደግሞ እግዚአብሔር አብ ጅምራ እንደሌላው ሁሉ ኢየሱስም ጅምራ የሌለው አምላክ መሆኑን የሚያስተምር ነው።

⁹⁷ "የኢትዮጵያ ሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን" በመባል የሚታወቀው ሳባልዮሳዊ አስተምህሮ ያለው መናፍቃዊ ድርጅት፣ "ኢየሱስ ያህዌ ነው" የሚለውን ይህን ትምህርት፣ ኢየሱስ ክርስቶስ በብሉይ ኪዳን እግዚአብሔር አብ ተብሎ የሚጠራው ነው በሌላ አገላለጽ አብና ወልድ አንድ አካል ናቸው ለሚለው የተሳሳተ ድምጻማ እንደ ግብአት ሊጠቀሙበት ይችላሉ። ኢየሱስ ክርስቶስ ልክ እንደ አብ ፍጹም አምላክ ነው ማለት ኢየሱስ ክርስቶስ እግዚአብሔር አብ ነው ማለት በፍጹም አይደለም። "ተስፋ-ዬ መምህር ነው" "አማራ መምህር ነው" ማለት ተስፋ-ዬ የሚባለው ሰው አማራ ተብሎ የሚጠራው ሰው ነው ማለት አይደለም። ነገር ግን እነዚህ ግለሰቦች የማስተማርን ባሕርይ ይጋራሉ ማለት እንጂ። "አብና ወልድ አንድ አካል ናቸውን?" በሚለው ርእስ ሥር የአብና የወልድን አካላዊ ልዩነት በሰፊው ለማየት እንሞክራለን።

“አልፋና ምሥጋ” የሚለው ስያሜ በሐዲስ ኪዳን ምንባባት ውስጥ በራእይ ዮሐንስ ላይ ብቻ የሚገኝ ሲሆን⁹⁸፣ በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በተለይ በትንቢተ ኢሳይያስ ላይ ተደጋግሞ ተጠቅሶአል። "እኔ እግዚአብሔር ከፊተኛው ከኋለኛውም ጋር እኔው ነኝ...የፊተኛውም እኔ ነኝ የኋለኛውም እኔ ነኝ...እኔ እኔ ነኝ፤ ፊተኛው እኔ ነኝ፤ ኋለኛውም እኔ ነኝ" (ኢሳይያስ 41፥4፤ 44፥6፤ 48፥12)። በትንቢተ ኢሳይያስ እግዚአብሔር "እኔ ፊተኛና ኋለኛ ነኝ" ያለበት ዐውድ፣ የእግዚአብሔር ሕዝብ የሆነው ሕዝበ እስራኤል፣ ለተሐድሶ ታላቅ የሆነ አይቀሬ ተስፋ እንዳለው በሚናገርበት ክፍል ነው።

የ ዮሐንስ ራእይ መጽሐፍ፣ አልፋና ምሥጋ፣ ፊተኛውና ኋለኛው፣ መጀመሪያውና መጨረሻው የሚለውን ስያሜ ለኢየሱስ ጥቅም ላይ ማዋሉ የሚያሻማ ጉዳይ አይደለም። ለምሳሌ፣ "አትፍራ፣ የመጀመሪያውም የመጨረሻውም እኔ ነኝ፤ እኔ ሕይወት ነኝ፤ ሞቼ ነበር፤ እነሆ አሁን ከዘላለም እስከ ዘላለም ድረስ ሕይወት ነኝ፤ የሞትና የሲኦል መክፈቻም በእጄ ነው" (ራእይ 1፥17-18)። "የመጀመሪያውና የመጨረሻው ሞቶም የነበረውና ሕይወት የሆነው እንዲህ ይላል" (ራእይ 2፥8)።

እነዚህ ምንባባት የተነገሩት ኢየሱስ በሞቱና በትንሣኤው ሞትን ድል እንደ ነሃ እንዲሁም በእርሱ ተስፋ የሚያደርጉ ሰዎች ልክ እንደ እርሱ በመጨረሻ ሞትን ድል እንደሚነሡ በሚያስተምሩ ዐውዶች ውስጥ ነው። በዚህ መልኩ ሲታይ በኢሳይያስም ሆነ በዮሐንስ ራእይ ቃሉ ጥቅም ላይ የዋለው ተመሳሳይ መልእክት በወከሉ ዐውዶች ምንባቦች ውስጥ ነው።

አንዳንድ ግለሰቦችም ሆኑ የሃይማኖት ድርጅቶች አልፋና ምሥጋ፣ መጀመሪያውና መጨረሻው (ራእይ 1፥8፤ 21፥6) የሚሉት ስያሜዎች ጥቅም ላይ የዋሉት፣ ለሁሉን ቻዩ አምላክ ለአብ እንጂ ለኢየሱስ ክርስቶስ አይደለም ባዮች ናቸው። ነገር ግን በዚያው ዐውድ ውስጥ በማያሻማ መልኩ ስያሜው ለኢየሱስ ክርስቶስ ጥቅም ላይ ውሎ እናገኘዋለን።—

"እነሆ ቶሎ እመጣለሁ፤ ዋጋዬ በእኔ ዘንድ አለ፤ ለእያንዳንዱም እንደ ሥራው መጠን እክፍለዋለሁ። አልፋና ምሥጋ፣ ፊተኛውና ኋለኛው፣ መጀመሪያውና መጨረሻው እኔ ነኝ" (ራእይ 22፥12-13)።

“እነሆ በቶሎ እመጣለሁ” የሚለው ማነው የሚለው ጉዳይ ለዚህ ውይይት መሠረታዊ ነው። ይህን ቃል የሚናገረው አብ ነው ወይስ ኢየሱስ ክርስቶስ ለሚለው መሠረታዊ ጥያቄ ራእይ መልስ ይሰጣል፣ "እነዚህን ነገሮች የሚመሰክረው 'አዎ ቶሎ እመጣለሁ' ይላል። አሜን፤ ጌታ ኢየሱስ ሆይ ና" (ራእይ 22፥20)። በዚህ መጽሐፍ መግቢያ ላይ ኢየሱስ ራሱ እርሱን ባልታመኑ ሰዎች ላይ ለመፍረድ፣ የታመኑትን ሰዎች ደግሞ ለመሸለም እንደሚመጣ ተናግሮአል (ራእይ 2፥16፤ 3፥11)። ኢየሱስ ሰዎች በሥራቸው መጠን እንደሚከፍላቸው በዚህ መጽሐፍ ውስጥ አስታውቆአል (ራእይ 2፥23፤ 20፥13)። ስለዚህ እነሆ በቶሎ እመጣለሁ የሚለው ተናጋሪ ነው "እኔ አልፋና ምሥጋ ነኝ" የሚለው (ራእይ 22፥12-13)።

⁹⁸ ዕብራውያን 12፥2 ኢየሱስ ክርስቶስ፣ "የእምነታችን ራስና ፈጻሜ" (ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν) ነው የሚለው ዐረፍተ ነገር ከዚህ ስያሜ ጋር ተያያዥነት ቢኖረውም አልፋና ምሥጋ የሚለው ስያሜ ግን የሚገኘው በራእይ ዮሐንስ ላይ ብቻ ነው።

IV. "ሙሽራውና ሙሽራዩቱ" (νύμφη καὶ νυμφίος) ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

በብሉይ ኪዳን ምንጣባት ያህዌ ለእስራኤል እንደ ባል ሆኖ ተገልጦአል፡—

"ባልሽ ፈጣሪሽ ነውና፤ ስሙም የሰራዊት ጌታ እግዚአብሔር ነው፤ ታዳጊሽ የእስራኤል ቅዱስ ነው፤ እርሱም የምድር ሁሉ አምላክ ይባላል" (ኢሳይያስ 54፥5)።

ጉልማሳ ድንግሊቱን እንደሚያገባ፣ ልጆቻሽ እንዲሁ ያገቡሻል፤ ሙሽራ በሙሽራዩቱ ደስ እንደሚለው፣ አምላክሽ በአንቺ ደስ ይለዋል (ኢሳይያስ 62፥5)።

ኃቢዩ ኢሳይያስ፣ እግዚአብሔር እስራኤል ጋር ያለውን ይህን መሰል ግንኙነት ይፋ ያደረገበት ዐውድ እስራኤል በሚያሳዝን መንገድ ለእግዚአብሔር ታማኝ መሆን በተሳናት ጊዜ ነው። እንደ ሌሎቹ የእስራኤል ነቢያት ሁሉ ኢሳይያስም እስራኤልን የሚያቀርባት ለትዳሯ ታማኝ እንዳልሆነች ሚስት ነው። እስራኤል ከእግዚአብሔር ሌሎችን አማልክት ማምለኳ ወይም የአረማውያንን መድብለ አማልክት በእግዚአብሔር ላይ መደበሷ ነቢያቱ ሁሉ ራሷን ለዝሙት አሳልፋ እንደ ሸጠች ሴት አድርገው ነው ያቀረቧት (ኢሳይያስ 54፥4-8፣ 62፥4-5፣ ኤርምያስ 2፥2፣ 3፥1-14፣ ሕዝቅኤል 16፥8-63፣ 23፥1-49፣ ሆሴዕ 2፥1-3፥5)። እስራኤል ለአምላኳ ለእግዚአብሔር ታማኝ በልሆነችባቸው በእነዚህ ዐውዶች ውስጥ፣ ነቢያቱ አሻግረው የሚናገሩት እግዚአብሔር ራሱ ሕዝቡን ከእርሱ ጋር ወደሚደረግ ትክክልኛ ኅብረት እንደሚያመጣ ነው። በትንቢተ ኤርምያስ ውስጥ እግዚአብሔር ሙሴያዊ ከሆነው ኪዳን በተለየ መልኩ፣ ከእስራኤል ጋር፣ "አዲስ ቃል ኪዳን እንደሚያደርግ" ይገልጻል። ምክንያቱም የእስራኤል ልጆች ሙሴያዊውን ኪዳን አፍርሰዋልና፡—

"ከእስራኤል ቤትና ከይሁዳ ቤት ጋር" ይላል እግዚአብሔር፣ 'አዲስ ቃል ኪዳን የምገባበት ጊዜ ይመጣል። ከግብፅ አወጣቸው ዘንድ፣ እጃቸውን ይገጩ በመራጃቸው ጊዜ ከአባቶቻቸው ጋር እንደ ገባሁት ኪዳን አይደለም፤ የእነርሱ ባል ሆኜ ሳለሁ፣ ቃል ኪዳኔን አፍርሰዋልና' ይላል እግዚአብሔር" (ኤርምያስ 31፥31-32)።

ኃቢዩ ሆሴዕም እስራኤል ከጥመቷ ተመልሳ አምላኳ እስራኤልን የምታመልክበት ጊዜ እንደሚመጣ ተንብዮአል፡—

"ከዚያ በኋላ እስራኤላውያን ተመልሰው አምላካቸውን እግዚአብሔርንና ንጉሣቸውን ዳዊትን ይፈልጋሉ፤ በመጨረሻውም ዘመን በመንቀጥቀጥ ወደ እግዚአብሔርና ወደ በረከቱ ይመጣሉ" (ሆሴዕ 3፥5)።

በዚህ ዐውድ ዳዊት የመጠቀሱ ምክንያት በሰሜኑ ግዛት የሚገኙት እስራኤላውያን የዳዊትን ንግሥና በውል እንደሚገነዘቡ የሚያሳይ ሲሆን፣ የትንቢቱ የሩቅ ዘመን ፍጻሜ ደግሞ የዳዊት ንግሥና ከተጠናቀቀ በኋላ፣ ስለሚነሣው የዳዊት ዘር ስለሆነው ስለ መሲሐ የሚናገር ነው (ሆሴዕ 3፥4፣ ኤርምያስ 30፥9፣ ሕዝቅኤል 34፥24)።

የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ኢየሱስ ክርስቶስ መሲሐ ብቻ ሳይሆን፣ ሙሽራም እንደ ሆነ ያስተምራሉ። ኢየሱስ፣ ደቀ መዛሙርቱ ጾምን የማይጸሙት ለምንድን ነው የሚል ጥያቄ በተጠ

የቀ ጊዜ፣ "እንዲህ አላቸው፤ 'ሙሽራው ከእነርሱ ጋር እያለ ሚዜዎቹ ሊጸሙ ይችላሉ-ን? ሙሽራው ከእነርሱ ጋር እያለ ሊጸሙ አይችሉም" (ማርቆስ 2፡19)። በዚህ ክፍል ኢየሱስ ራሱን እንደ ሙሽራ ደቀ መዛሙርቱን ደግሞ እንደ ሚዜዎች አቅርቦአል።

ኢየሱስ ስለ ዐሥሩ ቈንጃጅት በተናገረው ምሳሌ ላይ (ማቴዎስ 25፡1-13)፣ ራሱን ሙሽራ አድርጎ አቅርቦአል (ማቴዎስ 25፡5:10-13 እንዲሁም የሚከተለውን ክፍል ይመለከቷል 24፡42-44)። በሌላ ስፍራ ደግሞ ኢየሱስ፣ "መንግሥተ ሰማይ ለልጁ ስርግ የደገሰ ንጉሥ ትመስላለች" (ማቴዎስ 22፡2) ሲል ተናገሯል። በዚህ ዐውድ ደግሞ ንጉሡ እግዚአብሔር አብ ሲሆን የንጉሡ ልጅ ደግሞ ኢየሱስ ክርስቶስ ነው።

ሐዋርያው ዮሐንስም ኢየሱስን እንደ ሙሽራ የኢየሱስን ደቀ መዛሙርት ደግሞ እንደ ሙሽሪት አደርጎ አቅርቦአል።—

"ሙሽራዬቱ የሙሽራው ነች፤ ድምፁን ለመስማት በአጠገቡ የሚቆመው ሚዜ ግን፣ የሙሽራውን ድምፅ ሲሰማ እጅግ ደስ ይለዋል፤ ያ ደስታ የእኔ ነው፤ እርሱም አሁን ተፈጽሞአል" (ዮሐንስ 3፡29)።

ከክርስቶስ ሞትና ትንሣኤ በኋላ ሐዋርያት ግልጽ በሆኑ ዐረፍተ ነገሮች ይህን እውነት አስቀምጠዋል። ሐዋርያው ጳውሎስ ክርስቲያኖች ለጌታ ታማኝ መሆን እንዳለባቸው የተናገረው ንግግር የብሉይ ኪዳን ነቢያት በተናገሩበት መልኩ ነው።—

"በእግዚአብሔር ቅናት እቀናላችኋለሁ፤ እናንተን እንደ ንጹሕት ድንግል ለክርስቶስ ለማቅረብ ለአንድ ባል አጭቻችኋለሁና" (2ቆሮንቶስ 11፡2)።

በሌላ ስፍራ ሐዋርያው ቤተ ክርስቲያን የኢየሱስ ሙሽራ አድርጎ አቅርቧታል።—

"ክርስቶስ አካሉ ለሆነችውና አደጃ ለሆናት ቤተ ክርስቲያን ራስ እንደ ሆነ ሁሉ፣ ባልም የሚስቱ ራስ ነውና። ባሎች ሆይ፤ ክርስቶስ ቤተ ክርስቲያንን እንደ ወደዳትና ራሱንም ስለ እርሷ አሳልፎ እንደ ሰጠ፣ እናንተም ሚስቶቻችሁን ወደዱ፤ በቃሉ አማካይነት በውሃ አጥቦ በማንጸት እንድትቀደስ፣ እንዲሁም ጉድፍ ወይም የፊት መጨማደድ ወይም አንዳች እንከን ሳይገኝባት ቅድስትና ነውር አልባ የሆነች ክብርት ቤተ ክርስቲያን አድርጎ ለራሱ ሊያቀርባት ነው" (ኤፌሶን 5፡23:25-27)።

የዮሐንስ ራእይ መጽሐፍም በቤተ ክርስቲያንና በክርስቶስ መካከል ያለውን ግንኙነት በባልና ሚስት መስሎ የሚያቀርብባቸው በርካታ ምንባባት አሉ።—

"የባጉ ስርግ ስለ ደረሰ፣ የእርሱም ሙሽራ ራሷን ስላዘጋጀች፣ ደስ ይበለን፤ ሐሜት እናድርግ ክብርም እንስጠው። የሚያንጸባርቅና ንጹሕ፣ ከተልባ እግር የተሠራ ቀጭን ልብስ እንድትለብስ ተሰጣት። ከተልባ እግር የተሠራው ቀጭን ልብስ የቅዱሳን የጽድቅ ሥራ ነው። መልአኩም፣ 'ወደ ባጉ ስርግ ራት የተጠሩ ብፁዓን ናቸው' ብለህ ጻፍ አለኝ፤ ቀጥሎም፣ 'እነዚህ የእግዚአብሔር እውነተኛ ቃሎች ናቸው' አለኝ" (ራእይ 19፡7-9)።

"ቅድስቲቱ ከተማ፣ አዲሲቱ ኢየሩሳሌም ለባሏ እንደ ተዋበች ሙሽራ ተዘጋጅታ ከሰማይ ከእግዚአብሔር ዘንድ ስትወርድ አየሁ። ሰባቱ የመጨረሻ መቅሠፍቶች የሞሉባቸውን ሰባቱን ጽዋዎች ከያዙት ከሰባቱ መላእክት አንዱ መጥቶ፣ 'ና፣ የባጉ ሚስት የሆነችውን ሙሽራ አሳይሃለሁ' አለኝ" (ራእይ 21፡2:9)።

በዮሐንስ ራእይ ምዕራ 21 ላይ የሚገኘው፣ "የአዲሲቱ ኢየሩሳሌም" በዐሥራ ሁለቱ ሐዋርያት ትምህርት ላይ የተመሠረተች መሆኗ በትእምርታዊ ራእይ የተገለጠ ሲሆን (ራእይ 21÷14፤ ከኤፌሶን 2÷20 ጋር ያነጻጽሯል)፣ ጳውሎስ ደግሞ ቤተ ክርስቲያንን መልአኩ የክርስቶስ ሙሽራ ሲል ይጠራታል (ኤፌሶን 5÷25-27)።

ኢየሱስን እንደ ሙሽራ ቤተ ክርስቲያንን ደግሞ እንደ ሙሽራት አድርገው ያቀረቡት እነዚህ ምንባባት፣ በብሉይ ኪዳን እስራኤልን እንደ ሚስት ያህዌን ደግሞ እንደ ባል ከሚያቀርቡበት ንጽጽር ጋር አንድ መሆኑ ልክ እንደ ያህዌ ሁሉ ኢየሱስ ፍጹም አምላክ መሆኑን የሚያስተምሩን ናቸው።

V. "የነገሥታት ንጉሥ የጌቶች ጌታ" (κύριος κυρίων και βασιλεύς βασιλέων) ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

ታላቋ ባቢሎን እንደምትጠፋና እንደሚፈረድባት በሚገልጽበት የዮሐንስ ራእይ ምንባብ (ራእይ 17-18)፣ ዮሐንስ ከአውሬው ጋር ስለሚተባበሩ ነገሥታት እንዲሁም ከአውሬው ጋር በመተባበር "እነዚህ በጉን ይዋጋሉ፤ በጉ ግን ድል ይነሣቸዋል፤ ምክንያቱም እርሱ የጌቶች ጌታና የነገሥታት ንጉሥ ነው" (ራእይ 17÷14) ይላል። ዮሐንስ በአቡቀለምሲስ መጽሐፉ ወስጥ፣ ኢየሱስን ተምሳሌታዊ መሆኑ መልክ በግ አድርጎ ያቀርባል (በተለይ ራእይ 5÷6-14)።

“የጌቶች ጌታና የነገሥታት ንጉሥ" (ግሪክ "ኩርዮስ ኩርዮን ካይ ባስሊውስ ባስልዮን" κύριος κυρίων και βασιλεύς βασιλέων) የሚለው ገለጻ ኢየሱስ የጌቶች ሁሉ የበላይ ጌታ የነገሥታትም ሁሉ የበላይ ንጉሥ መሆኑን የሚያሳይ ነው። ይህ ስያሜ በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት አብን በሚያሳይ መልኩ ተደጋግሞ ተገልጿል፣ "አምላካችሁ እግዚአብሔር የአማልክት አምላክ፣ የጌቶች ጌታ፣ ታላቅ አምላክ፣ ኅያልና የሚያስፈራ፣ አድልዎ የማያደርግ፣ መማለጃም የማይቀበል ነውና" (ዘዳግም 10÷17)፣ "የአማልክትን አምላክ አመስግኑ፤ ምሕረቱ ለዘላለም ነውና። የጌቶችን ጌታ አመስግኑ፤ ምሕረቱ ለዘላለም ነውና" (መዝሙር 136÷2-3)።

ዮሐንስ በራእይ መጽሐፉ ኢየሱስን፣ "የነገሥታት ንጉሥ የጌቶች ጌታ" ሲል የጠራበት ክፍል በቀጥታ የተጣቀሰው፣ ከትንቢተ ዳንኤል 4÷37 (ከሰባዓ ሊቃናት ትርጉም) ላይ ነው¹⁰¹። በዚህ ስፍራ ነጉሡ ናቡከደነፆር እግዚአብሔር እንጂ እርሱ ታላቅ ንጉሥ እንዳይደለ ይገልጻል።

¹⁰¹ "የነገሥታት ንጉሥ የጌቶች ጌታ" የሚለው ስያሜ በዕብራይስጡም ሆነ በአረማይስጡ ቅጅ ላይ አይገኝም። ከዚህም የተነሣ በአማርኛቹም ሆነ በእንግሊዝኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች ላይ አይገኝም። G. K. Beale, *The Book of Revelation: A Commentary on the Greek Text*, NIGTC (Grand Rapids: Eerdmans; Milton Keynes, UK: Paternoster, 1999), 881.

ዳንኤል 4፡37 (በሰብዓ ሊቃናት ትርጉም)	ራእይ 17፡14
"ምክንያቱም እርሱ ብቻውን የአማልክት አምላክ፣ የጌቶች ጌታና የነገሥታት ንጉሥ ነው"	"ምክንያቱም እርሱ የጌቶች ጌታና የነገሥታት ንጉሥ ነው"
ὄτι αὐτός ἐστι θεὸς τῶν θεῶν καὶ κύριος τῶν κυρίων καὶ βασιλεὺς τῶν βασιλέων,	ὄτι κύριος κυρίων ἐστὶν καὶ βασιλεὺς βασιλέων

ትንቢተ ዳንኤል ጭብጥ የሚያጠነጥው፣ የባቢሎናውያኑ ግዛተ ዐፄ እንደሚጠፋና እንደሚቀረድ በመግለጽ ነው። ዮሐንስም ስለ ባቢሎን በሚናገርበት ዐውድ ውስጥ በዚህ ክፍል የሚገኘው ምንባብ በራእዩ ውስጥ ተጠቅሶ መገኘቱ በአጋጣሚ የተከሰተ ጉዳይ ነው ሊያስብል አይችልም። ዕብራውያን በቀጥታ ለእግዚአብሔር ብቻ የሚያውሉትን ስያሜ ዮሐንስ ለበጉ ለኢየሱስ ሰጥቶ መገኘቱ የኢየሱስን አምላክነት አመላካች የማይሆንበት አንዳችም ምክንያት የለም። አውሬውና እርሱን የሚረዱት ነገሥታት በመጨረሻ በእሳት ባህር ውስጥ መጣላቸው የበጉን ሎዓላዊነት አመላካች እንደ ሆነ ልብ ይሏል።

VI. "አዳኝ/መድኅኒት" (σωτηρη) ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

በሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት የኢየሱስ ክርስቶስ "አዳኝ" ወይም "መድኅኒት" (ግሪክ "ሶቴር"/"ሶቴሮስ" σωτηρη/σωτηρος) በሚለው ስያሜ በርካታ ጊዜ ተጠርቶአል። በብሉይ ኪዳን ይህ ስያሜ እስራኤልን ከጨቋኝ መንግሥታት ነጻ ያወጡትን መሳፍንት ለማመልከት የዋለባቸው ምንባባት ያሉ ቢሆንም (መሳፍንት 3፡9፣15፣ 12፡3፣ ነህምያ 9፡27) ቃሉ ቢያንስ ስምንት ጊዜ እግዚአብሔር አብን ለማመልከት ውሎ ይገኛል። ከዚህ በስተቀር ይህ ስያሜ ለመላእክትም ሆነ ለሌሎች ሰማያዊ ፍጡራን ቃሉ ጥቅም ላይ ውሎ አይገኝም።

ቃሉ ለኢየሱስ ክርስቶስ ጥቅም ላይ የዋለባቸው ስፍራዎች የኢየሱስን አምላክነት የሚያስተምሩ መሆናቸው ቢያንስ ሦስት ትልልቅ ማስረጃዎችን ማቅረብ ይቻላል። **አንደኛ፣** የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ኢየሱስ ክርስቶስን አምላክ የሚሉባቸው ምንባባት ኢየሱስ የፍጡራን ሁሉ አዳኝ/መድኅኒት መሆኑን በሚያሳይ መንገድ እንጂ እንደ እስራኤል መሳፍንት ከባዕድ ጨቋኞች ነጻ የሚያወጣ የሚያስተምር ብቻ አይደለም። በርግጥ ኢየሱስ እስራኤልን የሚታደግ አዳኝ ነው (ሐዋርያት ሥራ 13፡23) ነገር ግን ከዚህም በሚልቅ መልኩ ኢየሱስ ክርስቶስ የዓለም አዳኝ ነው (ዮሐንስ 4፡42፣ 1ዮሐንስ 4፡14)። ኢየሱስ የሰብአውያን ሁሉ ሰማያዊ አዳኝ/መድኅኒት ስለሆነ (ፊልጵስዩስ 3፡20፣ ቲቶ 2፡13)፣ ሕዝቡን ከኅጢአትና ከሞት ነጻ ያወጣል (ሐዋርያት ሥራ 5፡31፣ 2ጢሞቴዎስ 1፡10፣ ቲቶ 2፡14)።

ሁለተኛ፣ ኢየሱስ ክርስቶስ አዳኝ የተባለው፣ "እግዚአብሔር" (ግሪክ "ቴዎስ" θεὸς) ወይም "ጌታ" (ግሪክ "ኩርዮስ" κύριος) ከሚሉት ስሞች ጋር ተጣምሮ ነው፤ ይኸውም፣ "ጌታችንና መድኅኒታችን" (2ጴጥሮስ 1፡11፣ 2፡20፣ 3፡2፣18 እንዲሁም የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከታል ሉቃስ 2፡11፣ ፊልጵስዩስ 3፡20)፣ "ታላቁ አምላካችንና መድኅኒታችን" (ቲቶ 2፡13) "አምላካችንና መድኅኒታችን" (2ጴጥሮስ 1፡1)¹⁰²። በሐዲስ ኪዳን ምንባባት "መድኅኒት"

¹⁰² ቲቶ 2፡13 እንዲሁም 2ጴጥሮስ 1፡1 ላይ ያቀረብነውን ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ ይመለከታል።

የሚለው ስያሜ "ጌታ" ወይም "እግዚአብሔር" ከሚለው ስያሜ ጋር በጥምረት የቀረበ መሆኑ በብሉይ ኪዳን መድኃኒት የሚለው ስያሜ አብን የሚያመለክተው "ያህዌ" ከሚለው ስም ጋር ተጨፍሮ ነው (ዘዳግም 32÷15፤ መዝሙር 25÷5፤ 27÷9፤ 62÷2:6፤ 65÷5፤ 79÷9፤ 95÷1፤ ኢሳይያስ 12÷2፤ 17÷10፤ 45÷15:21፤ ሚካያስ 7÷7፤ ዕብራውያን 3÷18) ይህ ሁኔታ የሐዲስ ኪዳን ጸሓፍት ኢየሱስን "ጌታና መድኃኒት" ወይም "አምላክና መድኃኒት" የሚሉበት ስያሜ፣ ከብሉይ ኪዳን "ያህዌ" ጋር የሚገጸጸር ነው።

ሦ ስተኛ፣ የሐዲስ ኪዳን ምንባባት ኢየሱስን አዳኝ ባለብት ዐውድ ውስጥ እግዚአብሔር አብን አዳኝ ብለው ጠርተዋል። ለምሳሌ በቲቶ መጽሐፍ ውስጥ በተመሳሳይ ዐውድ አብ ሦስት ጊዜ "አዳኞችን" እንደ ተባለው ሁሉ ኢየሱስ ክርስቶስም ሦስት ጊዜ "አዳኞችን" ተብሎአል (ከዚህ በታች ያለውን ሰንጠረዥ ይመለከቷል)። አብ አዳኝ በተባለበት ዐውድ ውስጥ ኢየሱስ አዳኝ በማሉ ብቻ ሳይሆን አብ፣ "አዳኞችን እግዚአብሔር" እንደ ተባለ ሁሉ ወልድም "ታላቁ አምላካችንና አዳኞችን" ወይም "ጌታችንና አዳኞችን" ተብሎ መጠራቱ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት በግልጽ የሚያሳይ ነው¹⁰³።

በቲቶ መጽሐፍ አብና ወልድ አዳኝ/መድኃኒት የተባሉባቸው ምንባባት	
እርሱ በወሰነውም ጊዜ በአዳኞችን በእግዚአብሔር ትእዛዝ ለእኔ ዐደራ በተሰጠኝ ስብከት በኩል ቃሉን ይፋ አደረገ (1÷3)	የጋራችን በሆነው እውነተኛ እምነት ልጄ ለሆነው ለቲቶ፣ ከእግዚአብሔር አብ፣ ከአዳኞችንም ከክርስቶስ ኢየሱስ ጸጋና ሰላም ይሁን (1÷4)
τοῦ σωτηῆρος ἡμῶν θεοῦ	Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ σωτηῆρος ἡμῶν
በሁሉም መንገድ የአዳኞችን የእግዚአብሔር ትምህርት ይወደድ ዘንድ ፍጹም ታማኝ መሆናቸውን እንዲያስመስክሩ ነው (2÷10)	ይህም የተባረከ ተስፋችን የሆነውን የታላቁን የአምላካችንንና የአዳኞችንን የኢየሱስ ክርስቶስን ክብር መገለጥ በመጠ ባበቅ ነው (2÷13)
τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτηῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ	τοῦ σωτηῆρος ἡμῶν θεοῦ
ነገር ግን የአዳኞችን የእግዚአብሔር ቸርነትና ፍቅር በተገለጠ ጊዜ፣ (3÷4)	እግዚአብሔር በአዳኞችን በኢየሱስ ክርስቶስ በኩል በእኛ ላይ አትረፍርፎ አፈሰሰው (3÷6)
τοῦ σωτηῆρος ἡμῶν θεοῦ	Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτηῆρος ἡμῶν,

¹⁰³ Larry W. Hurtado, *Lord Jesus Christ: Devotion to Jesus in Earliest Christianity* (Grand Rapids: Eerdmans, 2003), 515-16.

VII. "እኔ" ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

“**እኔ**” የሚለው አመልካች ተውላጠ ስም፣ ስም እንዳልሆነ በግልጽ ይታወቃል። ነገር ግን ራሳችንን የምናመለክትበት እንዲሁም ስማችንን ተክቶ የሚገባ ቃል ነው። እግዚአብሔር ለአብርሃም ራሱን የገለጠው፣ “እኔ ኤልሻዳይ ነኝ” (ዘፍጥረት 17÷1) በማለት ነው። እግዚአብሔር ዐሥርቱ ትእዛዛትን ከመስጠቱም በፊት ራሱን ያስተዋወቀው “እኔ ነኝ” በማለት ነው፣ “ከግብፅ ከባርነት ምድር ያወጣሁ እግዚአብሔር አምላክህ እኔ ነኝ” (ዘፀአት 20÷2)። በኦሪት ዘሌዋውያን 19÷10-37 ላይ ብቻ እግዚአብሔር አምላክ ዐሥራ ሦስት ጊዜ ያህል፣ “እኔ አምላክ ነኝ” ብሎአል።

አንዳንድ ጊዜ ደግሞ እግዚአብሔር፣ “እኔ እርሱ ነኝ” ያለባቸው በርካታ የብሉይ ኪዳን ምንባባት አሉ። ዕብራይስጡ፣ “እኔ ነኝ” (ዕብራይስጥ “አኒ ሁ”) የሚለውን ቃል የሰባዓ ሊቃናት ትርጉም “ኢጎ ኢሚ” (ἐγώ εἰμι) ይለዋል¹⁰⁴።

“እኔ ራሴ እርሱ [ὄτι ἐγώ εἰμι] እንደ ሆንሁ እዩ፣ ከእኔም በቀር ሌላ አምላክ የለም” (ዘዳግም 32÷39)።

“ይህን የሠራና ያደረገ፣ ትውልድን ከጥንት የጠራ ማን ነው? እኔ እግዚአብሔር ከፊተኛው፣ ከኋለኛውም ጋር፣ እኔው ነኝ [ἐγώ εἰμι]”

(ኢሳይያስ 41÷4)።

“እስከ ሽምግልናችሁ፣ እስከ ሽቦትም፣ የምሸከማችሁ እኔ ነኝ [ἐγώ εἰμι]፣ እኔው ነኝ፣ ሠርቻችኋለሁ፣ እሸከማችኋለሁ፣ እደግፋችኋለሁ፣ አድናችኋለሁ”

(ኢሳይያስ 46÷4)።

በእነዚህ ስፍራዎች ላይ የሚገኘው፣ “እኔ ነኝ” የሚለው ቃል ከዘፀአት 3÷14 ጋር ያለውን ቀሩኝት ልብ ይሏል። “እግዚአብሔርም ሙሴን፣ እኔ ያለሁና የምኖር ነኝ፣ ስለዚህም፣ 'ያለና የሚኖር' ልኮኛል ብለህ ንገራቸው አለው” (ዘፀአት 3÷14)። “ሄይ አሸር ሄይ” የሚለው የዕብራይስጥ ቃል፣ በሰባዓ ሊቃናት ትርጉም “ኢጎ ኢሚ ሆ አን” (Εγώ εἰμι ὁ ὢν) ተብሎ የተተረጎመ ሲሆን፣ “እኔ እኔ ነኝ” ወይም “ያለሁና የምኖር እኔ ነኝ”¹⁰⁵ ተብሎ ሊተረጎም ይችላል። ይህም የእግዚአብሔር ያልነበረበት ጊዜ እንደሌለ፣ እርሱ የማይኖርበት ጊዜ እንደማይኖር እንዲሁም ፍጥረታት ሁሉ እግዚአብሔርን ታምነውና ተመክተው እንደሚኖሩ በአንጻሩ ደግሞ እግዚአብሔር ከራሱ ውጪ ባለ በአንዳችም ነገር እንደማይመካ የሚያሳይ ነው። በኦሪት ዘዳግምና በትንቢተ ኢሳይያስ መጻሕፍት ላይ ቃሉ የእግዚአብሔርን ዘላለማዊነት እንዲሁም እግዚአብሔር ብቻ እውነተኛ አምላክ መሆኑን በሚያሳይ ትርጉሙ ጥቅም ላይ ውሎ ይገኛል¹⁰⁶።

¹⁰⁴ “እኔ ነኝ” የሚለው ሐረግ የኢየሱስ ክርስቶስን አምላክነት ያሳያል በሚለው ጉዳይ ላይ ሰፊ ማብራሪያ ከፈለጉ፣ Robert M. Bowman Jr., *Jehovah's Witnesses, Jesus Christ and the Gospel of John* (Grand Rapids: Baker 1989) ይመለከቷል። ይህ መጽሐፍ በዮሐንስ 1÷1 እንዲሁም ዮሐንስ 8÷58 ላይ ብቻ የተጻፈ የዐቃቤ እምነት መጽሐፍ ነው።

¹⁰⁵ “I am who I am” OR “I will be what I will be”

¹⁰⁶ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 177.

እጅግ ከፍተኛ ቀጥተኛ ያላቸው የሐዲስ ኪዳን ምሁራን በዮሐንስ ወንጌል ላይ የሚገኙት፣ "እኔ" የሚሉት ቃላት በተለይ ከትንቢተ ኢየሳይያስ ጋር ተመሳሳይ ትርጉም እንደሚወክሉ ያስረዳሉ። ለዚህ ጥሩ አስረጅ የሚሆነው፣ ዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ 8 ከኢሳይያስ 43÷10 ጋር ጠንካራ በሆነ ሁኔታ ተነጻጽሮ መገኘቱ እንዲሁም ኢየሱስ ከሳምራዊቷ ሴት ጋር በተነጋገረበት ጊዜ፣ "የማነጋገርሽ እኮ እኔ እርሱ ነኝ" [Ἐγώ εἰμι] ሲል ገልጦ ነገራት" (ዮሐንስ 4÷26) የሚለው ቃል ሴቲቱ መሲሕ ሲመጣ ይህን ጉዳይ እንደሚገልጠው ስትናገር ኢየሱስ የተናገረው ንግግር ኢሳይያስ 52÷6 ላይ ያህዌ፣ "አስቀድሜ የተናገርሁ እኔ መሆኔን ይረዳል፤ እነሆ፤ እኔው ነኝ" የሚለውን ቃል የሚያሳስብ ነው (በእነዚህ ሁለቱ ምንባባት ላይ "የማነጋገርሽ እኮ እኔ እርሱ ነኝ" የሚለውን ቃል "አስቀድሜ የተናገርሁ እኔ ነኝ" ከሚለው ጋር ያነጻጽሯል፤ ከዚህ በታች ያለውን የንጽጽር ሠንጠረዥ ይመለከቷል)።

ኢየሱስ ይህን ንግግር በተናገረበት ጊዜ ንግግሩ በአድማጮቹ ዘንድ ያስተላለፈው መልእክት፣ የንጽጽሩን እውነተኝነት በግልጽ የሚያሳይ ነው። ለምሳሌ በዮሐንስ 8÷58 ላይ፣ "ኢየሱስ፣ እውነት እላችኋለሁ፤ አብርሃም ከመወለዱ በፊት እኔ፣ እኔ ነኝ" ሲላቸው አድማጮቹ በንግግሩ ግራ ሲጋቡ ሳይሆን፣ በአነገገሩ ሲበሳጩ እንመለከታለን (ቀጥር 25፣ 27፣ 59 ይመለከቷል)። በተለይ በቀጥር 58 ላይ፣ "ኢየሱስ፣ 'እውነት እላችኋለሁ፤ አብርሃም ከመወለዱ በፊት እኔ፣ እኔ ነኝ'" ሲላቸው፣ ቀጥር 59 ላይ አድማጮቹ፣ "በዚያን ጊዜ ሊወግሩት ድንጋይ አነሡ" ይላል። ለዚህ ዐቢይ ምክንያቱ ብሔረ ኦሪት፣ "የእግዚአብሔርን ስም የሚሳደብ ማንኛውም ሰው ይገደል፤ ማጎበሩ ሁሉ ይውገሩት፤ መጻተኛም ሆነ የአገር ተወላጅ የእግዚአብሔርን ስም ከሰደበ ይገደል" (ዘሌዋውያን 24÷16 እንዲሁም የሚከተሉትን ክፍሎች ይመለከቷል ዘፀአት 22÷28፣ 1ነገሥት 21÷10:13) ስለሚል ነው። በተመሳሳይ መንገድ ኢየሱስን ለመያዝ የመጡ ወታደሮችና የካህናት አለቆች ኢየሱስ፣ እርሱ "እኔ ነኝ" ሲላቸው፣ "ወደ ኋላ አፈግፍገው መሬት ላይ ወደቁ" ይላል (ዮሐንስ 18÷5-6)።

እንዲህ ካሉት መረጃዎች በግልጽ የምንረዳው ቀጥተኛ ነገር ኢየሱስ ክርስቶስ በእነዚህ ምንባባት ላይ፣ "እኔ ነኝ" ብሎ ሲናገር እንዲያው ራሱን ለማስተዋወቅ "አዎን እኔ ነኝ" ሲል የመለሰው መልስ ሳይሆን፣ ኢየሱስ ራሱን ከአብ ጋር በማነጻጸር አብ አምላክ እንደ ሆነው ሁሉ ኢየሱስም አምላክ መሆኑን የሚያስረዳ ነው።

ኢሳይያስ (በሰብዓ ሊቃናት ትርጉም)	ዮሐንስ ወንጌል
"አስቀድሜ የተናገርሁ እኔ መሆኔን ይረዳል፤ እነሆ፤ እኔው ነኝ" (52÷6)	"ኢየሱስም፣ 'የማነጋገርሽ እኮ እኔ እርሱ ነኝ' ሲል ገልጦ ነገራት" (4÷26)
ἐγώ εἰμι αὐτὸς ὁ λαλῶν,	Ἐγώ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι
"በውሃ ውስጥ በምታልፍበት ጊዜ...ከአንተ ጋር ነኝና አትፍራ" (43÷2:5)	"እርሱ ግን፣ እኔ ነኝ አትፍሩ አላቸው" (6÷20)
μὴ φοβοῦ, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι,	Ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.

ኢሳይያስ (በሰብዓ ሊቃናት ትርጉም)	ዮሐንስ ወንጌል
<p>"ታውቁና ታምኑብኝ ዘንድ፣ እርሱ እኔ እንደ ሆንሁ ትረዱ ዘንድ፣ እናንተ ምስክሮቼ፣ የመረጥሁትም ባሪያዬ ናችሁ...እኔ፣ እኔ እግዚአብሔር ነኝ፤ ከእኔም ሌላ የሚያድን የለም...ነገር ግን የነጠአት ሸክምህና ጫንሁብኝ፤ በበደልህም አደከምኸኝ..." (43፡10:11:24)</p> <p>ἵνα γνῶτε καὶ πιστεῦσητε καὶ συνῆτε ὅτι ἐγὼ εἰμι...ἐν ταῖς ἁμαρτίαις σου</p>	<p>"በነጠአታችሁ እንደምትሞቱ ነግራችኋለሁ፤ እኔ እርሱ ነኝ ስላችሁ እኔ እርሱ እንደ ሆንሁ ካላመናችሁ፣ በነጠአታችሁ ትሞታላችሁ...ያ ያልሁት እርሱ እኔ እንደ ሆንሁና አብ ያስተማረኝን እንደምናገር፣ በራሴም ፈቃድ ምንም እንደማላደርግ ታውቃላችሁ" (8፡24:28)</p> <p>ἐὰν γὰρ μὴ πιστεῦσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν...τότε γνῶσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι,</p>
<p>"ታውቁና ታምኑብኝ ዘንድ፣ እርሱ እኔ እንደ ሆንሁ ትረዱ ዘንድ፣ እናንተ ምስክሮቼ፣ የመረጥሁትም [ἔξελεξάμην] ባሪያዬ ናችሁ ይላል እግዚአብሔር" (43፡10)</p> <p>ἵνα γνῶτε καὶ πιστεῦσητε καὶ συνῆτε ὅτι ἐγὼ εἰμι</p>	<p>"ስለ ሁላችሁ መናገሪ አይደለም፤ የመረጥኋቸውን [ἔξελεξάμην] ዐውቃለሁ...ሲፈጸም እኔ እንደ ሆንሁ ታምኑ ዘንድ፣ ይህ ከመሆኑ በፊት አሁን ነገርኋችሁ" (13፡18-19)</p> <p>ἵνα πιστεῦσητε ὅταν γένηται ὅτι ἐγὼ εἰμι.</p>

VIII. "አማኑኤል" ዐውዳዊና ሰዋስዋዊ ትንታኔ

ኢሳይያስ ምዕራፍ 7 እስከ 12 ያለው ክፍል የመሲሐን አምላክነት በግልጽ ከሚናገሩ የሐዲስ ኪዳን ምንባባት መካከል አንዱ ነው። ክፍሉ በሰሜኑ የእስራኤል መንግሥት ላይ የእግዚአብሔር ፍርድ እንደሚመጣ እንዲሁም ይህ ፍርድ በእየሩሳሌምና በደቡቡ የእስራኤል መንግሥት ላይ የሚያስከትለውን እንድምታ በግልጽ የሚያሳይ ምንባብ ነው።

ይህ ክፍል በነቢዩ ኢሳይያስ ዘመን የአሰራውያን ግዛተ ዐፄ እስራኤልን ድል ስለመንግቱ የሚናገር ቢሆንም፣ የኢሳይያስ ትንቢት በዘመኑ በነበረው ነባራዊ ሁኔታ ላይ ብቻ የሚያጠነጥን ሳይሆን፣ የዳዊትን ዘርዐ ሐረግ ተከትሎ ስለሚመጣው መሲሕ የመናገርም ምንባብ ነው።—

"ስለዚህ ጌታ ራሱ ምልክት ይሰጣችኋል፤ እነሆ፣ ድንግል ትጸንሳለች፣ ወንድ ልጅም ትወልዳለች፤ ስሙንም አማኑኤል ብላ ትጠራዋለች"

(ኢሳይያስ 7፡14)።

ይህ ምንግብ በይሁዳ ንጉሥ በአካዝ ዘመነ መንግሥት ስለተወለደውና አማኑኤል በሚል ስያሜ ስለሚጠራው ሕፃን ትንቢት የሚናገር ሲሆን¹⁰⁷፤ ይህ "አማኑኤል" በሚል ስያሜ የሚጠራው ሕፃን ወደ ብስለት በሚደርስበት ጊዜ ("ክፉውን መተውና መልካሙን መምረጥ ሲችል"¹⁰⁸) የአካዝ ሁለቱ ጥላቶች ማለትም አሰርና እስራኤል፤ "ባድማ" ይሆናሉ (7÷1-9:15-16):: "አማኑኤል" የሚለውም ስያሜ፤ አካዝ በጠላት በተከበበ ጊዜ እግዚአብሔር ከከበባው ነጻ እንደሚያወጣው ተስፋ የሚሰጥ ቃል ነው:: ይህ በኢሳይያስ ዘመን የተወለደውና "አማኑኤል" በሚል ስያሜ የተጠራው ሕፃን፤ የኢየሱስ ክርስቶስ ተምሳሌት ነው::

ምሁራን ኢሳይያስ 7÷14 አስመልክቶ ከፍተኛ ውዝግብ አላቸው:: ዕብራይስጡ "አልማህ" የሚለውን ቃል የሰብዓ ሊቃናት ትርጉም "ድንግል" ብሎ መተርጎሙ እንዲሁም ማቴዎስ 1÷23 ቃሉ ከሰብዓ ሊቃናት ትርጉም ጋር በተዛመደ መልኩ "ድንግል" ማለቱ፤ የውዝግቡ ዐቢይ ምክንያት ነው:: ይኸውም ማቴዎስ (1÷23) ኢሳይያስን (7÷14) በመጥቀስ፤ ድንግል እንደምትፀንስ ወንድ ልጅም እንደምትወልድ የተናገረው ትንቢት፤ የኢየሱስ እናት ማርያም በድንግልናዋ ኢየሱስን ፀንሳ እንደምትወልድ የሚያስረዳ ትንቢታዊ መልእክት ነው የሚለው ጉዳይ ነው:: በዕብራይስጡ "አልማህ" የሚለው ቃል ወጣት የሆነች ልጅ ማለት እንጂ ድንግል ማለት አይደለም፤ በዕብራይስጥ ድንግል ለማለት ከተፈለገ፤ "አልማህ" ከሚለው ይልቅ "ቤቱላ" የሚለው ተመራጭ ቃል በቦታው ጥቅም ላይ ውሎ መገኘት ነበረበት የሚለው ሙግት ነው::

“አልማህ” የሚለውን የዕብራይስጥ ቃል “ድንግል” ብሎ መተርጎም ስሕተት ነው በሚል ከነባሩ የቃለ እግዚአብሔር ትንተና ጋር መጣረስ ትክክል የማይሆንባቸው በርካታ ምክንያቶች አሉ:—

(1) "አልማህ" የሚለው የዕብራይስጥ ቃል፤ ያላገባችን ወጣት ሴት ማመልከቱ እሙን ከሆነ፤ እስካላገባች ድረስ ድንግል መሆኗ ሊያከራክር አይገባም (ዘፍጥረት 24÷43፤ ዘፀአት 2÷8፤ መዝሙር 68÷25፤ ምሳሌ 30÷19፤ ማሕልዩ 1÷3፤ 6÷8):: ለምሳሌ በዘፍጥረት 24÷43 ላይ፤ "አልማህ" የሚለውን የዕብራይስጥ ቃል፤ የሰብዓ ሊቃናት ትርጉም፤ "ድንግል" (ግሪክ "ፓርቴኖስ" παρθένος) ሲል የተረጎመው ሲሆን፤ በሌሎቹ ክፍሎች ደግሞ "ኒያኒስ" (νεάνις) የሚለውን ቃል ተጠቅሞአል፤ ኒያኒስ ወጣት የሆነችን እንስት የሚያመለክት ሲሆን፤ ክብረ ንጹሕንን አመላካች ቃል ነው (እስካላገባች ድረስ ድንግል መሆኗ የግድ ይሆናል):: ለዚህም ነው በዕብራይስጥ ቋንቋ ላይ የተዘጋጁ መዝገብ ቃላት፤ "አልማህ ወጣት የሆነችን እንስት የሚያመለክት ሲሆን፤ የዚህም አንዱ ባሕርይ ድንግልና ነው"¹⁰⁹ የሚሉት::

(2) ክፍሉ ከጊዜው ነባራዊ ሁኔታ ያለፈ ትንቢታዊ የሆነ ጥልቅ መልክት አለው ለሚለው ድምዳሜ ሌላው ማስረጃ፤ ኢሳይያስ ሕፃኑ ስለመወለዱ ትንቢት ከመናገሩ በፊት አካዝን፤ "ከጥልቁ ጥልቅ ወይም ከከፍታው ከፍታ ምልክት እንዲሰጥህ ከእግዚአብሔር ከአምላክህ ለምን" (ኢሳይያስ 7÷11) የሚለው አነጋገር፤ እግዚአብሔር የዳዊትን ሥልጣን ንግሥና እንደሚጠብቅ

¹⁰⁷ በዚህ ዐውድ አማኑኤል የተባለው የነቢዩ ኢሳይያስ ልጅ፤ መኸር-ሻላል-ሃሽ-ባዝ ሊሆን ይችላል 8÷3:8:10::

¹⁰⁸ ይህ በ12 እና በ13 ዕድሜ ክልል ሲደርስ ማለትም 722 ወይም 723 ዓ.ቅ.ክ ማለት ነው የአዲሱ መደበኛ ትርጉም የጥናት መምሪያ ይመለከታል::

¹⁰⁹ Allan A. MacRae, *The Theological Wordbook of the Old Testament*, ed. R. Laird Harris, Gleason L. Archer Jr., and Bruce K. Waltke (Chicago: Moody Press, 1980), 2:672.

ተአምራዊ የሆነ ትእምርት/ምልክት እንደሚሰጥ የሚያሳይ ነው (ኢሳይያስ 7÷10-14)። ይህም "የአማኑኤል" ውልደት ፍጹም ተአምራዊ እንደ ሆነ የሚያሳይ ነው (ኢሳይያስ 38÷7-8)።

(3) የኢሳይያስ ትንቢት ነቢዩ ባገለገለበት ማለትም ከ701 እስከ 681 ዓ.ቅ.ክ በሉት ጊዜያት ተፈጥሮአዊ በሆነውና በተለመደው መልኩ ስለተወለደ አንድ ብላቴና የሚናገር ትንቢት ላለመሆኑ በዚሁ ዐውድ ውስጥ ኢሳይያስ የሚሰጠው ማረጋገጫ ሌላው ምስክር ነው።—

"ሕፃን ተወልዶልናል፤ ወንድ ልጅ ተሰጥቶናል፤ አለቅነትም በጫንቃው ላይ ይሆናል። ስሙም፣ ድንቅ መካር፣ ኅያል አምላክ የዘላለም አባት፣ የሰላም ልዑል ይባላል። ለመንግሥቱ ሰፋት፣ ለሰላሙም ብዛት ፍጻሜ የለውም፤ ከአሁን ጀምሮ እስከ ዘላለም፣ መንግሥቱን በፍትሕና በጽድቅ ይመሠርታል፤ ደግሞ በመያዝም ያጸናዋል። በዳዊት ዙፋን ይቀመጣል፤ አገሩንም ሁሉ ይገዛል፤ የሰራዊት ጌታ አግዚአብሔር ቅናት ይህን ያደርጋል"

(ኢሳይያስ 9÷6-7)

የዚህ ምንባብ ዐውድ፣ ከኢሳይያስ 7÷14 ዐውድ ጋር አንድ ነው። የኢሳይያስ 7÷14 እና የኢሳይያስ 9÷6-7 ዐውድ እግዚአብሔር አሦራውያንን በመጠቀም የሰሜኑን የእስራኤል ግዛት ቢቀጣም እንዲሁም ይህ ፍርድ በተወሰነ ደረጃም እንኳ ቢሆን ይሁዳን የሚነካ ፍርድ ቢሆንም፣ እግዚአብሔር ኪዳኑን በመጠበቅ ዘላለማዊ የሆነውን የዳዊትን ዙፋን እንደሚያጸና የሚናገር ዐውድ ነው። ሁለቱም ምንባባት እግዚአብሔር "ሊሰጥ" ስላለው "ሕፃን" እና "ወንድ ልጅ" የሚናገሩ ከመሆናቸውም ባሻገር ሕፃኑ፣ "አማኑኤል" በሚል ስያሜ እንደሚጠራ ይህም የእግዚአብሔርን ህልዎት የሚያስረግጥ ነው። ስለዚህ ኢሳይያስ 9÷6-7 ያለው ትንቢት፣ "አማኑኤል" ተብሎ ስለሚጠራው ሕፃን ተጨማሪ መረጃዎችን የሚሰጠን ነው። ይህ ሕፃን በዳዊት ዙፋን ላይ ለዘላለም መቀመጡ (ኢሳይያስ 9÷7) ከዳዊት ዘር የሚመጣውን መሲሕ መመልከቱ እርግጥ ይሆናል።

በአጠቃላይ ኢሳይያስ 7÷14 እና ኢሳይያስ 9÷6-7 ይህ ሕፃን አምላክ እንደ ሆነ በግልጽ የሚያስተምሩ ናቸው። ኢሳይያስ 7÷14 ሕፃኑ፣ "አማኑኤል" (ይህ በማቴዎስ 1÷23 መሠረት፣ "እግዚአብሔር ከእኛ ጋር" ማለት ነው) ተብሎ እንደሚጠራ የሚናገር ሲሆን፣ ኢሳይያስ 9÷6-7 ደግሞ ሕፃኑ፣ "ድንቅ መካር"፣ "ኅያል አምላክ"፣ "የዘላለም አባት"፣ "የሰላም ልዑል" እንደ ሆነ ይገልጻል [ዕብራይስጡ ኤልጊቡር የሚለው ሲሆን፣ እግዚአብሔር አብ ራሱ በዚሁ ዐውድ "ኤልጊቡር" (ኢሳይያስ 10÷21) ተብሎ መጠራቱን ልብ ይሏል] እንዲሁም "ከአሁን ጀምሮ እስከ ዘላለም፣ መንግሥቱን በፍትሕና በጽድቅ ይመሠርታል፤ ደግሞ በመያዝም ያጸናዋል" (ቀጥር 7) የሚለው ትንቢት በነቢዩ ኢሳይያስ ዘመን የተወለደው ሰብአዊ ሕፃን፣ አምላክነትን የሚያሳዩ የእነዚህ ስሞች ሁሉ ባለቤት ነው ማለት በፍጹም የሚቻል አይደለም—"ኾኖ ሲያውቅ ዶሮ ማታ" ካልሆነ በስተቀር።

ነቢዩ ኢሳይያስ መጻሕፍት መሲሕ፣ "ኅያል አምላክ" መሆኑን ብቻ ሳይሆን፣ እግዚአብሔር አምላክ ሕዝቡን ለመታደግ፣ ለማደስና ለመምራት አንደሚመጣ በግልጽ ተናግሯል (ኢሳይያስ 40÷9-11፣ 43÷10-13፣ 59÷15-20)። ለምሳሌ፡—

የዐዋጅ ነጋሪ ድምፅ እንዲህ ይላል፤
የእግዚአብሔርን መንገድ፣ በምድረ በዳ አዘጋጃ፤
ለአምላካችን አውራ ጐዳና፣ በበረሃ አስተካክሎ
(ኢሳይያስ 40÷3)

የሚለውን ይህን የኢሳይያስ ክፍል ምስሰለ ወንጌላት መንገድ የሚያዘጋጀው መጥምቁ ዮሐንስ እንደ ሆነ የሚያዘጋጀውም መንገድ የጌታ ኢየሱስ መሆኑን ያስረዳሉ (ማቴዎስ 3÷3፣ ማርቆስ 1÷3፣ ሉቃስ 3÷4-6)። ይህ ደግሞ መልእክተኛውን የሚልከው አምላክ ኢየሱስ ክርስቶስ መሆኑን ያስተምራል።

ማጠቃለያ

አንዳንድ ሰዎች ኢየሱስ አምላካዊ ስም ባለቤት መሆኑ አምላክ መሆኑን የሚያመለክት አይደለም ለሚለው ሐሳባቸው የሚያቀርቡትን የተለያዩ ሙግቶች በጥናታችን መጀመሪያ ላይ መመልከታችን ይታወሳል። ለሚያቀርቧቸውም ሙግቶች መጽሐፍ ቅዱሳዊና ምክንያቱዊ የሆነ መልስ የሰጠን ይመስለናል። ምናልባት በጀማሪው ላይ ያላቀረብነው ነገር ግን ቢያንስ በማጠቃለያው ላይ ማቅረብ ያለበን አንድ ሙግት የሚከተለው ነው።—

በቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ አንዳንድ ሰዎች፣ "አምላካዊ የሆነ ስም"¹¹⁰ ባለቤት የሆኑበት ሁኔታ አለ። ለምሳሌ "ኤልያስ" የሚለው ስም የ"ኤል" እና የያህዌ አጭር ንቦት የሆነው "የያህ" ጥምረት ነው። ነገር ግን ኤልያስ አምላክ እንዳልሆነ እሙን ነው። ልክ እንደዚሁ ሁሉ በትንቢተ ኤርምያስ ላይ ለሴዴቅያስ (ምንም እንኳ እንደ ስሙ ባይኖርም) ጳላም መሲሐ፣ "እግዚአብሔር ጽድቃችን" ተብለው እንደሚጠሩ ይናገራል (ኤርምያስ 23÷6)። ልክ እንደዚሁ ሁሉ ኢየሱስ ክርስቶስ፣ "አማኑኤል" (እግዚአብሔር ከእኛ ጋር) መባሉ (ኢሳይያስ 7÷14) እንዲሁም የሐዲስ ኪዳን ምንባባት ኢሳይያስን ጠቅሰው ቢጽፉም ስሙ መጀመሪያ የተሰጠው ማኸር ሻላል ሃሽ ባዝ ኢሳይያስ 8÷3 ሆኖ እናገኘዋለን። ይህ የሚያመለክተው ሰብአውያን ራሳቸው አምላክ በተጠራበት ስም እንደ ተጠሩ ቢያሳይም ከተጠሩበት ስም ተነሥተን አምላክ ናቸው ማለት እንደማንችለው ሁሉ፣ ኢየሱስም አምላካዊ ስም ባለቤት መሆኑ አምላክነቱን አያሳይም ለሚለው ሙግት መልስ አለን¹¹¹። መልሳችንም እነሆ።—

- (1) እነዚህ ስሞች ትንቢታዊ በሆነ መልኩ መሲሐ ኢየሱስን የሚያመለክቱ እንጂ ግለሰቦቹን የሚያሳዩ አይደሉም። (2) ኢየሱስ እንዲያው ለመጠሪያነት የተሰጠው ቴዎፎሪክ ስም ሳይሆን፣ ስሞቹ በተገለጹበት ዐውድ ሁሉ እነዚህ ስሞች አምላካዊ ባሕርይውን፣ አምላካዊ ክብሩን፣ አምላካዊ ሥራውን እንዲሁም አምላካዊ መንበሩን የሚያሳዩ ናቸው። (3) እነዚህ ስሞች ለአብ በተሰጡበት ተመሳሳይ ዐውድ ውስጥ ለኢየሱስ ተሰጥተው መገኘታቸው እንዲሁም ሃይማኖታዊ አምልኮን፣ ክብርን ወዘተ በሚያሳይ መልኩ ለኢየሱስ መዋላቸው አምላክነቱን ፍንትው አድርገው የሚያሳዩ ይሆናሉ።

በአጠቃላይ ቅዱሳት መጻሕፍት እግዚአብሔር አብን አምላክ በሚሉበት ዐውድ ኢየሱስ ክርስቶስን አምላክ ማለታቸው (ዮሐንስ 1÷1:18፣ 20÷28፣ ሐዋርያት ሥራ 20÷28፣ ሮሜ 9÷5፣ ቲቶ 2÷13፣ 2ጴጥሮስ 1÷1፣ ዕብራውያን 1÷8፣ 1ዮሐንስ 5÷20) ወይም የብሉይ ኪዳን ምንባባት አብን "ያህዌ" (የሰብዓ ሊቃናት ትርጉም "ጌታ") በሚሉበት ትርጉሙ በሐዲስ ኪዳን ምንባባት ኢየሱስ "ጌታ" መባሉ (ለምሳሌ።— ሮሜ 10÷9-13፣ 1ቆሮንቶስ 8÷6፣ ፊልጵስዩስ 2÷9-11፣

¹¹⁰ ይህ በነገረ መለኮቱ ዓለም፣ "ቴዎፎሪክ" (theophoric) ስም በመባል ይታወቃል።
¹¹¹ Bowman and Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 272 ከTimo Eskola, *Messiah and the Throne: Jewish Merkabah Mysticism and Early Christian Exaltation Discourse*, WUNT 2.142 (Tübingen: Mohrsiebeck, 2001), 139-142. ጠቅሰው እንደ ጻፉት።

1ጴጥሮስ 3÷13-15) እንዲሁም ኢየሱስ ክርስቶስ እንደ አብ "የነገሥታት ንጉሥ የጌቶች ጌታ"፤ (ለምሳሌ፡— ራእይ 17÷14፤ 19÷1)፤ "አዳኝ/መድኃኒት" (ቲቶ 2÷13፤ 2ጴጥሮስ 1÷11)፤ "እኔ" (ዮሐንስ 8÷24:28:58)፤ "አልፋና የሜጋ" (ራእይ 1÷7-8:17-18፤ 2÷8፤ 22÷12-13) ወዘተ መባሉ አምላካዊ ባሕርይውን የሚያሳይ ነው። የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት የኢየሱስ ክርስቶስ ስም የክርስትና እምነት ታሪካዊ ዐለት እንደ ሆነ በተደጋጋሚ ከማስተማራቸውም በላይ ኢየሱስ ከስሞች ሁሉ በላይ የሆነ ስም እንዳለው በግልጽ ያስተምራሉ (ኤፌሶን 1÷21፤ ፊልጵስዩስ 2÷9-11፤ ቈላስይስ 3÷17)።

በተቀሩት ክፍሎች እንዲሁም በክርስቶስ ኢየሱስ አምላክነት ላይ ሰፊ ማብራሪያ ከፈለጉ የሚከተለውን መጽሐፍ ይመለከቷል፡—

ከአማራ መስፍን ከተስፋዬ ሮበሌና፤ የአስተምህሮተ ሥላሴ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ታሪካዊና ሥነ አምክንዖአዊ ትንታኔ (ተስፋ ዐቃብያነ ክርስትና ማኅበር፤ አዲስ አበባ፤ በቅርቡ ታትሞ የሚወጣ)